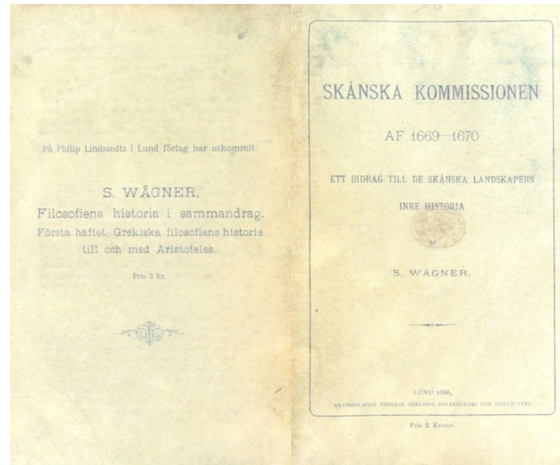

Skånska kommissionen af 1669-1670.

Ett bidrag till de skånska landskapens inre historia.

Förord till den elektroniska utgåvan

Detta verk har digitaliserats av British Library och anpassats till Projekt Runeberg i december 2013 av Ralph E.

Inom den öfvergångsperiod af omkring ett halft århundrade, hvarunder de skånska landskapens försvenskning anses hafva blifvit fullt förverkligad, bilda de båda årtiondena mellan Roeskildefreden 1658 och freden i Lund 1679 ett skede för sig i dessa landskaps historia. De utgöra i särskild bemär- kelse en öfvergångstid och visa sig såsom en sådan, vare sig man betraktar den derstädes boende befolkningens sin- nesstämning emot och uppfattning af sin ställning till Sverige, eller den svenska regeringens åtgärder med afseende på dessa landskaps styrelse och förvaltning.

Det var genom krigshändelser, hvilka timat utom deras egna gränser, som Skåne, Halland och Blekinge helt plötsligt, liksom genom en öfverrumpling, funno sig vara lösryckta från Danmark, vid hvilket de sedan urminnes tid med de starkaste band voro fasta, och i stället lagda under Sve- rige, som de sedan århundraden voro vana att betrakta så- som sin bittraste fiende. Ej under derför, om dessa landskaps inbyggare i början betraktade det svenska väldet såsom ett främmande ok, hvilket de hoppades att forr eller senare kunna afskudda. Oviljan mot Sverige röjde sig hos alla samhällsklasser, dock tydligast hos adeln och allmogen.

Den skånska adeln, en betydande afdelning af den med privilegier på de andra ståndens bekostnad obilligt gynnade och i politiskt hänseende allrådande danska adeln, visade sig från början afvogt stämd mot Sverige. Ej blott de fläste, utan de mäktigaste och i politiskt afseende inflytelserikasteaf detta stånd vägrade, oaktadt upprepad befallning, att svära den svenske konungen tro och huldhet. När Karl X för andra gången angrep Danmark, lämnade också många af dem Sverige och kämpade för sitt gamla fosterland. Äf- ven sedermera, när den danska adelns makt var bruten och den skånska således ej hade samma anledning som förut att föredraga Danmark framför Sverige, gaf den under den tid, som här är i fråga, regeringen och rådet i Stockholm stän- diga anledningar till klagomål genom sin förnäma tillbaka- dragenhet och sin öppet visade likgiltighet för Sverige och svenska förhållanden.

Af de ofrälse stånden var det endast de andlige, som strax förstodo att uppskatta värdet af den större politiska

frihet, som de vunnit genom föreningen med Sverige. Minst framträdde derför ock missnöjet med den skedda förändringen hos detta stånd, ehuru äfven det vacklade i sin trohet mot det nya fäderneslandet.

Städernas befolkning och allmogen hade lidit mest un- der det sista så väl som under föregående krig med Sverige, och föreningen med den förut fiendtlige grannen medförde i början ingen annan för dem märkbar följd än de tullar, kon- tributioner, befästningsarbeten, inkvartering och underhåll af krigsfolk, hvarmed den nya styrelsen betungade dem. Redan under Karl X:s andra krig rådde derför bland befolkningen en mot Sverige fiendtlig sinnesstämning. Snapphanar bör- jade sitt småkrig i skogsbygderna; från Halland rapportera- des till konungen, att »humeurerne allt mera började luta till rebellion», och i följd af allmogens upproriska hållning i alla tre provinserna måste ett kungligt påbud utgå, som ålade densamma att utlämna sina vapen. De här utskrifna trup- perna ansåg sig generalguvernören nödsakad att skyndsamt skicka ur landet till krigsskådeplatserna andra sidan Öster- sjön, enär de, »i fall det komme till ruptur, intet annat vore än fiender» 1). Hade danskarne haft rådrum att kraftigare,

1) Generalguvernören G. O. Stenbocks berättelse till regeringen år 1662. Handlingar rörande Skandinaviens historia, XXXI, s. 338.än som skedde, uppmuntra och understödja denna mot Sve- rige fiendtliga stämning, så skulle helt visst Skåne, Halland och Blekinge följt det exempel, som gafs i Trondhjems län och på Bornholm, och genom en allmän folkresning ryckt sig lösa från förbindelsen med Sverige 1).

Genom energiska åtgärder, klokhet och vaksamhet lycka- des den svenska styrelsen denna gång kväfva upprorslågorna. Men missnöjet fans kvar, närdt af de mångfaldiga skattebör- dorna, hvilka förmyndareregeringen i följd af den allt högre stigande statsbristen icke kunde lindra. När derför Danmark ånyo bröt freden och Kristian V inträngde i de skånska landskapen, lyssnade folket villigt till de manifest, han ut- färdade, och helsade honom som sin befriare. Karl XI må- ste, då han, efter att först hafva retirerat bakom den gamla riksgränsen, ånyo ville öfverskrida densamma, bana sig väg genom böndernas förhuggningar och mottogs af folket icke såsom dess konung utan såsom fiende. De skånska landska- pen måste på nytt eröfras och denna gång genom en lång, blodig strid, utkämpad på deras egen mark och i befolk- ningens åsyn. Denna strid fick derför ett afgörande infly- tande på dessa landskaps öde; han beseglade den tjugo år förut slutna skickelsedigra freden och utöfvade dermed ett för framtiden bestämmande inflytande på folkets sinnesstäm- ning och uppfattning af sitt förhållande till Sverige; han af- lägsnade dess hopp om en återgång till det gamla och lärde detsamma att betrakta sig såsom svenska undersåtar, hvilka icke längre kunde eller borde få intaga någon efter de förra danska förhållandena lämpad undantagsställning 2). _______________

1) Danskarne gjorde under kriget en landstigning vid Ystad, men ka- stades snart tillbaka. »Ehuru denna dessenten», skrifver Stenbock, »i sig själf var ringa, var den dock en välkommen anledning för en del bofvar, som ville uppvigla allmogen och göra den rebellisk, efter som ock vägarne uppe i skogsbygden började blifva osäkre och några personer blefvo dels ihjälskjutne dels illa blesserade». Anf. st. s. 348.

2) Betecknande för den förändring i tänkesättet, som krigets utgång medförde, är första utkastet till skånska prästerskapets anhållan om infö- rande af likformighet med svenska kyrkan (uppsatt 1680), hvari prästerna själfva begära »en uniformitet med själfva kyrkoordningen i Sverige, påPå den utskottsriksdag, som Karl X höll våren 1658 efter återkomsten från sitt första ärorika fälttåg genom Dan- mark, begärde han ständernas utlåtande öfver, huruledes de nyvunna landskapen »fogligast skulle stå till att handtera, så att undersåtarnes affektion må kunna vinnas och således med K. M:ts öfrige undersåtar i enighet och förtroende förbindas, att ingen må hafva rättmätigt fog till att beklaga, att hans kondition under h. k. m:ts regemente är vorden förvärrad.» Ständernas gemensamma svar härpå innehöll, »att de nyvunna provinsernas invånare måtte, med förbehåll af deras privi- legier, småningom lämpas efter svensk lag och konstitutioner, till hvilket bland annat synes vara af nöden, att de humant så i verldsliga som i kyrkliga angelägenheter blifva trakterade och att ett universitet upprättas i Göta rike, der ungdomen af bägge folkslagen genom lika information och nära vän- skapsband blifva såsom till ett folk gjorde och samman- knippade» 1).

I denna kongl. proposition och i ständernas svar på densamma äro de regeringsgrundsatser uttalade, som under

detta öfvergångsskede följdes med afseende på de skånska landskapen både af Karl X och af Karl XI:s förmyndare. De hade för öfrigt varit bestämmande för den svenska re- geringens politik med afseende på Halland redan under drott- ning Kristinas tid. Ty ehuru denna provins i Brömsebrofreden icke var definitift afträdd till Sverige, vidtogos, genast efter fre- den åtgärder, syftande på dess sukcessiva försvenskning. Den halländska ungdomen ålades redan 1646 att söka sin bild- ning icke vid danska utan vid svenska läroanstalter. Den kommission, som ditsändes för att der införa svensk styrelse, instruerades att gå varsamt och försigtigt till väga, »på det ___________________

det detta lands undersåtar icke mera måtte regarderas à parte eller hållas för något särskildt folk, derför att de fordom varit under Danmark . . . . utan att de härefter måtte blifva ansedda såsom ett jämlikt och uniformt folk med andra K. M:ts undersåtar i Sverige». *Weibull*, Samlingar till Skånes historia, fornkunskap och beskrifning. I, s. 43.

1) *Wilh. Tham*, Bidrag till svenska riksdagarnes och regeringsformer- nas historia från midten af 17:de århdag. I. 44 r. — Nämnda arbete anföres i det följande under förkortningen: *Tham.*

man med skäl och utan motsägelse må nå sin dessein och det man gör och tillstädjer måtte befinnas ske landet till godo och icke till skada». Kommissarierna skulle låta stä- dernas inbyggare välja mellan »att lefva efter svenska ord- ningen, enkannerligen i tull, accis, båtsmanshåll och kontri- bution, eller att blifva såsom danske trakterade». I jurisdik- tionen skulle de ingen ändring göra. De skulle i allmänhet icke i något gå brådstörtadt eller våldsamt till väga utan i stället laga så, att Halland »med manér måtte dragas lika som själfkrafdt till svenska ordningar, tullar, kontributioner och annat sätt att lefva» 1). — Redan före Roeskildefreden hade också Halmstad såsom en svensk stad ombud vid den allmänna riksdagen.

I öfverensstämmelse med denna grundsats handlade äf- ven Karl X. Han ville icke, såsom han skref till general- guvernören, Gustaf Otto Stenbock, att de för detta danska provinserna skulle »utgöra en stat à parte, utan att de med andra riksens ledamöter skulle vara till eviga dagar inkor- porerade» 2). Till Sverige ansåg han dem också höra af naturen och på grund af deras historia, fast de »uti halffjärde århundrade öfver all fog och skäl varit Danmarks rike un- derslagne och skattskyldige» 3). Men vid införandet af svenska förhållanden ville också han gå till väga sukcessift och med skonsamhet, äfven om kriget medförde omständigheter och _________________

1) Kommissarierna voro: provinsens nyutnämnde guvernör, Caspar Otto Sperling, riksrådet Seved Båth och sekreteraren Israel Lagerfelt. Deras instruktion, daterad d. 14 Januari 1646, är tryckt i »Samlingar utgifna för de skånska landskapens historiska och arkeologiska förening» af *Weibull* I. 1874.

2) Cronholm, Skånes politiska historia II s. 39.

3) »Bevijs at Skåne, Halland, Blekinge, Lijster och Hven äre Sveriges Crono egenteligen tillhörige samt huru the uthi halffierde hundrade åhr öfver all fogh och skiäl äre Dannemarks Rijke underslagne och skattskyl- dige wordne». Denna skrift, som föregås af en svensk öfversättning af den i Warberg 1343 utfärdade »Ständernas Förening i Skåne att blifva under Sve- riges Rike till evig tid och att rätta gränsskillnaden skulle vara i Öresund såsom fordom», är enl. *Warmholtz*, Bibliothica historica Sveo-Gothica V, 191 på Karl X:s föranstaltande uppsatt.regeringsåtgärder, som stundom tycktes vittna om motsatsen. Redan i Roeskildeska fredstraktaten hade han tillförsäkrat de eröfrade landskapens inbyggare, adliga och oadliga, and- liga och verldsliga, ostörd besittning af egendom, lag och rätt, häfdvunna privilegier, fri- och rättigheter, så vidt de nämligen ej stode i strid med Sveriges rikes grundlagar, med hvilket rike provinserna skulle för evigt förbindas, och åt hvar och en, som underkastade sig Sveriges konungs och rikes höghet, lofvades att med de infödde svenske åtnjuta lika tillträde till beneficia och honores 1). Och då han, följande det föredöme, som drottning Kristina gifvit med afseende på Halland, uppdrog åt en kommission att i generalguvernemen- tet Skåne, Halland och Blekinge införa svensk styrelse och förvaltning, så visade han i den instruktion, han för kom- missarierna utfärdade, samma kloka moderation, som genom- går instruktionen af 1646 2). Han ålade sålunda kommissio- ___________________

1) Fredstraktatens 9:de §.

2) Kommissionen bestod ursprungligen af, utom generalguvernören, Corfitz Ulfeldt och Johan Gyllenstierna, som i instruktionen nämnes »fri- herre till Lundholm», men som dock ej kan vara den då endast 23 årige, från sina utrikes resor nyss hemkomne och i offentliga värf ännu oer- farne Johan Göransson Gyllenstierna, »den store och starke», sedermera Karl XI:s förtrogne, utan måste hafva varit Johan Nilsson Gyllenstierna, »den lärde och vältalige», i offentliga värf bepröfvade, som 1647 utnämdes till landshöfding i Östergötland och derjämte sedan 1654 var riksråd och assessor 1 Svea hofrätt, der han sedermera (1668) äfven blef president. Gyllenstierna har emellertid endast mycket kort tid deltagit i kommissionen. Han ersattes af Erik Sparre, som likväl snart nog återvände till sitt presi- dentskap i Finland. Ulfeldt åter började inom kort visa missnöje, inlät sig i »vidriga diskurser» (angående den tull, som pålades den skånska adeln), undandrog sig kommissionens arbete och erhöll onådigt afsked derur. I och för ordnandet af frågor, som rörde hamnar, handel och tullväsen, ad- jungerades i hans ställe presidenten i kommers-kollegium, Christer Bonde. Dessutom förordnades att gå kommissionen till handa Taubenfelt och Mag- nus Durell, den senare på grund af sin under en mångårig vistelse såsom svenskt sändebud i Danmark förvärfvade noggranna kännedom om alla dan- ska förhållanden.

Instruktionen eller »Memorialet» för denna kommission är dateradt Malmö d. 15 Mars 1658. Då kommissionen efter någon tid af konungen begärde närmare förhållningsordres angående en del ärenden, så utfärdade han en för uppfattningen af hans politik med afseende på de skånska land-nen att ej blott göra k. m:t »en tidig och pertinent rapport, angående provinsernas intrader, den civila och justitiæ ad- ministrationen, militärstaten och det andliga ståndets vilkor och beskaffenhet» utan ock gifva förslag, »huru ett och annat utan landets stora besvär och tunga läte sig göra samt huru allt stode till att adaptera och lämpa till Sveriges stadgar och sedvana» 1). I enlighet med fredsfördraget skulle in- byggarne mainteneras vid sin gamla lag, sina sedvanor och konstitutioner, så vida de ej motverkade Sveriges fundamen- talstadgar, dess välfärd och intresse. Endast det skulle att börja med lämpas efter Sveriges skick, som »ej toucherade dem i deras lag och rätter» 2). Försvenskningen borde alltså fortgå gradvis. Den borde vidare förmedlas genom kyrkans och skolans verksamhet, och på dessa områden grep derför ko- nungen in mera direkt än på de öfriga. »K. m:t vill icke tillstädja», heter det i instruktionens 16 punkt, »att någon föresättes församlingar, gymnasier eller skolor, med mindre han är antingen en infödd svensk eller född i de provinser, som k. m:t och kronan cederade äre». Dock skulle de, som nu sutte i ämbetet, icke röras, när de blefve i sin devotion, utan njuta det de hade i sin lifstid. »Så vill ock k. m:t, att desse länders ungdom icke skall i Danmark studera utan antingen i detta skåniske gymnasio i Lunden eller andra svenska gymnasier och särdeles vid Upsala akademi beflita sig om bokliga konster», och »der som någon affekterade honores academicos, vare sig magistrales eller doctorales, så borde det ske uti Upsala». Men då det komme att falla mången svårt och kostsamt att sända sina söner så långt upp i Sverige, så anvisades tvänne utvägar: dels kunde för fattige och flitige studenter, som ville absolvera sina studier i

----

skapen betydelsefull »Resolution», daterad Göteborg d. 21 Maj s. å. Båda dessa handlingar äro, liksom instruktionen af den 14 Januari 1646, tryckta i »Samlingar utgifna för de skånska landskapens historiska och arkeologiska förening» af *Weibull* I. 1874. För korthetens skull citeras de härnedan under benämningarna: »Memor. d. 15 mars» och »Resolut. d. 21 Maj».

1) Memor. d. 15 Mars, 1:sta punkten.

2) Resol. d. 21 Maj, 1:sta punkten.Upsala, inrättas stipendier, hvartill medel togos af gods, som förut varit anslagna till Köpenhamns universitet, eller af andra andliga gods i provinsen; dels förordnades att »gymnasiumet i Lunden skulle med flere lärde män förses och försörjas och de andra skolorna sammaledes med skolemästare till ungdomens förkofran förbättras» 1). Angående planen att i Lund upprätta en akademi resolverade konungen ett par månader senare: »efter som det faller k. m:t något betänkligt att så snart och för denna tiden» (statens medel voro myc- ket hårdt medtagna) »låta i Skåne fundera någon akademi eller gymnasium illustre, så vill k. m:t nådeligen, att det till vidare förblifver vid det gymnasio. som der nu är» 2).

I justitieväsendet skulle kommissarierna låta allt enligt fredstraktaten tills vidare förblifva såsom under danska

tiden, med den ändring blott, att städerna Malmö, Helsingborg och Landskrona, möjligen äfven Kristianstad och Bodekull (som nu upphöjdes till stad under namnet Karlshamn) skulle, liksom det redan under drottning Kristinas tid förunnats Halmstad, »benadas med det beneficio att icke mera sortera under landstinget utan gå ratione instantiæ et appellationis direkte till Göta hofrätt och sedan vidare njuta beneficium revisionis».

Äfven den mäktiga och gensträfviga skånska adeln sökte Karl X i början vinna genom tillmötesgående och foglighet. Om några af detta stånd ville renunciera Danmark såsom sitt hemvist och stadigt förblifva under Sveriges kronas de- votion, så ville k. m:t vara betänkt på, huruledes de kunde med dess ridderskap och adel inkorporeras samt med rang och andra officia på bästa sätt accomoderas. Ville de åter icke detta »utan blifva i ett corpori ihop» så kunde ock en sådan förordning göras, att deras vilkor jämte de andra stän- dernas i Halland, Blekinge och Skåne kunde blifva gemen- samt konsidererade 3).

1) Memor. d. 15 Mars, I7:de punkten.

2) Resol. d. 21 Maj, 19:de punkten.

3) Memor. d. 13 Mars, 3:dje punkten.Då de flästa af adeln ej ville aflägga trohetsed, med mindre de bibehöllos i oforminskadt åtnjutande af sina förra privilegier, så ville Karl X äfven häri visa dem tillmötesgå- ende. Han resolverade nämligen, att hvad anginge rätten till hals och hand (doms- och exekutionsrätten och det äfven i lifssak) öfver deras enskilde tjänare, så ville k. m:t »efterlåta dem denna så väl som ock att oturberadt njuta den frihet och justice på deras gods (enligt gårdsrätt), som de allt dit- tills haft». Deras bönder skulle ock hädanefter få samma frihet från skatter, arbete och andra kronans besvär, som de haft under den danska regeringen, »allenast att de i andra fall och när nöden skulle fordra, sig villigt comportera». Hvad akcisen och tullfriheten vidkomme samt den fria handeln med utländske köpmän, så skulle k. m:t »ej ogerna velat deferera adeln i desse postulatis, så vidt de ej direkte sträfvade emot riksens fundamentallagar, hvilka upphäfva tullfriheten för alla stånd, och för öfrigt märkeligen prejudicierade k. m:t i dess rätt och höghet» 1).

Att sålunda på den fria öfvertygelsens väg och med undervisningsanstalterna såsom medel upptaga och till orga- nisk enhet med den svenska statskroppen assimilera dessa pro- vinser, detta var det mål, som från början i Sverige både af regeringen och, såsom vi ofvan antydt, äfven af riksdagen eftersträfvades. Vore detta mål en gång vunnet, så kunde dessa jämkningar och eftergifter i lagskipning, förvaltning, kyrkoordning m. m. såsom ej längre behöfliga öfvergångs- stadganden bortfalla.

Äfven förmyndarestyrelsen fullföljde, trots alla söndrin- gar i öfrigt, troget Karl X:s plan med afseende på de skån- ska landskapen 2). Hon handlade i full öfverensstämmelse

1) Resol. d. 21 Maj, 4:de punkten.

2) Tydligare kunde denna plan ej uttalas an uti en skrifvelse till ge- neralguvernören, dat. Stockholm d. 23 Nov. 1661, hvari begäres, »alt han adresse och i tysthet skulle undersöka de skånska ständernas, enkannerli- gen adelns - privilegier, handfästningar och recesser, i hvad mån de voro med Sveriges fundamentallagar förenliga», »emedan», heter det, »Vi gerna se och önska skulle, att bemälte provinser såsom en gammal, nu recupe- rerad ledamot, varandes af ett tungomål, religion, seder och manér medmed denna plan, då hon 1664 ej blott i enlighet med denne konungs löfte till den skånska adeln lämnade denna inträde på svenska riddarhuset, utan äfven kallade till den gemen- samma svenska riksdagen ombud för de tre ofrälse stånden i Skåne, Halland och Blekinge och derigenom erkände dessa provinser såsom i politiskt afseende fullt likstälda med pro- vinserna i det gamla Sverige. Förmyndareregeringen för- verkligade Karl X:s tanke och uppfylde dermed äfven de skånska ständernas ofta framstälda begäran, då hon 1668 bragte till stånd universitetet i Lund.

Dessa försvenskningssträfvanden rönte dock, såsom vi ofvan sett, under tvänne årtionden ett kraftigt motstånd, och dertill funnos äfven andra skäl än de, som berodde på befolkningens ärfda motvilja mot Sverige. Det var nämligen naturligt, att under en brytningsperiod sådan som denna missför- hållanden af många slag skulle uppkomma. Privilegier från danska tiden råkade stundom i kollision med statens intres- sen; svenska embetsmän rönte hos befolkningen ovilja och gensträfvighet och visade å sin sida mot denna befolkning, hvars förhållanden

för dem voro främmande, ej sällan obil- lighet och brist på hänsyn; isynnerhet var det inkvarte- rade krigsfolket för både städerna och landsbygden en olidlig plåga. Dertill kommo nya och ovanliga skatter, som ej voro afpassade efter folkets genom kriget medtagna kraf- ter och hvilkas uppbördssätt ännu ej var ordnadt. Knotet och klagomålen öfver dessa och dylika missförhållanden kunde ej undgå att ådraga sig förmyndareregeringens uppmärksam- het. Och denna regering, som såg sig invecklad i finansiella svårigheter, hvilka oaflåtligt stegrades, fann sig sviken i af- seende på statsinkomsterna af det landskap, om hvilket Chri- ster Bonde i sin berättelse till Karl X skrifvit, att det »öf- verflödar med fruktbar åker och ängsmark, skog, fiskerier och allt det, som till bästa och nytta menniskan synes hafva

----

Sverige, måtte så småningom kunna bringas till en likhet med andre sven- ske undersåtar så i det gemene lefvernet som lag och rätt och verldslig regerings administration». Riksregistraturet.11

af nöden»1), men hvars stat nu icke ens kunde bara sig själf. Följden af allt detta var, att de frän Danmark eröf- rade provinserna under hela förmyndareregeringens tid voro ett ofta återkommande ämne för dess öfverläggningar. De föranledde henne ock att vidtaga omedelbart ingripande åt- gärder, för hvilka vi vilja i det följande närmare redogöra.

Redan vid riksdagen i Stockholm 1660. lofvades »un- dersåtarne i det skåniske guvernementet» en kommission, som skulle »bringa bemälte guvernement uti ett ordenteligit skick och betaga, slätta och afhjälpa de klagomål, besvär och ore- dor, som bekvämare genom en extra ordinarie kommission än genom generalguvernören allena synas kunna botas och remedieras»2). Kommissionen kom till stånd 1662 och be- stod af följande ledamöter: generalguvernören grefve Gustaf Otto Stenbock, riksskattmästaren friherre Gustaf Bonde samt öfverståthållaren och lagmannen öfver Södermanland Sche- ring Rosenhane 3). Såsom sakkunnigt biträde anbefaldes kom- missionen särskildt landsdomaren Magnus Dureil, ^emedan han länge i Danmark residerat och för detta hafver gifvit h. k. m:t skriftligen någon rapport och berättelse om danska adelns privilegier»4).

') Handlingar rör. Skand. hist. Del. VI.

2) Kommissariernas Instruktion, gifven Stockholm d. 30 Juli 1662. Riksregistraturet.

3) Samtidigt afsändes till Bohus län en kommission, bestående af B. Skytte och landskapets guvernör H. Stake, för att särskildt ordna provin- sens beskattning. Tham, I, s. 227.

i) I skrifvelse af d. 23 Nov. 1661 uppdrog k. m:t åt Magnus Dureil att »sammansöka de danske undersåtars privilegier, rätt, gamla bruk och rättigheter och dem k. m:t till efterrättelse i underdånighet öfversända jämte sitt sentiment om hvad som särdeles i adelns privilegier kunde Sve- riges rikes fundamentallagar emotsträfva och hvad som utan justitiens for-12

Kommissarierna skulle enligt instruktionen »föreställa sig tvänne förnäma ögonmärken, nämligen r) att invånarne måga görligen spörja k. m:ts försorg om deras välgång och kon- servation samt dess benägenhet att bevisa dem samt- och synnerligen efter hvars och ens meriter, beskaffenhet och amne, kunglig nåd, ynnest och välgerningar, så vida k. rmt och riksens stat och vilkor samt deras komportement och självfva billigheten tillåter. Derför och kommisarierna hafva till att möta och handtera så adel som presterskap, borgare och allmoge samt andra, som der vistas och varda dem behör- ligen ansökandes, uti deras angelägenheter med den dexteri- tet, ifver och all varsamhet att hjälpa dem till rätta, det de görligen måga erfara på k. m:ts nådiga intention intet vara att tvifla. 2) Att k. m:ts stat i guvernementet så mycket möjligt är må bringas derhän, att han kan bestä på sig själf, så att om antingen undersåtarne självfve eller någon främ- mande potentat ville något på de provinserna tentera, de då måga vara i det stånd och postur, att k. rmt hafver dem till värn, motstånd och subsistence välberedde och inrättade». Efter som invånarne i desse provinser enligt fredsfördragen endast så vida egde rätt att blifva regerade efter dansk lag, som denna ej »sträfvade emot Sveriges fundamentallag», så borde kommissarierna väl taga bemälde fundamentallag i kon- sideration, så att »icke något, som prejudicierar k. m:ts och riksens höghet, dess säkerhet och maintien så väl som ound- gängelige stat och konservation, eftergifves eller indulgeras utan k. rmt

och riket såsom ett sacrosanctum och dyrbart

fång kunde låta sig practicera eller icke, liksom ock på hvad tid de dan- skes privilegier skola vara förbättrade». Detta allt skulle han »med behörig tysthet och adresse menagera». — I sitt svar till k. m:t, dateradt Wallén d. 4 Dec. s. å., beder Durell att på grund af sakens importantz någon respit med berättelsens insändande måtte honom förunnas. (Skånska Kommissio- nen 1669—70. Riksarkivet). Huru värdefull denna »rapport och berät- telse» skulle vara för vår kännedom om hithörande ämnen, derom vittnar den insigt 1 danska forhållanden, som Durell såsom Sveriges mångårige resident vid danska hofvet förvärfvat och som han lägger i dagen i den »Relation om konungariket Danmarko, hvilken han tillegnade drottning Kristina. (Suhm, Samlinger till den danske Historie, Andet Bind, 3 Hæfte och Geijer, Svenska folkets hist. III;.!3

klenod förbehålles och reserveras» Kommissarierna borde vidare tillse, huruvida »de danska ständernas privilegier kunde till rikets nytta och utan undersåtarnes vedervilja och irring till svenska ackommoderas och förenas». De borde, hvad adeln vidkom, erinra densamma, att k. m:t gerna ville admittera dess medlemmar till »honores, officia och tjänster, allenast de vid tillfällen ville k. m:t derom behörigen söka». Likfor- mighet i det andliga ståndets vilkor och i de kyrkliga för- hållandena voro visserligen önskvärd, men derpå skulle kom- missarierna ej insistera, »eftersom i Danmark kyrkoväsendet skall vara väl beställdt och inrättadt»; de borde härvid ut- välja det som de profvade rädligast, »hvilket ock vid cere- monier i gudstjänsten noga måste i akt tagas». — Vidare skulle kommissarierna noga göra sig underrättade om allmo- gens vilkor och huruvida »densamma sker för när uti hem- manens skattemantal och orätt proportion i utgifterna, eller genom krigsfolkets och andres otillbörliga procedere sä ock kontributioners och gärders påläggande», hvilket allt de borde söka att »betaga och remediera».

K. m:t ansåge likformighet i lag och rätt såsom ett vigtigt medel till enighet och gemyternes förknippande, hvarför kommissarierna borde använda all flit på att förbe- reda införandet af svensk lag, rättegångsordinantier och isyn- nerhet svensk appellationsordning, hvarvid de likväl borde gå till väga med dexteritet, att icke k. m:t, »sökande affektion, i längden erfore vedervilja deraf».

Äfven krigsväsendet borde kommissarierna noggrant un- dersöka, de borde sålunda göra sig underrättade om garni- sonernas förplägning och aflöning, om magasinernas förråd, om befintligheten i hamnarne af till defension tjenliga farko- ster, om rytteriets indelning på landsbygden och huruvida ryttarne »så kompetera sig mot allmogen, att de bägge kunna vara behållne och icke hemmanen ruineras och i följd deraf manskapet förminskas». Dervid förekommande oordningar borde kommissarierna »efter all möjlighet rätta och afskaffa».

Som »den skåniske staten» kräfde stora summor till sitt vidmakthållande och de intrader, som från detta guvernement14

inflöto, ej förslogo till utgifterna, så borde kommissarierna undersöka, huru vida icke dessa »intrader på en och annan ort kunde något excoleras», dock endast så vida det kunde ske »utan lands och ständers præjudice, förtryck och skada».

Städernas »intrader, utrymme och räkningar» borde granskas, så att ej medlen försnillades eller orätt användes. Lilla tullen (porttullen), som troddes skola »bidraga till ett ansenligt», borde kommissarierna söka få återinförd i de stä- der inom guvernementet, hvilka sedan krigsåret 1659 varit derifrån befriade, enär denna befrielse ansågs menlig för grannprovinsernas städer1). K. m:t förmodade, att, i fall borgerskapet finge löfte om befrielse från kontribution och att blifva uti några flere små saker omsedde samt att fa vettige civile och väl kvalificerade tullbetjänte, motståndet mot lilla tullen ej skulle blifva så stort. Skulle emellertid kommissarierna »der in loco finna viktiga svårigheter och obstacula, emedan flere af ständerna måste derom anmodas och dervid hafva sitt intresse, så skattar k. m:t bättre att låta småtullarne vara ute än att odrägliga inkommoditeter för undersåtarne admittera».

Att Landskrona för sin ypperliga hamn och såsom fästning och tillämnad station för flottan från början var den svenska regeringens ögonsten, är ett kändt faktum; men att ynnesten vid något tillfälle varit så stor, att den

hotade

1) 1658 års kommission hade i Landskrona hållit ett möte med de adelsmän som aflagt trohetsed, samt med fullmäktige från städerna för att förmå dem att antaga den svenska tullordningen. Kommissionen hade dervid funnit adelen medgorligare än Corfitz Ulfeldt hade förespått. Städerna hade äfven underkastat sig akcisen, då magistraten tillförsäkrades andel i den- samma. Porttullen hade de deremot vägrat att underkasta sig; denna in- fördes likväl på konungens uttryckliga befallning. Men när kriget ånyo bröt ut, krigsfolket ökades i landet och bonden ej ville söka städerna med sina varor, upphäfdes genom kongl, resol, lilla tullen utom i städerna Kri- stianstad, Ronneby och Kristianopel. Äfven desse städer anhollo ofta och enständigt hos generalguvernören om befrielse från denna tull och erbjödo sig att i stället årligen betala en motsvarande summa. Generalguvernören afslog emellertid deras begäran och sökte fora dem till sinnes, att »denna tull mera redunderade på landtmannen än på borgarne i städerna». Gen. guv. Stenbocks berättelse. "Handlingar rör. Skand. hist. XXXI. 331 f."5

staden Malmö med samma öde, som Kristian IV några år- tionden förut till förmän för sin nyanlagda stad på Ållon i Helgeå lät öfvergå det gamla Vä, torde vara mindre kändt. I5:de punkten i instruktionen för 1662 års kommission visar emellertid, att förmyndareregeringen var betänkt på något sådant. »Såsom kommissarierna väl är veterligt», heter det i instruktionen, »att h. k. m:t hafver fattat en dessein öfver Malmö och helst skulle se, att det citadellet, som der är, brag- tes i god defension och den öfriga fästningen raserades, så vill likväl h. k. rmt, det kommissarierna der in loco väl öf- verlägga huru vida och på hvad sätt de skatte den staden nödig, sedan fortifikationen vore ruinerad, jämväl om och huruledes hon bäst utan Landskro- nas præjuditz kan varda konserverad1). Och efterty k. m:t gerna önskar staden Landskrona för hennes bekväm- lighets skull excolerad och understödd, så vele kommissari- erna flitigt observera alla de lägenheter och förmåner, som de kunna afse, hvarigenom hon står att befordra». De borde lämna förslag öfver de manufakturer, som der kunde plante- ras, och undersöka, om till inväxling af den myckenhet kop-

') Äfven på Lundsl bekostnad skulle Landskrona gynnas. Med stöd af ett kongl, privilegium för sistnämda stad, utfärdadt d. 4 Nov. 1660. lät generalguvernören d. 1 Mars följande år en skriftlig befallning utgå till osträng- och allvarlige Borgmestare och Rådh uthi Lundh att dhe ingen hästemarknad nu hysa eller tillstädia så och att ingen eho han och ähr hereflter fördristar sig att fora uthi fastelagz marknadt någre hästar fahle mehra uthan] til Landz Cröna så frampt han eller dhe willia undwijka det straff som kongl, förbådz ofuerträdare ähre underkastadhe» Riksarkivet, En bundt handlingar med ryggtitel: »Skånska Commissionen 1669 — 1670».

Äfven landstinget flyttades sedan på kongl, befallning för någon tid från Lund till Landskrona. Men både staden Lunds deputerade herredags- män och bondeståndets representanter från Oxie, Bara, Skytts, Wemmenhogs. Frosta, Ingelstads, Herrestads och Färs härader insinuerade vid riksdagen 1664 till k. m:t ansökningar och besvär häröfver med den påföljd, att k. m:t d. 13 Sept. s. i. resolverade, »att både tinget och marknaden skulle i staden Lund, såsom för detta varit hafver, hållas och frequenteras». Anf. st.

Då Landskrona häröfver anförde besvär, upphäfdes åter detta b slut, hvad marknaden beträffar. Se vidare härom i det följande.i6

parmynt, som skulle finnas i provinsen och hvars svåra försel förorsakade undersåtarne vedervärdighet, ett kontor kunde i Landskrona inrättas, som korresponderade med Stockholms bank. — Kommissarierna borde beflita sig om att uppfinna medel, hvarigenom Helsingborgs citadell »forderligen måtte varda bragt i perfektion». Men hvad Kristianstads fästnings- verk anginge, borde de öfverväga huruvida detta borde ned- rifvas eller lämnas att med tiden och af sig självt ruineras. Ett liknande betänkande borde de afgifva rörande Kristianopel.^

Regeringen ålade kommissarierna äfven att taga i öf- vervägande, i hvad mån intraderna från landsbygden kunde »utan undersåtarnes oförrättande och landets förvärrande» upp- odlas, särskildt huruvida »adelns veckodagstjänare och insockne bönder kunde stå att lämpa efter svensk sedvana uti utskyl- derna. Dock såsom den saken är mycket anstötlig för adeln, så vele de icke vidare henne röra, än de pröfva det med fog och utan bemälde adels vedervärdighet görligt».

K. m:t förmodade, det kommissarierna utan svårighet skulle förmå de skånska landskapens adel att antaga den svenska rusttjänstordningen, enär denna i vissa afseenden vore lindrigare än den danska. Ty visserligen vore, enligt danska ordningen, den ränta, för hvilken en kyrassier borde uppsät- tas, beräknad till trehundra tunnor hardtkorn, men häri voro inräknade äfven inkomsterna af sätesgården med veckodags- tjänarne och »alla perzeller, som der falla (naturaprestationer), med inneslutna», medan i Sverige sätesgårdarne med rå och rör ej vore inräknade, perzellerna ej alla inräknade och lägre värderade').

De danska politirecesserna föreskrefvo, att den, som re- ste utomlands att sätta sig der neder, skulle till kronan af- stå sjätteparten af sitt rörliga och orörliga gods. Kommis- sarierna borde tillse, att denna förordning fortfarande efterlefdes. De borde älven undersöka, huruvida utan stor omkostnad och det ordinarie postväsendets turbation en eller flera post-

'") Så vidt de vid landtdagen i Malmö 1662 förda förhandlingarna äro kända, visade den skånska adeln ingen benägenhet att antaga den svenska rusttjänstordningen.jakter kunde inrättas till brefs fortskaffande mellan Ystad och Tyskland.

Instruktionen innehöll ännu några andra mera speciella uppdrag, åsyftande att bevaka statens rätt i afseende på in- komster af provinserna samt att åstadkomma reda i förvalt- ningen, eller att, såsom slutorden i densamma lydde, »taga k. m:ts och riksens gagn, heder och intresse i akt, så ock alla förekommande klagor och besvär så vida athjälpa och slätta, som de pröfva det af dem vara görligit, de öfriga till k. rmt underdånigst refererandes och hemställandes».

Tonen, som genomgår denna instruktion, är till och med ännu mera hofsam än i dem vi ofvan anfört. Genom de ständiga uppmaningarne att gå tillväga varsamt och med dqxteritet, att ej kränka någon i hans välfångna privilegier och ej med tvång genomdrifva, hvad som ej kunde vinnas genom frivilligt åtagande, blifver den svenska regeringens håll- ning nästan undfallande.

I hvad man har nu kommissionen af 1662 fullgjort sitt mångsidiga och svåra uppdrag? Instruktionen utfärdades, så- som nämndt är, den 30 Juli 1662 och redan den 4 Novem- ber s. å. kunde kommissarierna i rådet aflägga redogörelse för sin verksamhet. Under den mellanliggande tiden hade de enligt instruktionens föreskrift det skånska guvernementets ständer samlade i Malmö till en landtdag, som öppnades nå- gon af de första dagarne i September (den 6 är den fram- lagda kongl, propositionen daterad) och slöts omkring den 18 (recessens datum). Då de nu hade befallning att »uti återresan göra en tur genom Blekinge, dervid tagande Bode- kull, Rottneby, Kristianopel och Kalmar uti ögnasym, så lär föga mer hafva kunnat medhinnas än hvad som förekommit på själfva landtdagen. Några andra handlingar rörande kom- missionens verksamhet än de, som tillhöra denna landtdag, torde heller icke finnas1).

1) Generalguvernören, själf medlem af kommissionen, nämner 1 sin be- rättelse, som afgafs i December s. a., kommissionen liksom äfven landtda- gen endast i förbigående. Handl. rörande Skand. hist. XXXI, s. 392.18

Landtdagen i Malmö 1662 var af den största bety- delse för bestämmandet af de skånska landskapens ställning till det öfriga riket och deras styrelse under öfvergångstiden. En utförlig redogörelse för dess förhandlingar och beslut är likväl här ej af nöden, då en fullt tillfredsställande sådan re- dan finnes1). Här må endast i förbigående och för sam- manhangets skull något af det vigtigaste, som dervid före- kommit, meddelas.

Bönder voro ej kallade till landtdagen, utan endast om- bud for de tre högre stånden2). För dessa framlades en allmän kongl, proposition, affattad i öfverensstämmelse med den ofvannämnda instruktionen. De svar, som hvart stånd för sig derpå gaf, voro hvarandra tämligen lika. Alla fram- höllo de önskvärdheten af en akademi, adel och präster äfven af en hofrätt för »furstendömet Skåne, Halland och Blekinge». De ville visserligen »enligt pakterna» inkorporeras med Sve- rige, vid dess allmanna riksdagar hafva sina sessiones och fria vota, angifva sina tarfver o. s. v. samt admitteras till ämbeten och digniteter; men de ville pä samma gång blifva vid sina förra privilegier samt vid gammal lag och häfd be- hållne. I själfva verket uppoffrade icke heller adeln något af sina under danska tiden åtnjutna privilegier, så vidt de voro förenade med godsen (quoad domestica), undantagande

den rätt de förut haft att mot erläggande af tull handla på utrikes ort samt rätten att vid vissa s. k. klipphamnar uppbära tull, som en eller annan åtnjutit, utan tillförsäk- rades genom landtdagsbeslutet eller recessen att »förblifva oturberade i sin rättighet till hals och hand och de vanliga birke- och gårdsrätter, som de dittills utöfvat, item. sina jura

>) Tham, Svenska riksdagarnes och regeringsformernas historia I, s. 527 f.

J) Att likväl allmogen vid landtdagen eller vid något annat tillfälle under kommissariernas vistelse i orten framburit sina önskningar och kla- gomål, framgår af riksskattmästarens redogörelse i rådet för landtdagen och för kommissionen. Allmogen hade nämligen klagat öfver skjutsningen och den gärd i ol- och tobakspenningar, som officerare utkräfde, hvilka reste omkring i landet på landshöfdingens pass. Rådsprotokollet d. 4 Nov. 1662. Riksarkivet.19

patronatus och gammal rätt uti tionden och sakören, samma- ledes sina fri- och rättigheter öfver sina veckodagsbönder»'). Frågan om den skånska adelns fullkomliga likställighet med den svenska i privilegier och »adventagier» samt om dess upp- tagande på svenska riddarhuset afgjordes ej vid detta tillfälle, utan hänsköts till en framtida afhandling, hvarpå k. m:ts be- kräftelse skulle sökas2).

Äfven prästerskapet tillförsäkrades att få förblifva vid sin »respekt och heder» och hittills gällande förmåner, stad- gar och sedvanor. Den önskade större uniformiteten i kyrko- styrelse och ceremonier sa väl som i själfva läran hänsköts till en särskild afhandling och författning, som framdeles i generalkonsistoriet pä riksdagen i Stockholm skulle upprättas. Biskopen skulle årligen till kansliet afgifva en embetsberät- telse. Vid de årliga prostmötena skulle generalguvernören å k. m:ts vägnar själf eller genom ombud presidera3); han

') Stiernman, Riksdagars och mötens beslut. II s. 1412.

»Hals- och hand-rätten» inskränktes dock derigenom, att generalguver- nören förbjöd adelsmän exekutionen af domar, som de fält öfver sina fångar, förrän stadfästelse vunnits i generalguvernementets kansli.

Birkerätt eller domsrätt inom adliga birker tillkom ej alla adelsmän, utan tillhörde endast gods, som voro särskildt privilegierade. Under gårds- rätt lydde deremot alla adelns personliga tjänare. Jfr Cronholm, Skånes polit. hist. II.

2) Rikskansleren, som vanligen i rådet visade sig foga välvilligt stämd mot de skånska provinserna, särskildt deras adel, yttrade i rådet d. 4 Nov., att »om de skola njuta svenska ridderskapets friheter, de då måtte cedera något af deras privilegier, som de njutit under danska konungarne och ej njuta bägge, emedan de i Danmark hafva njutit hals och hand och birke- rätt etc., hvilket är mycket och ridderskapet i Sverige ej har något, som svarar deremot». Riksskattmästaren genmälte: »jag kan ej se, att man ef- ter pacta kan neka dem våra friheter och förbjuda dem att behålla sina förra danska». Sten Bjelke inföll: »när de inkorporera sig med oss och gifta sig i Sverige, kunna de njuta dess friheter, men eljes icke», hvarpå B. Skytte svarade, att »man ej borde konfundera sådant utan hålla sig till den frihet som en har ratione fundi. Har man gods i Skåne, njuter man dem efter dansk lag och vice versa». Rådsprot. d. 4 Nov. 1662.

3) Det talas i andra handlingar från denna tid om landemöten med hela stiftets prästerskap, hvilka årligen vid midsommarstid hollos i Lund och vid hvilka generalguvernören presiderade. Dessa äro måhända identi- ska med de här nämnda probstemötena.skulle äfven tillika med biskopen döma i mål, som innebure brott mot kyrkoordningen, dock så, att frän sådan dom appellation till Göta hofrätt medgafs.

1 öfrigt förblef alltså Lunds stift fortfarande och intill 1680 i sina kyrkliga angelägenheter hänvisadt till Kristian IH:s kyrkoordinans af 1537 °ch »Ribeartiklerne» af 1542 samt Kristian den IV:s stora Recess af 16431).

Städerna skulle åtnjuta de privilegier, som de af gam- malt haft. Till deras förkofran och increment skulle alla monopolier, landsköp, skadeliga kompanier o. d. afskaffas.

Svensk lag skulle ej alldeles negligeras, utan efter hand göras kunnig och jämte den danska lagen användas i mål, för hvilka ett uttryckligt lagrum saknades. I instruktionen hade såsom ett önskningsmäl framhållits »appellationens och instansernas inrättande på svenskt sätt och att på landet häradshöfdingar och lagmän blefve

samtyckte och beviljade samt ock hvad mera i rättegångsordinantien och hofrätts- processen finnes beskrifven. Recessens svar härpä var, att »justitien skulle administreras vid dess ordinarie instanser ge- nom härads- och birkefogden och landsdomaren samt borg- mästare och rådmän i städerna, derifrån appellationen admi- nistreras till hofrätten i Göta rike». Och skulle de skånske ständerna framdeles föreslå och bestå medel till en ny hof- rätt, såsom de åstunda, så stode det till k. m:ts resolution och godtfinnande, huruvida det pröfvades görligt eller icke. Ge- mensamhet i mått, mål, vigt och mynt borde så småningom införas.

Stora sjötullen, som redan förut var inrättad, erkän- des nu äfven af adeln såsom ett .oeftergifligt regale och skulle liksom akcisen »på slagteri, köttmångleri, bryggeri och mång- leri samt tapperiansakcisen af alla främmande drycker» allt framgent upptagas efter den taxa, som gälde för det öfriga riket. Lilla tullen skulle äfven återinföras i de städer inom guvernementet, hvilka någon tid varit derifrån befriade2).

') Jfr Sundberg, Om införandet af uniformitet i svenska kyrkan i Skåne och Blekinge efter freden 1 Roeskilde 1658. Rektorsprogram, Lund 1862.

J) Jfr ofvan sid. 14. noten.21

»Intradernas uppodlande» var, såsom vi sågo, ett af de vigtigaste uppdrag, som lämnades 1662 års kommission. Pre. positioner om bevillning framlades också för hvart stånd särskildt. Dessa rönte i början ej ringa motstånd. Adeln vägrade att yttra sig, åtskilliga jämkningsförslag uppsattes af Magnus Durell och Gustaf Taubenfelt, och först efter långa underhandlingar förmåddes detta stånd att i ärlig kungs- skatt bevilja af hvar hel utsockne frälsegård (af mindre i pro- portion derefter) efter gammalt skattemantal i Skåne 6 daler s:mt och i Halland och Blekinge hälften deraf1). Vecko- dagstjänarne och insocknebönderna skulle vara frän all skatt (äfven salpeterskatt, som för insockne gärdar med en daler s:mt förut erlagts, samt koppskatt eller mantalspenningar) befriade. Försöket att enligt instruktionens föreskrift »lampa adelns veckodagstjänare och insockne bönder efter svensk sedvana uti utskylderna» hade sålunda icke lyckats. När presterna, som »i förstone förklarade sig mycket väl», märkte de afprutningar, som adeln yrkade för sina insocknebönder, gjorde äfven de svårigheter; »men efter de alla redan skrift- ligen ingifvit sitt svar, blef det dervid»Deras bevillning bestämdes sålunda: i kungsskatt och såsom ersättning för underhåll af ryttare skulle erläggas i Skåne 18 d:r s:mt af kallet och 9 d:r af stommen, men i Blekinge och Halland resp. 15 och 5 d:r s:mt, allt årligen. Borgerskapet åtog sig utom lilla tullen och akcisen vanligt båtsmanshåll och kontri- bution »efter en särdeles lista» samt i garnisonsstäderna in- kvartering och annan servis. Dessutom skulle i mantalspen- ningar eller koppskatt årligen betalas 3 mark s:mt af alla, som voro »öfver sina 14 år», undantagande dels adeln för sina personer, sitt hof- och husfolk på deras sätesgård samt veckodagsbönder med familj och nödigt tjänstefolk, dels pre- sterna och deras hustrur.

') För hel gård räknades i Skåne det hemman, som hade sädesjord till 12 tunnor och derutöfver, eller, efter en annan uppgift, irån 8 till 12 tunnor, eller som gaf i landgille (= jordeboksränta) ett pund säd eller 4 lisp. smör. Cronholm, Skånes polit. hist. II s. 53.

2) Riksskattmästarens berättelse om kommissionen och landtdagen i rådet d. 4 Nov. 1662.Både koppskatten och kungsskatten, som nu genom att i recessen upptagas och bekräftas erhöllo en högre sanktion, funnos liksom tullarne redan förut, äfven om icke till allde- les samma belopp. Generalguvernören anför derom i sin berättelse1) följande: »då jag erfor, att kronans räntor icke vore synnerligen stora och blandade i hvarandra, lät jag hålla möten med ständerna å landet, förhöjde tionden och för- mådde dem här i Skåne] och i Blekinge till mantalspennin- gar, så vida kronans, geistlighetens och adelns utsockne gods vidkommer, och dess förutan, i stället för de många plock- skatterna af kungsskatt, matskatt, gengärd, gräfvarepenningar och desslikes flera, till ett visst årligen för dem alla, näm- ligen af hvart prästkall 12 d:r, af kronans Loch] hvar hel- gård 24, af adelns utsockne och af geistlighetens 12 d:r smt, som då kallades terminsskatt och beviljades att utgöras på tre terminer, naml. vid Philippi Jacobi, Midsommar och Mic- kelsmässan eller Martini, vid hvilka skatter, såsom ock 1 d:r s:mt i salpeterskatt af adelns insockne gods, ständerna stått intill sista generalkommissionen, då med dem en sådan för- ändring på ständernas trägna anhållan gjordes, som e. k. rmt af den upprättade recess eller afsked så ock mine dåv. herrar kollegers muntliga relation med nåde har erfarit och intagits.

Ordinarie skatter voro tionden och landgillet eller jor- deboksräntan, som af de självfegande skattebönderna och kro- nobönderna erlades till kronan *). Såsom en ordinarie skatt, från hvilken inga hemman borde vara »exempte», men från hvilken adeln på denna landtdag likväl utverkade befrielse för sina insockne bönder, betraktade regeringen salpeterskat- ten, som utgick med 1 d:r s:mt af hvarje helt hemman. En alldeles säregen form af rusthåll, hvilken gaf anledning

') Handl. rör. Skand. Hist. XXXI s. 392.

2) Landgillet, som under danska tiden hufvudsakligen erlades in natura (i »persedlar») och var af mycket olika storlek på olika orter, förvandlades efter hand under svenska styrelsen i penningar och reglerades genom en generaljordrefning i början på 1670-talet. Ang. landgillets storlek se Cron- holm, Skånes polit. hist. II s. 54 f.23

till mycken oreda och bittra klagomål, infördes 1662, i det ryttaren i st. f. att emottaga underhåll af krono bonden till- läts att öfvertaga V4 af hemmanet, hvaremot 1 /'4 af hans år- liga lön, som utgjorde 30 d:r s:mt, indrogs, och till bonden återställdes 1/t af den af honom erlagda städjan. Det var helt naturligt, att de extraordinarie skatter, som den svenska regeringen redan från början pålade och som nu genom re- cessen sanktionerades, skulle förefalla mera tryckande än de gamla (som af Stenbock benämnas »plockskatter»), då som- liga af dessa endast i utomordentliga fall upptogos1). Till jämförelse mellan de extraordinarie skatterna under danska tiden och dem, som generalguvernören Stenbock pä de af honom omnämda mötena förmådde de skånska ständerna att bevilja, anföra vi följande specifikationer, hämtade ur hand- lingar i Riksarkivet rörande skånska kommissionen 1669 och 1670 (Volumen F. fol. 15—17).

Specificeradt^ Extra Ordinarie Vthlagor are Vthgångne af allmogen i Skåhne uthj Dansche Regeringz tijdhen.

Fölliande Vthlagor äre Ahrligen Ordin: Vthgifne, Nembl:n-,

Kongzskatten af huart heelt Hemman, ändock different vnderstun- dom i rdr af gården och Vnder tijden 2 rdr högst Ahr- ligen af huar heel gård ChrODans och Geistligheetens medh Adelens Strögodz, men aff Skattegårdarne altijdh dubbelt der emoth och sådant' af huar heel, half eller V4 gårdh effter proportionen.

') Cronholm uppgifver (anf. st. sid. 57), att inga af de extraordinarie skatterna voro årliga. Denna uppgift vederlägges dock af den handling, som här nedan meddelas.

I motsats härtill uppgifver Tham (II : 1 s. 33) på grund af en i Kam- mararkivet bland Skånska handlingar befintlig specifikation af de utomor- dentliga utskyldema å ett uppländskt, ett småländskt och ett skånskt hem- man, att dessa utskylder 1 Skåne redan under danska tiden utgjort 25 d:r s:mt. Detta kan så mycket mindre vara riktigt, som en af posterna, salpeterskatten, enligt hvad här meddelas, »under danska tiden icke va- rit af någon konsideration». Deremot stämmer den af Tham anförda uppgiften ej blott till hufvudsumman utan äfven i de flesta detaljerna med specifikationen på de utomordentliga skatter, som af G: O. Stenbock på- lades 1658.24

Så och af huar torpare eller Gode hussman i rdr.

Een fulkommen dreng gaff lj2 rdr och

Een ringare eller halfwuxen dreng 1/'4 rdr men aff qwinkiön gaffz intet.

Härforuthan och i stellet för Schiutz vch Giestning Item Arbete, dagzwärcke weedh och Timmer förssell hafuer bönderne förrättet Vgedagz och annat arbete widh Landz herrens Residentz:r så wäll medh wedh körssler, som och elliest huadh för arbete är på bördat, desslijkest och framfört, brenne weedh utaf Chronones Skougar, som är Öfuerfört till Kongl. Hoff Staten åth Kiöpen hampn, och altså intet mehra Ordinarie som uthj Extra Ordinarie består Vth- gifuit eller giordt.

Fölliande Extra ordinarie Vthlagor hafua fuller Vnder sådanne Nampn som specificerat finnes Vthgått, men icke Åhrligen såsom Ett ordinarie; Vthan på hendelse och serdeles till fäl- ligheeter Nembkn

Gengierden enär den fordrades så bestod den uthj een tunna Rågh och 2 t:r korn på gården eller hemmanet, af Chrno, Adelens Vthsochne, Geistligheetens och skatte hemman lijka.

Mathskatt eller krigzhielp som kunde requireras, af hwar heel gård i Rdr och ringare till 1/2 rdr. •

Grafuareskatt gafz intet wijdare, ähn dher på hendelse någon fäst- ning eller Skantz skulle byggias, då af huar heel gårdh i rdr så och mindre intill 'j2 rdr.

Båtzmansskatt är af lijka beskaffenheet och gafz af een heei Gård 8 ore S:mt och ringare in till 4 ore S: M:t.

Salltpetterskatt hafuer lijka Natur och beskaffenheet att den på hendelse af krigh och andre nödtorffter blef fordrat af huar heel gårdh högst 8 ore och ringare till 5 öre S:r M:t.

Blårskatten hafuer samma egenskap och enär den Vthfordrat bleff gaff huar Gårdh 3 öre S:r M:t.

Spinnepenningar äre Vnderstundom fordrade men icke åhrligen, och när den blef gifuin war på hwar heel Gårdh 6 ore S:r M:t in till 4 ore.25

Extract uthaff dhe Bewillningar som Anno 1658 skedde medh Skånsche Ständerne Om dee Extra Ordinarie Vthlagorne. Nembhn

Kongl. Maij-.ttz och Chronones immidiate hemman Ährligen at Vthgifwa.

Kongz skatten 3: —

Gengierden eller matskatten 2: 8 |Schiutz och Giästning 4: 16

lEcker och Dagzwärcke 8: —

Timmer och Påhle försell 4: — Grefuerpeningar 1: 16

Båtzmans skatt : 12

Brödbakningzskatt och peningir : 12 24:

Vthj bewilnin- I gen finnes at oacht&t de 41 D:r gifuas. Ti- 1 mer och Pàhle förssell dess- uthan at giöra när på.fordra?.

(Betalas utj föllian- de terminer 1 Maij S, 1 Septeinb: SU4 |l Deeemb. fi|

Id. 1 Maij 41) 1 Septemb: 4 12. I 1 Deeemb. 41

Geistligheetens Preste och Ca- niche gifue för halfparten emoth Chronans som ähr I2:j

Adelens Strögodz eller Vthsochne 9 rdr som består uthj Kongz skatt 3: —

Matskatt som ähr Krigz hielp 2: 8 Schiutz och Giestning 2: —

Gengerdh och grefuerpeningar 1: 24 g:

Id. 1 Maij 31

1 Sept: 3> 9. I 1 Deeemb: 31

Ofuanbemelte Extre Ordinarie Ränta bestående Vnder så- dane Nampn som Före Specificerat kallas af den orsaken Ter- minskatt efter som den bewilliades på wisse tijder eller terminer att Vthgifuas som der hos finnes Specificerat. Mantalls Penningarne af alle dhe som äre 15 Åhr ath gifua 24 ore S: M:t

För Mantalls Peningarne finnes frijkallade Adelens Säthe gårdrr medh dess tienstefolk sampt Wekwdagz-Bönder. Präster- skapet medh hustrvv och barn sampt huussfolk. Studerandhe per- sohner. Krigsbefellet Rytterne, Knechtar och Båtzmän.

Philip Jacobi fi| Michaelis fi >24.

Thomesmessa fil26

Salltpetterskatten af huart hemman

intet Vndantagandes i d:r {a?abetPad™

Saltpetterskatten kan icke förnimmas att den uthj Danske tijden är Vthgifuen som hafuer warit uthaff någon Consideration, V th an aldraförst uthj Kongl. Maij:ttz och Sweriges Chronos Re- geringz tijdh är bewilliat och det således, at den aldeles intet hafwer någon egenskap medh Terminskatten uthan är een apart bewillning och separerat ifrån den Extra Ordinarie Räntan eller Terminskatten och är be:te Saltpetterskatts bewillning funderat der upå, att såsom Salltpetterss till wärckan är nödig och måste skie, men den Olägenheeten som Allmogen elliest af Saltpetter- siuderne skohle påbördas, att föra Omkring och siuda uthj Går- darne, derföre at gifua af huar heel gård i dr S: M:t heela halfua och fierdingar efifter proportionen, men inge hemman att wara exempte eller Vndantagandes, uthan jempte Kongl. Maij:ttz och Chronones sampt Giestligheetens så wäll som Adelens jnn- och Vthsochne Godz den att gifua, som och är för A:o 1658, 1659, 1660, 1661 och 1662 aff Adelens jnn- och Vthsochne Godz gifuin, men desse nembkn Adelens jnn- och Vth sochne ifrån A:o 1663 af den Kongl. Commissionen då frijkallade och ännu äre frij.

Redan följande året (1663) måste Stenbock själf i rådet under en vidlyftig öfverläggning (den 19 Sept.), fram- kallad af ett memorial från den nye generalguvernören, Gustaf Baner, medgifva att »terminsskatten var förstörande för landet» och tillstyrka, att den nedsattes. Någon annan lindring an- säg emellertid rådet ej nu kunna medgifvas än rätt att för- dela denna skatt på många små utlagor efter de gamla be- nämningarna samt att, delvis, utgöra densamma i »persedlar». Ar 1668 nedsattes för bönderna å kronans gods samtlige de extra ordinarie skatterna, salpeterskatten inberäknad, från 25 d:r till 20 d:r 15 öre s:mt, i Halland och Blekinge till 10 d:r 7 öre').

') I Handlingar rörande Skånska Kommissionen 1669—1670, Volumen F. tinnes en af generalguvernören d. 8 Februari 1668 utfärdad tryckt skrif- velse härom. Samma skrifvelse påbjuder ock, att de till militien anslagna kronohemmanen skola befrias från särskild kosthållsskyldighet. Hade ryt-Ar 1666 fann förmyndareregeringen förhållandena i det skånska generalguvernementet sådana, att hon beslöt ditsända en ny kommission. Den 21 Nov. s. å. hölls, »præsidente regina», i rådet en öfverläggning, med anledning af general- guvernören G. Baners memorial om provinsernas tillstånd, hvarvid Banér själf var närvarande. Under denna öfverlägg- ning yrkade rikskanslern med otålighet, att den skånska adeln nu, sedan den blifvit introducerad på riddarhuset, borde »träda till vara privilegier», »åtminstone ej nyttja de danskes och svenskes privilegier tillika», fann det för öfrigt sällsamt, att »de aldrig sökte binda sig ihop med svenska adeln ge- nom mariager eller andra slika medel». Nils Brahe instämde och ansåg det vara »allt för injust, att de skånske skulle sitta pä riddarhuset och utan någon skada for egen del vo- tera på svenska adelns hals». Generalguvernören hemstälde, huruvida de, som hade gods i Skåne, men ännu ej svurit trohetsed, borde fa bo kvar der; man kunde ej tryggt vända dem ryggen. Johan Gyllenstierna, med hvilken rikskanslern instämde, mente, att godsen kunde k. m:t väl ej taga ifrån dem; men »der de intet ville göra ed, borde de packa sig af landet»1). Äfven andra förhållanden gåfvo generalguver- nören anledning till anmärkningar: presterna rättade sig fort- farande ej efter svenska kyrkoordningen utan efter den skån- ska, adelns jurisdiktion i kriminalniål (dess »halsrätt») vore otillbörlig; biskopen 1 Lund önskade både generalguvernören och rikskanslern »med godt manér» blifva kvitt, och häri in- stämde flere, men beslutet blef, att saken skulle uppskjutas, »till dess biskoparne gifvit deras svar på k. m:ts bref». — Rikskanslern och generalguvernören öfverensstämde äfven deri. att »terminskatten vore omöjlig att utgöra med allmogens konservation», att den plågade landet öfver måttan och att

tåren icke >|4 af gården att bruka, så skulle han hafva den ordinarie ran- tan, nödiga husrum samt af en hel gård 6 d:r s:mt (och af mindre i pro- portion derefter).

') Ännu 1672 anmärktes i rådet på tal om den skånska adeln, att af detta stånd »en del gjort ed, en del icke och alla njuta dock lika vilkor». Rådsprot. för d. 4 Sept. 1672. Lillieflychts koncept. Riksark.

Jfr dessutom bilagan I s. 38.28

den månadtliga exekutionen borde ändras. — Under öfver- läggningen hade riksdrotset från juridisk synpunkt försvarat den skånska adelns rättigheter, under det rikskansleren fram- höll, att securitas publica borde utgöra lex suprema.

Resolutionen, till hvilken denna rådplägning ledde, var, att innan någon ändring af de fri- och rättigheter, som lag- ligen tillkommo den skånska adeln, sattes i fråga på en allmän riksdag, en kommission borde sändas ned till gene- ralguvernementet för att »sondera och disponera adeln i Skåne till uniformitet af svenska privilegier». Kommissionen skulle bestå af generalguvernören och Sten Bjelke. De af danska adeln, som »till k. m:t ännu intet gjort deras ed ej heller ville den prestera, de måste intet tillåtas att bo i landet»1).

Emellertid sammanträdde riksdagen 1668, innan ännu den beslutade kommissionen kommit till stånd. I en »sekret proposition» framställdes dervid visserligen förslag att bringa de skånska förhållandena i större öfverensstämmelse med de svenska, men utan att leda till något resultat. Adeln och bönderna från flere härad höjde bittra klagomål öfver nöden och missförhållandena i Skåne2). Till svar härpå förnyade regeringen löftet om en kommission. »Att hertigdömet Skåne aftager och lider nöd», heter det i k. m:ts resolution på rid- derskapet och adelns besvär (6i:sta punkten), »är k. m:t helt okärt och såsom k. m:t om dess upprätthållande och förkof- ring sig uti allt görligt gerna låter vårda, så vill ock k. m:t med det forderligaste förordna en kommission dit neder åt, som alle fel noga efterse och dertill nödiga böter skaffa skall».

') Rådsprotokoll af Franc för d. 21 Nov. 1666.

2) »Vi fattige krono- och lejebönder». hette det 1 allmogens från Norra Åsbo härad insinuerade klagomål, »förträngas på våra gårdar, i det rytta- ren är tillslagen <|ä af gårdens bruk och derför oss förtrycker och ofta jagar oss från hus och hem med hugg och slag och vill bemäktiga sig vår stuga och kammers samt låter den del at" gården, som blifvit honom tillagd, förfalla». De bådo att själfve få bruka sin jord. slippa kosthålls- penningar till ryttarne och ville blott gifva de 24 d:r s:mt, som nu afkor- tats till 20 d:r 15 ore. Liknande klagomål inkommo från Luggude, Färs och Frosta häraders allmoge. Skånska allmogens besvär vid riksdagen 1668. Riksarkivet.29

Då i början af följande år underrättelser ingingo, att »sinnena i Skåne voro något svåra och ej drogo synnerlig affektion till Sverige», synes regeringen hafva manats att tänka på sitt upprepade löfte om en ny kommission. Nu utsågs nämligen jämte Sten Bjelke, som sedan 1667 var riks- skattmästare, till medlem i densamma rikskammarrådet Clas Rålamb. Sten Bjelke drog sig emellertid af något skal till- baka, och hans plats intogs af presidenten i Svea hofrätt, friherre Johan Nilsson Gyllenstierna, densamme som någon kort tid deltagit i den första skånska kommissionen 1658').

') Sten Bjelke förordnades i stället d. 16 Aug. att jämte Nils Brahe vara medlem i en kommission, som skulle sändas till Uppland. Regeringen hade, säsom det heter i dess skrifvelse af nämda dag, för godt och nyttigt pröfvat att förmedels några vissa kommissioner lata (dock efter handen och på skilda tider) ransaka om tillståndet uti provinserna, huruledes det ge- mena bästa der förestås och administreras samt k. m:ts och kronans tjenst i akt tages. Kommissionen erhöll samma dag sin instruktion och ålades att skynda, så mycket tiden och lägenheten medgåfve.

Mutatis mutaudis s. d. en skrifvelse af liknande innehåll till Claes Stiernsköld och Johan ('Göransson?) Gyllenstierna angående en kommission till Vesternorrland. (Riksregistr. för d. 16 Aug. 1669).

Och såsom ett bevis, att den tiden var en kommissionernas tid minst lika mycket som vår är komiteernas, kan anföras, att s. å. förordnades utom de nu nämda åtminstone ännu fyra andra extra ordinarie kommissioner, näm- ligen 11 en bestående af guvernören P. Sparre, presidenten Gripenklo och biskopen Zacharias Klingenstierna, hvilka med sig skulle adjungera för- ståndiga prästmän, för att utransaka grunden till och söka hämma «det trolldomsväsen och satans vidskepelse som sig yppat och dagligen tillväxer» i Bohus län: 2) en kommission angående trolldomsväsendet i Dalarne, i hvilken deltogo fältmarskalken Lorentz Creutz, landshöfding Duwall och (enligt rikshufvudbokeu) assessor Lennart Mörner; 3) en till Öster- och Vesterbotten i hvilken Lorentz Creutz äfven deltagit och jämte honom Erik Sparre; 4) en kommission bestående af Erik Flemming och Gabriel Oxen- stierna, som skulle undersöka alunbruket Andrarum.

I rikshufvudboken för 1669 är för extra ordinarie kornmissioner upp- förd en utgiftssumma af 17,430 d:r s:mt, hvaraf på Andrarumskommissioneu kommer den jämförelsevis höga utgiftsposten af 2,975 d:r, medan for den till

Öster- och Vesterbotten endast äro uppförde 813 d:r 25 ore. (Kam- mararkivet).

Hvad den skånska kommissionen, hvilken var mera betydande än nå- gon af de öfriga, kostat staten, torde icke kunna utrönas, enär rihshufvud boken för år 1670 saknas i Kammararkivet. Endast följande tillåta vi oss att rörande omkostnaderna för densamma för månaderna Sept.— Dec. 16693°

Fullmakt och instruktion för desse sk. m:ts och dess ri- kes högtbetrodde män och råd» föredrogos i senaten och underskrefvos d. 21 Augusti 1669. Den förra af dessa hand- lingar »beordrar och tullmäktigar (tot. titt.) Herr Gustaf Ba- nér, Herr Johan Gyllenstjerna och Herr Clas Rålamb att vara k. m:ts kommissarier i generalguvernementet Skåne, Halland och Blekinge, att förskrifva, kalla och till sig fordra dess ständer så 1 gemen som isynnerhet så ock enskilde perso- ner, föreställa dem k. m:ts nådiga vilja, inhämta deras under- dåniga råd och betänkande, med dem besluta i de ärenden, som afhandlas kunna och att allt det förrätta, hvartill k. m:t å sina vägnar dem beordrat och instruerat. K. rmt bjuder och befaller för den skull alla, som vederbör och k. m:t med lydnad och trohet förbundne äre, att rätta sig härefter och bevisa dem sin respekt och tillbörliga hörsamhet i allt det de å k. irrts vägnar bjudandes varda» ').

Ehuru generalguvernören i fullmakten uttryckligen be- ordras att vara medlem af kommissionen, nämnes han ej såsom sådan i instruktionen, hvilken blott ålägger kommis- sarierna att på förhand med Skånes generalguvernör och Bo- hus läns guvernör fbrafskeda om en forderlig termin till stän- dernas sammankallande 1 Malmö och Bohus öfver de ärenden, som deras samfalda intressen angå, medan i det öfriga åt kommissarierna lämnas quoad specialia att själfve i hvart län förena sig om särskilda möten och sammankomster, »som titi inqvisitionen tjänlige vara kunna»2). Faktiskt har också gene- ralguvernören icke vidare deltagit i kommissionens arbete,

ur nkshufvudboken anteckna. Kommissarierna själfve uppburo 1 rese- och tärpenningar sammanlagdt 3,693 d:r 16 ore, kammarförvandten Henrik Wibbling. kammarskrifvaren Jonas Skruf och sekreteraren Johan Svan hvar- dera 252 d:r och en protokollist Josias Fougstedt 168 d:r, allt silfvermynt. Dessutom befinnes landshöfding Leyonskiöld hafva af offentliga medel re- kvirerat 98 d:r 11 ore till 16 dagars underhåll för 8 trumpetare och 1 puk- slagare jämte deras hästar, »då de uppvaktade de hoge herrar kommissarier och riksens råd», under landtdagen i Malmö.

>) Fullmakten finnes tryckt i Bihang till 1841 och ISij års riksdags- protokoller 4: 1.

2) Bil. 1 s. 2.31

än att hans råd inhämtats angående den kongl, proposition, som skulle föreläggas ständerna på landtdagen i Malmö.

Kommissionens uppdrag gälde, såsom man finner af instruktionen, ursprungligen äfven guvernementet Bohus län. Dit kom den emellertid ej att utsträcka sin verksamhet, ty långt innan kommissarierna blifvit färdiga med det skånska generalguvernementet, kände de sina krafter så medtagna af det öfverväldigande arbete de åtagit sig, att de af regerin- gen utverkade sig befrielse från kommissionen till Bohus län. Också var det värf, som anförtroddes dessa båda män, i hög grad vidtomfattande. De skulle, såsom inledningen till instruktionen föreskrifver, undersöka landets tillstånd och ut- finna medel till den der rådande nödens afhjälpande och det allmänna välståndets höjande; de skulle vidare lämna rege- ringen en tillförlitlig underrättelse, huru de, hvilka inne- hade något ämbete eller annat offentligt uppdrag, skötte sina åligganden samt i allmänhet huruvida inbyggarne iakt- toge sina undersåtliga pligter. Och för att främja k. m:ts »salutare uppsåt» med dessa landskap borde de dels kalla samtliga ständerna till ett för hela generalguvernementet ge- mensamt möte, dels hålla särskilda möten med befolkningen i hvart län 1).

Kommissionen af år 1669—1670 är visserligen till sitt ändamål i mycket lik de kommissioner, som ofvan äro om- talade; den skulle "liksom dessa å ena sidan bevaka statens rätt och intressen och å den andra söka lämpa de skånska förhållandena efter de svenska. Men den är dem äfven i många afseenden olik. Området för dess verksamhet var vidsträcktare och mera omedelbart ingripande i styrelsens och förvaltningens enskildheter. Den fungerade sålunda i en mängd fall såsom skiljedomstol t. ex. i egendomstvister mel- lan kommuner (Vä och

Kristianstad), i andra tvister mellan städernas borgerskap och deras styrelser och mellan medlemmar inom dessa styrelser inbördes, ja påtog sig till och med att stifta förlikning mellan oeniga makar (Ebbe Ulfeldt och hans fru).

') Bilagan I s. I.32

Men hvad som isynnerhet ar för denna kommission utmär- kande, är dess vidsträckta kontrollerande verksamhet, som skulle kunna jämföras med på en gång justitiekanslerns, ju- stitieombudsmannens och statsrevisorernas i våra dagar.

Troget följande sin af regeringen meddelade omständ- liga instruktion, bemödade sig kommissionen att genom fli- tiga förhör med enskilda personer och med deputerade så väl från särskilda stånd som från städer och landtkommuner, genom infordrade skriftliga redogörelser, räkningar och dylikt förvärfva sig en säker kunskap om de ärenden, som kommo under dess ompröfning och domslut. De räkenskaper, för- klaringar, memorial, besvärsskrifter och liknande akter, som till dess kansli inkommo för att tjäna såsom material för dess undersökningar eller såsom ledning för dess resolutioner, fylde omkring 40 handskrifna volymer af i allmänhet mycket öfver 1000 sidor hvardera (Jämför Bilagan II).

Med ledning dels af detta rikhaltiga material, sä vidt vi varit i tillfälle att derom tgga kännedom, dels och isyn- nerhet af de utförliga, med sfor omsorg och skicklighet vid kommissionens sammanträden förda protokollen1) skola vi först söka att gifva en föreställning om arten och beskaffen- heten af dess verksamhet och derefter lämna några bidrag till en teckning af tillståndet inom de områden af staten och samhället, der kommissionen hade befogenhet att granskande och rättande ingripa. Då själfva landtdagen i Malmö förut är behandlad2), lämnas för densamma här ingen särskild re- dogörelse; den kan för öfrigt betraktas blott såsom en c pi sod, ehuru visserligen en mycket vigtig sådan, i kommif.io- nens nära årslånga arbete.

Den 25 Aug. afreste kommissarierna från Stockholm och inträffade i Kristianopel d. 25 Sept. Efter ungefär 10

') De utgöra tillsamman öfver 4200 med synnerligen vårdade handstilar renskrifna foliosidor. Jfr Bil. II. QQ. _ Vården om kommissionens hand- lingar .och ledningen af kausligöromålen hade enl. instruktionen sekretera- ren Johan Svan. Tomus primus och Tomus secundus.

J) Styffe Landtdagen i Malmö år 1669, akad. afhandl. Stockholm KS43 och Tham, Svenska riksdagarnes och regeringsformernas historia II, 2, s. 67 f.t 1 JJ

dagars vistelse der fortsattes resan till Ronneby, der sam- manträden höllos d. 6—9 Oktober, och vidare till Karlshamn från hvilken stad de uppbröto d. 14, innan förhandlingarne der voro afslutade, »efter såsom de kongl. Kommissarierna ej så försedde voro med logemente, att de kunde vara till- freds dermed och frie för oväder; ty funno de nödigt att fortsätta sin resa vidare åt Sölvesborg», och de af allmogen, som hade flere besvär att inlämna, liksom ock Karlshamns magistrat och borgerskap uppmanades att komma efter dit1). Vistelsen här blef icke heller långvarig, ty redan d. 17 Ok- tober hölls första sammanträdet i Kristianstad. De många oordningar, som här voro att afhjälpa både i staden och länet, och de talrika skrifvelser, som härifrån expedierades, höllo kommissionen kvar i Kristianstad till i midten af No- vember. Simrishamn besöktes icke, utan dess borgmästare och råd uppvaktade å egna och stadens vägnar kommissio- nen i Kristianstad. Den 15 November hölls första och den 20 sista sammanträdet 1 Ystad, hvarifrån vägen togs direkte till Malmö, som kan betraktas såsom hufvudstationen. Här hölls landtdagen den 3—23 December, hit inkallades biskop, prokansler och konsistoriales från Lund jämte åtskilliga an- dra innehafvare af offentlig befattning och här infunno sig äfven från alla delar af provinsen, icke minst från dem, som kommissionen redan besökt, en talrik mängd personer dels i egna ärenden, dels såsom ombud för andra. Den 19 Mars N hölls här sista sammanträdet, hvarefter ett kort besök gjor- des i Lund, der möten höllos d. 24 och 25 i samma månad. I Landskrona, denna af kommissionen liksom af regeringen omhuldade stad, som fått rang framför alla öfriga städer i generalguvernementet, trifdes kommissarierna endast fä dagar. De inkomna supplikerna medtogo de till stor del obesvarade till Helsingborg, hvarest de synas hafva känt sig bättre till freds, ty här stannade de från början af April till omkring d. 20 Maj. Här hade allmogen från Rönnebergs, Onsjö och Harjagers, Bjäre, Norra och Södra Åsbo härader samt full-

») QQ r s. 452-34

mäktige från Engelholm och Båstad företräde och här af-

O o

gjordes en stor del ärenden, som förut upptagits men icke medhunnits. Öfver pingstdagarne voro kommissarierna in- bjudna till egendomen Wallén hos Magnus Durell, som jämte sina många öfriga uppdrag äfven var landsdomare i Halland. Tvänne sammanträden, vid hvilka protokoll förts, äro date- rade Wallén d. 22 och 23 Maj1). Den 29 s. m. hölls för- sta sammanträdet i Halmstad, men snart blef Rålamb sjuk, och arbetet, som nu mest bestod i expedierandet af förut afgjorda mål, sköttes af Gyllenstierna ensam. Sista proto- kollet är dateradt Källeröd d. 8 Augusti2).

Under tiden mellan d. 30 September 1669, då kommis- sarierna började sitt arbete i Kristianopel, och d. 29 Maj 1670, hvilket datum det första i Halmstad förda protokollet bär, höllos under 129 dagar omkr. 150 olika sammanträden, vid hvilka protokoll fördes. Före den egentliga landtdagen, under hvilken tvänne för alla stånden gemensamma samman- träden förekommo, d. 3 och 23 December, höll kommissio- nen äfven ett antal möten, till hvilka »samtliga ständerna» frän en stad och kringliggande land, d. v. s. adeln, prester- skapet, »militiebetjänte», ombud för stadens borgerskap och dess styrelse samt för allmogen i de staden omgifvande hä- raderna kallades och som derför kunna betraktas såsom landtdagar i smått. Tillvägagåendet var, om än icke allde- les lika högtidligt, dock i allmänhet detsamma. Först upp- lästes fullmakten, hvarefter en af kommissarierna höll till de församlade ett lämpligt tal och förmanade dem att »med underdånig devotion erkänna k. nr.ts nåd och dragande af- fektion», hvarefter följde en uppmaning »att akta denna lä- genheten och icke förtiga hvad som dem i en eller annan

') På Wallén, ett af Hallands äldsta herregods, som sedan 1654 egdes af Magnus Durell, firade den ene af kommissarierna, den nu 53-årige Johan Gyllenstierna, i Juli s. å. sitt bröllop med Magnus Durells dotter Katarina Margareta.

>) Källeröd eller Källeryd, beläget i socknen af samma namn och Vestbo härad af Jönköpings län, skänktes såsom säteri 1645 åt Magn. Du- rell af drottning Kristina.35

måtto kan gravera, utan frivilligt och med skäl sådant upp- täcka, hafvandes att förvänta på deras andragande besvär rättmätiga resolutioner». Sedan erinrades om k. m:ts nitäl- skande, kristliga konsideration för religionen och gudstjänsten, och de församlade tillfrågades, om den rena evangeliska lä- ran enligt den augsburgiska bekännelsen och kyrkoväsendet med allt dithörande rätt öfvades; om till lära och lefverne skicklige personer predikoämbetet förestode; om kyrkotukten upprätthölles, så att syndare och synderskor finge sitt straff och stode kyrkoplikt; om kättersk lärdom och förargeligt lefverne tolererades; huru kyrkor, skolor och andra till pios usus afsedda hus och inrättningar underhölles o. s. v. enligt instruktionen. Efter dessa frågor, som merendels besvarades af någon mera framstående bland prästerskapet, följde andra liknande angående allt, som rörde rättegångsväsendet och lagskipningen och på hvilka allmänna svar gåfvos. De egent- liga upplysningarna om tillståndet erhöllo kommissarierna genom de besvär och klagomål, som efter det allmänna mö- tet, liksom vid landtdagarne (och äfven vid riksdagarne), dels hvarje stånd i sin helhet, dels ombud för särskilda samhällen, dels enskilda personer i riklig mängd muntligen framstälde eller skriftligen »insinuerade». Dylika mindre landtdagar höl- los i Kristianopel d. i Oktober, i Ronneby d. 7 och i Kri- stianstad d. 21 i samma månad, i Ystad d. 18 November och, efter landtdagen, i Helsingborg d. 13 April. Då under kommissariernas fyra månader långa vistelse i Malmö (No- vember—Mars) göromålen alltjämt hopade sig och syntes dem oöfverkomliga, funno de sig föranlåtna att öfverlämna en del af dem åt andra. Sålunda beordrades sekreteraren Svan att emottaga magistratens och borgerskapets i Malmö vid- lyftiga klagomål och deröfver hålla förberedande undersök- ning, och då allmogen i Torna, Bara, Oxie och Skytts hä- rader (d. 24 Januari) inkom med sina skriftligen uppsatta klagomål, så beslöts på Rålambs förslag »att ej mer göra bönderna några frågor, efter som man redan erfarit tillstån- det om ett och annat, som instruktionen påminner, utan allenast göra för dem ett litet tal om k. m:ts intention, sedan36

för dem uppläsa fullmakten och befalla dem att till sekrete- raren Svan öfverlemna sina besvär»1). Derefter uppdrogs åt denne och landshöfdingen öfver Malmöhus län, Leyonsköld, att med allmogen i nämnda härader anställa förhör angående dess besvär och deröfver föra protokoll, som sedan jämte besvären föredrogos kommissarierna. Och dä desse förutsågo, att på de orter, som ännu återstodo att besöka, allmogens klagomål skulle liksom dittills »öfverflödigt inkomma», så be- slöto de att förordna landshöfding Leyonsköld och Knut Thott att i förväg begifva sig till Landskrona och der upp- taga och examinera allmogens från Onsjö, Rönnebergs, Har- jagers och Frosta härader besvär och deröfver föra protokoll, »att deras excellenser sedan kunna efter sakens beskaffenhet resolvera». Desse höllo också d. 3 och 4 Mars sammanträ- den i Landskrona, medan kommissarierna själfva fortsatte sina göromål i Malmö. Äfven i flere särskilda mål af mera invecklad beskaffenhet lämnade kommissarierna för att vinna tid den förberedande undersökningen åt speciella kommis- sioner, alltid förbehållande sig själfva det slutliga afgörandet. Sålunda beordrades landsdomaren Nicolaus Skunck och kyrko- inspektoren Tobias Nauman att utleta grunden till den bittra, i det nyanlagda universitetets lif djupt ingripande osämjan mellan biskop Winstrup och universitetets prokansler, doktor Oelreich). Den omenskliga grymhet, med hvilken Öfverste- löjtnanten Krister Karlsson Liljenberg på Ingelstads gård behandlade sina underlydande bönder, föranledde tillsättandet

') QQ I s. 2200.

Af en skrifvelse från landsdomarea Skunck till kommissarierna, da- terad Lund d. 17 Okt., vill det likväl synas, som om den ifrågavarande kommissionen blifvit tillsatt förut och af annan myndighet, så vida ej Skunck suttit 1 ännu en annan kommission derstädes. För sitt uteblifvande från den stora kommissionen, som han borde hafva mött i Blekinge, ursäktar han sig nämligen dermed, att »han jämte flere är deputerad i en kommission i Lund angående de tvister, som en och annan arc förelupne». Önskade de kongl, kommissarierna hans närvaro, så anhåller han, att de måtte hos gen. gu- vernören utverka hans dimission. När kommissionen vore förrättad, sa att intet mer återstode än konferensen med prokansleren, så kunde han om 8 eller 12 dagar vara tillstädes. QQ I s. 555.37

af en specialkommission, bestående af landshöfding Leyon- sköld och Jörgen Krabbe, och de bittra klagomål, som höj- des mot en annan bondeplågare, befallningsmannen Elias Ekman på Börringe kloster, fingo landsdomaren Ulf Bonde och Knut Thott, hvilka med sig skulle adjungera två redlige ofrälse män, i uppdrag att undersöka. Rörande de ankla- gelser, som borgerskapet och rådmännen i Ystad riktade mot sin själfrådige borgmästare. Nils Palm, kommitterades lands- domaren Skunck, öfverkommissarien Baltzar Strufve och tull- inspektören Jakob Barkman att anställa ransakning. Och enligt ett i koncept befintligt diarium öfver från kommissio- nens kansli utgångna skrifvelser1) utfärdades i Halmstad d. 7 Juli 1670 »fullmakt och instruktion för kommissarierna vid de lundensiske räkenskapers öfverseende»v).

Liksom kommissarierna sålunda vände sig omedelbart till befolkningen, med densamma höllo möten, emottogo och, själfve eller genom dertill beordrade specialkommissioner, undersökte deras besvär och tvistepunkter, lyssnade till deras böner och andraganden samt antingen själfve afgjorde eller till k. m:ts bekräftelse och afgörande hänsköto dess angelä- genheter, så satte de sig äfven i direkt förbindelse med sta- tens ämbets- och tjänstemän af olika slag och grader. Alla, generalguvernören ensam undantagen3), böjde sig äfven för

') .»Diarium öfver bref och resolutioner utgifne af dheras Excell. Excell. HH Kongl. Commissarier i Skåne, Halland och Elekinge», finnes i den till Skånska kommissionens handlingar hörande ohäftade bundt, som bär titeln »Commissionen till Skåne, Halland och Blekinge» och som vi framdeles ci- tera under förkortningen: Commiss, t. Skåne etc.

J) »De lundensiske räkningar», så väl akademiens som kapitlets voro från början en synnerligen svår härfva att reda, och den här nämnda spe- cialkommissionen synes icke dervid hafva kunnat mycket uträtta. Ar 1673 tillsattes nämligen en ny kommission, hvilken ålades (i 3:e punkten af dess instruktion) att med flit examinera akademiens jordeböcker och räkningar och granneligen inhämta hvad deröfver kan vara att observera samt dervid betjäna sig af den inkvisition, som derom tillförne anstäld är. (Riksregistr.

d. 4 Okt. 1673).

3) Han fick i. ex. afgifva förklaring öfver, hvarför genom hans för- vållande exekutionen af fälda domar fördröjdes; hvarför han låtit adliga personer flytta sin egendom till Danmark utan att till staten erlägga sjätte38

deras myndighet. Kommissarierna ej blott mottogo deras klagomal, förslag och betänkanden utan inkallade dem äfven till förhör, uppsatte för dem memorial och begärde deröfver deras förklaring, tillrättavisade de försumlige och befordrade dem till bestraffning, t. o. m. till afsättning.

Landshöfdingen i Blekinge och Kristianstads län, Håkan Nilsson Skytte, gaf kommissarierna anledning till upprepade anmärkningar. Han hade, endast for att bevaka ett arf efter sin broder, uraktlåtit att hörsamma deras kallelse att möta i Kristianopel med de af kronans betjänte i länet, som vid kommissionens arbete kunde lämna nödiga upplysningar, och hade ej i tide inkallat befolkningen till de förut bestämda mötena, hvarigenom kommissariernas resplan stördes; han visade sig sakna nödig insigt i sina ämbetsåligganden, och dä han tillfrågades, måste han öfverlämna åt landsbokhällaren att svara; i intet annat län rådde en sådan slapphet i ord- ningens upprätthållande1). Stora underslef och prejerier be- gingos af den, som af allmogen mottog provianten till fäst- ningen, utan att han gjort något för att beifra ofoget. Landshöfdingen fick derför vid flere tillfällen uppbära skarpa förebråelser och varningar. Men det stannade ej dervid. I en skrifvelse till regeringen (d. 3 Mars 1670) anmärkte kom- missarierna, att de vid genomresandet af Kristianstads län funnit tillståndet der sådant, »att en förändring och bättre inrättande oundvikligen och forderligast behöfdes». »En man af goda krafter, aktivitet och vigör» borde sättas i stället för Skytte, hvars oförmåga dock ursäktades af hans tillta-

penningen; hvarför han icke på tullnärens i Helsingborg ödmj. ansökan assisterat honom mot öfverste Brakels insolentier o. s. v. Generalguvernö- rens svar på dessa och dylika anmärkningar äro hållna i en myndig ton, som antyder, att han ansåg sig själf lika mycket som kommissionen repre- sentera k. m:t här i generalguvernementet. (Commiss. t. Skåne etc.).

1) Då han inställde sig inför kommissarierna i Ronneby och tillfråga- des, hvarför han låtit ryttarne uppbära salpeterskatten, synes han ej hafva haft reda på, hvad med denna skatt menades och svarade för öfrigt, att »ryttaren ej vore god att nappas med». QQ I, protokollet d. 7 Okt.39

gande ålder. Han rekommenderas derför till någon annan kongl, nåd för sin och de sinas subsistens').

Magistraten i Kristianstad tillrättavisades allvarligt för sin »wåhlslöshet och slätte conduite om stadens heder och borgerskapets vältrefnad» och för sin försummelse i inspek- tionen af hospitalen, »ty utom det, att ingen riktighet fanns öfver deras inkomster och utgifter, hade de fattige lidit stor nöd». Svårare blef likväl den efterräkning, som kommissio- nen anställde med proviantmästaren Gert Silentz vid fästnin- gen i samma stad. Bönderna i orten, hvilka voro ålagda att till fästningen leverera sin landgillespannmål, beskylde honom för att, när han skulle ösa i sin måletunna, ka- sta säden med skofvel upp i luften, så att en stor del deraf »föll brede jämpte tunnan utan fore», och »ehuru rundt bonden än mäter sin säd hemma, så felar under tider, i, stundom i 112 skäppa på tunnan, när den uppmåles i ma- gasinet». Proviantmästaren ätvarnades »vid straff till göran- des och tjänstens förlust» för sådant. Men svårare saker kommo i dagen. Då penningar till garnisonens aflöning saknades, måste solden utbetalas i »persedlar», såsom kött och korn. och ehuru dessa varor voro af underhaltig beskaffenhet, må- ste manskapet emottaga dem efter ett högt pris*), köttet

1) Commiss. t. Skåne etc.

Om landshöfding Skyttes olämplighet hade för öfrigt redan förut re- geringen kännedom. Registraturet for den 26 Juli 1669 innehåller nämli- gen fullmakt på landshöfdingeembetet 1 Blekinge och Kristianstads län för vice presidenten Magnus Dureli, hvarvid det heter, att k. m:t af visse skäl och konsiderationer för godt funnit att göra någon förändring af landsens styrelse i Blekinge och Kristianstads län.

Denna fullmakt har likväl af något skäl icke blifvit utfärdad, ty föl- jande år (d: 20 April) föredrogs i Helsingborg inför skånska kommissionen en skrifvelse från Dureil, hvari han för sin 24åriga verksamhet i statens tjänst

anhåller om dess rekommendation till nämda landshöfdingedome, Samma anhållan hade redan förut gjorts af öfverste Sperling. Kommissio- nen beslöt att rekommendera båda. (QQ II protokoll d. 20 ,). Durells ut- nämning kom några månader senare.

2) Att detta liksom ofoget med mätningen af allmogens spannmål konv mit till regeringens kunskap, visar instruktionens tredje punkt. Jfr Bil. I s. 14.3°

efter 20 ore pundet och kornet efter 12 öre skäppan. Sol- daterna hade sedan ingen annan råd än att själfva till sta- dens borgare afyttra dessa varor till halfva priset, hvarefter proviantmästaren af borgarne uppköpte och vid nästa må- nads aflöning lämnade soldaterna samma korn ånyo efter 12 ore skäppan, hvilket så mycket mer »lände soldaten till ruin», som magasinets måletunna, »som soldaten blifver kornet till- mätt med», var mycket mindre än borgarnes. Silentz hade för öfrigt själf, enligt hvad som kom i dagen, två måletun- nor, »en gammal och en ny, den gamla ij2 skäppa ringare än den nya», »och med den senare måler han in och med den gamla ut», såsom både manskap och officerare berät- tade1). Då kommissionen sedermera vid verkstäld inventering i magasinerna ej fann mer än omkring 3 tunnor spannmål, något blått kläde (omkr. 300 alnar) samt 8 tunnor sill, »som för 6 à 7 år sedan var ditkommen, helt förderfvad», och Si- lentz befans vara i balans på öfver 5000 d:r s:mt, så afsattes han, och då han ej kunde betäcka balansen, ålades landshöf- dingen att försäkra sig om hans person'1).

Äfven öfverjägmästaren i generalguvernementet, Wulff Didrik von Stoislöf (eller Stoisloff), fick erfara de kongl, kommissariernas stränghet. De hade från Kristianstad tillstält honom ett memorial angående de till skogs- och jägeristaten hörande ärenden, som de enligt instruktionen skulle undersöka, och han inställde sig äfven med en »specifikation öfver alla kronans skogar, vildbaner, parker och gehäger, deras citation och beskaffenhet»3), och berättade derjämte, »att artolleri-

1) QQ I protokoll d. 27 Okt.

2) Vid samma tillfälle som ofvan nämnda räfst med Silentz företogs, lät kommissionen äfven, likmätigt instruktionen (3 punkten, 23 mom.), an- ställa profbakning, som utföll så, att en tunna sid, hvaraf '/, rag och 2la korn, gaf 12 pund bröd. Proviantmästaren hade blott brukat lämna 10 pund. Kommissbagaren fick dervid förebråelser, emedan brödet var »elakt, utanpå brunt men inuti bara degen». — 1 Malmö anstäldes och togs till protokol- let en liknande profbakning. Der lät kommissionen för säkerhets skull väga brödet omigen, när det blifvit 10 dagar gammalt och fann då brödet af en tunna spannmål, hälften råg och hälften korn, hafva under de 10 dagarne lättnat2 mark. Nybakadt hade det vägt 12 pund 14 marker. QQIIprot: d. I Febr.

3) Återfinnes i Volumen E. Jfr. Bil. II.4T

och fortifikationsfolket misshushålla med skogen, som de falla till stort tal men sent eller aldrig hämta», så att »Dalby skog, som säges hafva varit en sådan härlighet, som är outsägelig att berömma, är racerad blefven»; men då han icke skriftligen redogjort för detta och »icke lämnat en pertinent specifikation på den uthuggna skogen eller till hvad ändamål det skett», så fick han härför uppbära förebråelser. Att hans räkenska- per och redogörelse voro otillfredsställande, sökte han ursäkta med sin ringa färdighet i skrifvande, men ursäkten togs ej för god, utan han ålades att med en bättre, med räkningar och verifikationer försedd berättelse snarligen inkomma1).

Biskop Winstrup, den myndige lundaprelaten, hvilken, såsom vi sett, icke var väl anskrifven hos regeringen, fick erfara kännbara prof på äfven den kongl, kommissionens misshag. Kyrkoherden i Bunkeflo, mäster Sven Tiernsten, till börden svensk och intagen af förbittring mot biskopen, af hvilken han blifvit, såsom det synes, tämligen obefogadt suspenderad, anklagade honom inför kommissionen att hafva godtyckligt pålagt stiftets prästerskap kontributioner (såsom till arvode åt »herredagsprästen»), och oaktadt ingen annan af ståndet deröfver synes hafva besvärat sig, resolverade kom- missionen, att skrifvelse skulle afgå till biskopen af innehåll, »att kommissionen med största misshag förnummit denna hans modus procedendi. Kommissionen, som kommit, ej till att gravera något stånd utan att anhöra och remediera deras gravationer, hade härigenom en icke ringa prostitution ve- derfarits. Biskopen skulle så korrigera detta, att presterska- pet kunde förstå, att det skett utan

kommissionens vetskap, och hvad de utlagt, skulle hvar och en af dem oafkortadt

*) Mot samme ofverjägmästare anfördes äfven klagomål, att han för hela åtta dagar och ofta midt i brådaste hösten uppbådade Dalby och Fly- inge bönder till klappjagt efter höga djur, harar och dylikt Han ursäk- tade sig dermed, att när hälst generalguvernörens skyttar kommo med be- fallning att skaffa vildt till hans kök, så måste bönderna ut; men när han påstod, att de äfven användts till jagt för deras excellensers, de kongl, kom- missariernas kök, så togs detta mycket illa upp. De hade under hela sin vistelse i Malmö ej fått annat vildt än en utsvulten hjort, som ingen kunde äta. QQ II prot. d. 4 Mars.42

restitueras»'). Sin myndighet öfver både biskopen och hela stiftets prästerskap visade kommissionen äfven genom den märkeliga skrifvelse, som hon den 10 Januari beslöt att utfärda. Biskopen skulle nämligen beordra prästerna i hela sitt stift att gifva en noggrann underrättelse om, hvad tertialtionden i hvar socken årligen inbragt sedan sex år tillbaka, och dervid äfven specificera, »huru stort kvantum boskap hvar gård i hvars och ens församling af sitt eget foder kan föda». Ett sådant statistiskt material ansåg sig nämligen kommissionen behöfva för att kunna uppsätta en instruktion för den jordrefningskommission, som nu skulle reglera dessa landskaps förut så ojämna beskattning.

De mänga svårförenliga element, som vid det nya uni- versitetets inrättande sammanförts inom det akademiska kon- sistoriet, gåfvo anledning till en tvedrägt och småsinnad af- undsjuka, som på ett obehaglig satt störde det vetenskapliga arbetet. Det var derför att vänta, att konsistoriet skulle ådraga sig föreställningar och tillrättavisning af kommissionen, som fått sig ålagd granskning äfven af universitetets angelägen- heter. Tonen, som genomgår denna tillrättavisning, är sträng, men hofsam och full af paternell värdighet. Protokollet derom, dateradt Landskrona d. i April 1670, har följande lydelse: j>S. d. blef påminnt om akademiens väsen och om dess an- gelägenheter, att ehuru väl de äro af den beskaffenhet, att de böra refereras h. k. m:t, fans dock godt, det bref skulle afgå till akademien om de skadliga jalousies och missförstånd, som emellan akademiens ledamöter hitintill are uppvuxne, med den förman- och åtvarning, att, näst den flit professo- rerne in lectionibus tam publicis quam privatis efter consti- tionibus hafva att använda, det måtte dem ock vara angelä- get att beflita sig om inbördes förtrolighet och endrägt, pä det den studerande ungdomen deröfver icke må förargas eller h. k. rmt fatta dertill det missnöje, som ändtligen allas deras ruin och förderf kunde förorsaka. Och skulle någon oför- modelig tvist emellan dem eller de andre academiæ ledamö-

«) QQ I prot. d. 25 Jan.43

ter mera uppkomma, att de då den med sådan circumspec- tion söka till att afböja, att han icke kommer längre än till goda vänner; och der som det icke på det sättet kunde emellan dem afhjälpas, då att devolvera till rectorem magni- ficum och consistorium academicum efter constitutiones och sist, om icke annars vara kan, det curatorem hemställa och 2:do, att de innehålla med de för detta särskilde skrifvelser1), som dem inbördes kunna falla skadeliga, men mera uppväcka hvarandra med den sinceritet, som kunde gifva ifrån sig goda exempel och lända dem självfva till beröm»2).

För att gifva en riktig föreställning om beskaffenheten af kommissionens verksamhet torde det vara nödigt att äfven redogöra för några af dess sessionsdagar. Ehuru vi kunde känna oss frestade att anföra sådana från alla de ställen, der kommissionen uppehöll sig, måste vi inskränka oss till en i hvardera at städerna Kristianstad, Ystad, Malmö och Lund.

Bland dem i Kristianstad välja vi d. 22 Oktober, då en mängd olika klagomål och besvär föredrogos3). Först fingo ombuden för bönderna i Villands härad företräde och framstälde den begäran, att ryttaren, då han hade hela, halfva eller fjärdepartsbruket af ett hemman, skulle erlägga tionde i proportion derefter. Kommissarierna resolverade, att detta vore skäligt. Vidare klagade de, att en major Krusbjörn, som stadt tionden, hade så stort skäppemål, att 3 af hans skäppor voro lika dryga som 4 af bön- dernas och att de utom öfriga utlagor, hvari de voro lik- stälda med andra socknar, måste vid durchtåg skjutsa hela 4, 5 mil och derjemte bestå soldaten inkvartering och fri förtäring. Härvid anmärkte distriktets befallningsman, som äfven var tillstädes, att då adeln fordrade för sina vecko-

*) Kuratorerna vid akademien i Lund (Magnus Durell och Kristoffer Walkendorf) hade den 1 Mars haft företräde inför kommissionen i Malmö, hvarvid de förklarat, att så snart någon än så ringa irring förekomme, skrefs strax »till hofva», hvarigenom saken finge ett sådant utseende och det blefve ett sådant väsen deraf, att man intet kunde det utsäga.

») QQ II s. 10S3.

•) QQ I s. 694 f.44

dagsbönder frihet från slikt, genommarscherna blefvo så myc- ket mer betungande för kronobönderna, hvarjämte officerarne ej ville fördela truppen, då den höll rast, utan hafva den samlad och befalde bönderna att till ett ställe framföra, hvad som till dess förtäring fordrades, hvilket graverade bonden mer än själfva inkvarteringen. — Mot öfverste Günter von Bünou, som hade, troligen såsom pant för innestående lön, fått förskrifning pä kronohemman i socknar öster om staden, anförde både befallningsman och länsman svåra klagomål. Den sistnämnde hade, då han kom för att utkräfva resterande mönstrings- och inkvarteringspenningar af von Bünous bön- der i Legeved (Fjälkinge s:n), blifvit misshandlad af öfversten, som lät fasttaga honom, satte pistolen för hans bröst, ho- tande honom med döden, sönderref hans order och jagade honom ur gården med hundar, så att han »nära var om lif- vet omkommen». Bünou varnades af kommissarierna »för sådane procedurer», och saken hänvisades till ordinarie dom- stol. Han vägrade äfven att betala kronotionde för ett par af sina gärdar, föregifvande, att de varit ödehemman; men då det upplystes, att tionde till prästen från dem utgick, tann kommissionen skäligt, att han erlade sådan äfven till kronan och kyrkan.

Ähus bönder begärde förmedling i utlagorna, derför att deras jord besvärades af flygsand. Denna begäran hänsköts iiksom alla liknande till den förestående generaljordrefningen1).

Derefter inkommo ombud för allmogen i Oppmanna. De anhöllo att i st. f. kosthåll, med hvilket de hos dem in- kvarterade ryttarne voro missnöjde, få betala 6 d:r s:mt. Resol.: dertill hade de, enl. k. m:ts beslut, rätt. Vidare klagade de, att ryttarne stundom öfverföllo bönderna med hot, hugg och slag, när de skulle uppbära sina rättigheter, att de utom ränta och kosthållspenningar trugade sig till säng, grytor och annat husgeråd, som de förstörde eller be- höllo; att de släppte sina hästar i bondens äng, då gräset stod i sin bästa växt. Kommissarierna höllo det för oför-

') Denna sattes i verket 1673.45

svårligt så för landshöfdingen som för flere k. m:ts betjänte, att de ej med större eftertryck förrättade sina ämbeten utan låtsade, som om k. m:ts hälsosamma förordningar aldrig vore till. — »När krigsfolk kommer marscherande», klagade de än vidare, »medfölja en stor hop hundar, som göra skada på vår småfänad»; begärde, att detta måtte förbjudas. Resol.: detta bör anmälas för officerarne, som skola tillse, att ej bön- derna förorättas. Slutligen anhöllo de om lindring i utlagorna under ollonår, emedan mössen, som under sädana är öfver- flödigt förökades, gjorde stor skada på åkrarne och säden Resol.: detta skall konsidereras vid jordrefningen. Härmed slöts förmiddagens session.

Åtskilliga präster fingo på eftermiddagen företräde. De från Göinge härad anförde — liksom bönderna från samma härad följande dag — klagomål öfver tjufveriet, hvarigenom mången ruinerades; ingen kunde hafva fred hvarken på krea- tur eller husgeråd. Häröfver skall, anmarkte kommissarierna, landshöfdingen öfva tillsyn. — Kyrkoherden Solberg i Raf- lunda och Brösarp besvärade sig äfven, att han ingen tionde fick af Jochim Becks sätesgård Torup, ej heller någon tionde- fisk eller afgift af örred- (= forell-)fiskerierna i pastoratet. Adelsmän ville i allmänhet icke gifva tionde af de gods, de tillhandlade sig i Skåne. Resol.: prästens klagomål vore be- rättigadt; han borde vända sig till landshöfdingen för att er- hålla hvad han enl. recess, ordinantia, gammalt bruk och kongl, resolution hade rätt att fordra. — Peder Lauritzson, präst i Glimåkra, ansåg sig ega ett svårt ämbete; själf finge han sköta hela pastoratet, men måste afstå halfparten af in- komsterna åt sin ännu lefvande gamla antecessor. Härtill hade han visserligen genom kontrakt förbundit sig, men han bad icke desto mindre att genorn kommissionens bemedling ensam komma i åtnjutande af alla intraderna och prästgården mot det, att han »efter

lägenhet» födde den gamle till död- dagar. Resol.: han bör i ingen måtto prejudiciera den gamle pastorn, utan fullgöra kontraktet, så vidt han framdeles skall vänta att få pastoratet. — Kyrkoherden i Vankifva, som fatt landshöfding Skyttes löfte om förmedling till half skatt,46

hade ej kommit i fullt åtnjutande at denna förmån; begärde derpå de kongl, kommissariernas bekräftelse. Resol.: negatur.

Riksrådet Ebbe Ulfeldt, som utom sitt fädernegods Ovesholm hade åtskilliga förläningar och, såsom pant för en fordran hos staten, dess inkomster af Uddarp och Skeppars- löf, arrenderade dessutom kronotionden af åtskilliga sock- nar, deribland Visseltofta. Sistnämnda sockens byamän kommo och berättade, att de för att fa inhösta sin säd, då de funno den dertill tjänlig och ej behöfva vänta dermed tills tionde- tagaren behagade låta räkna den på åkern, gått in på att lösa tionden med penningar, men priset vore för högt; be- gärde att själfve fä städja tionden. Resol.: en kongl, förord- ning härom är med det snaraste att emotse1).

Ännu ett mål och det af ganska upprörande beskaffen- het förekom d. 22 Oktober. Bonden Nils Abramsson från Hästveda inlämnade en klagoskrifvelse af hufvudsakligen föl- jande innehåll. Under det han en dag stod sysselsatt med sitt arbete, kom den honom tilldelade ryttaren ridande mot honom »med spänd och laddad pistol, begärande penningar att dricka på» och sköt honom i axeln med två kulor, så att han blef vanför och måste ligga öfver år och dag un- der fältskärarehand, hvarefter ryttaren red bort med den af bonden inköpta munderingen och kom aldrig mer tillbaka. Medan han nu själf »låg under barberare», fick han sig an-

') Liknande fall hade redan förut blifvit för kommissarierna framlagda. Bönderna i Gammalstorp hade till kronan erlagt i tionde 13 t:r spanmål; men sedan borgmästaren i Kristianstad stadt deras tionde, hade han genom att dröja med räknandet af kärfvarne, tills säden förfors af väta, tilltvingat sig ett kontrakt med dem om 26 t:r. Denna »prångling», som föranledde Rålamb till bittra förebråelser mot kronans betjänte, föranledde närmast ett åläggande för landshöfd. Skytte att infordra vidimerade kopior af alla tiondearrendatorers kontrakter samt specifikation på hvad bönderna borde till kronan betala i tionde och hvad arrendatorn i själfva verket uppbar. QQ I prot. d. 15 Okt.

Den bebådade förordningen utkom först 1675. Enligt denna tilläts en adelsman städja krono- och kyrkotionden i den socken, der hans säteri vore beläget, samt att uppbära det i kärfvar. Socknen kunde ock mot städja på tvänne socknemäns lifstid och årlig afgift få öfvertaga tionden. Alla andra tiondekontrakter upphäfdes. Cronholm, II 5. 6r.47

visad en annan ryttare, »värre än den förre», som öfverföll med hugg och slag hans piga, så att hon blef sängliggande, bröt sig in i visthus och källare, och hvad han ej förtärde bortspilde han, hotande bonden till lifvet, så att han ofta måst rymma gården och »låta ryttaren regera som han ville, skjutande i stugorna». »In summa, han bedref allehanda la- ster och öfvervåld, så att han omsider som den förre med häst och mundering rymma måste». För dessa utståndna be- svär och emedan hans gård vore mycket ringa, begärde han förmedling i skatten, så framt han eljes skulle komma sig för igen.

Bonden inkallades nu och blef tillfrågad, om han icke klagat hos öfverste och landshöfding. »Jo men hafver jag- så, men intet besked fått, efter ingen visste hvar bemälte ryttare vore vistandes». Både landshöfding Skytte och öf- verste Lybecker uppkallades äfven, och på kommissariernas fråga, hvarför bonden ej fått någon assistens, svarade de båda, att ryttarne blifvit efterspanade men utan framgång. »Visst är det» tillade de, »att bonden öfvervåld och orätt skedd är; emellertid hafver man ej kunnat hjälpa honom». Och dervid förblef det. Landshöfdingen och öfversten förmanades visser- ligen att »vidare låta spana efter bemälte öfverdådige ryttare», men då tvä är redan förflutit, sedan öfvervåldet föröfvats, blef sannolikt spaningen, om den nånsin fortsattes, utan re- sultat. Och hvad förmedlingen vidkom, hvarom bonden suppli- cerat, så förtröstades han, att denna vid generaljordrefningen skulle blifva »adjusterad».

Den vigtigaste sessionsdagen i Ystad var d. 18 No- vember. Denna dag voro under förmiddagen landshöfding Leyonskiöld, ridderskap, prästerskap och allmoge från Lju- nits, Ingelstads, Jerrestads och Färs härader samt

Ystads magistrat och borgerskap inkallade. Sedan fullmakten upp- lästs och det vanliga helsningstalet hållits med erinran om k. m:ts nådiga omsorger och om dess afsigt med denna kom- mission, framstäldes till de församlade de frågor, som rörde kyrkan och j urisdiktionen. På det kyrkliga området förekom ingen annan anmärkning af vigt än att prästerskapet anhöll.48

det kyrkorna mätte få behålla sina inkomster, som uppgåfvos vara ganska ringa. — Då kommissarierna frågade, huruvida tinsrsfogdar. tiiwsskrifvare och häradsdomare vore efter re-

O o o

cessen tillsatte och huruvida dertill befordrades duglige och k. m:t med ed förpliktade män, svarade landshöfdingen ja- kande. Allmogen ansåg rättvisan blifva skipad med oväld och önskvärd skyndsamhet och hade intet att klaga på be- fallningsmän, länsmän, häradsskrifvare eller andra kronans be- tjänte. En bonde, som varit herredagsman, anmälde dock, att befallningsmannen dels ej lämnat honom önskad hand- räckning till utfåendet af herredagspenningarna, dels hos sig behållit riksdagsresolutionerna. Kommissarierna resolverade, att dylika handlingar skulle af riksdagsmannen i häradskistan förvaras, och der ingen häradskista funnes, borde landshöfdin- gen tillse, att en sådan anskaffades. Att byfogden i Ystad »i rättan tid och som sig borde» förestod justitien, vitsorda- des af stadens borgerskap, och byfogden själf, Kristian Frijs, steg fram i egen person, sägande sig vilja förmoda-, det annat ej skulle om honom spörjas, än att han gjorde sin skyldig- het. Deremot anmälde samma borgerskap missnöje med borgmästare och råd och sade sig vilja en följande dag inkomma med sina anmärkningar häröfver. — Både magistrat och borgerskap besvärade sig öfver, att ortens allmoge gjorde sig skyldig till landsköp, i det den handlade med hästskor, plogjärn, hackor, bräder, humle och dylikt, hvilken handel Jörgen Krabbe visserligen sökte försvara dermed, att den under danska tiden varit tillåten; men kommissarierna ansågo icke, »att någon konsekvens deraf kunde dragas för den när- varande tiden, efter som provinsen nu af fast annorlunda styrelse och politi regerades än i den danska tiden varit öflig», hvadan landsköp öfver hufvud förbjöds. Allmogen klagade, att allt flera hemman råkade i ödesmål, och angaf såsom orsak dertill skatternas stegring och ryttarnes utpress- ningar, i det »ryttaren ej blott fordrar och uppbär ränta och kosthållspenningar utan äfven tvingar af bonden husrum, säng och allehanda husgeråd, ved och värme samt foder till sin häst». Kommissarierna resolverade, att bonden, då han49

gåfve ränta och kosthållspenningar borde vara från allt annat fri. Ville deremot ryttaren bruka fjärdeparten, så borde han ej hafva kosthållspenningar eller någon annan rättighet utan dermed låta sig nöja.

Eftermiddagens sammanträde upptogs helt och hållet af att åhöra och ransaka öfver de upprörande klagomålen mot den förut nämnde öfverstelöjtnant Krister Karlsson Liljen- berg. Komstads bönder, hvilka såsom utsockne voro honom anslagne, plågades med körslor och annat arbete utan skä- lig ersättning och blefvo dertill af Liljenbergs tjänare med hugg och slag öfverfallna. De hade visserligen vändt sig till generalguvernören med klagomål, och ransakning hade an- stälts, men bemälte tjanare hade då hotat och skrämt dem med förföljelse, så att de för att undgå hotet ej kunnat annat än taga sina ord tillbaka. »Men Gud må likväl döma», till- lade de, »den orätt, som oss vederfarits». — Liljenbergs ut- sockne bönder i Hagestad hade äfven öfver höfvan betungats med arbete vid hofgården Ingelstad och det både helg- och söckendagar, och äfven de hade af hans tjänare misshandlats, t. o. m. blifvit kastade i fängelse. En vecka förliden som- mar, så berättade de, hade de begifvit sig på väg hem tör att hämta sig mat, sedan de fyra dagar arbetat vid hof- gården; men då de kommit en mil från Ingelstad, upphunnos de af Liljenbergs tjänare, fasttogos och fördes tillbaka till herregården, kastades i »holet» eller fängelset och höllos der kvar natt och dag öfver. Deras lott var, sade de, sämre än veckodagsböndernas, ty de måste göra allt arbete vid gården och dertill betala half terminsskatt. Liljenberg, härom tillfrågad, svarade i början trotsigt: det arbete han fordrade af sina bönder, hade han enligt generalguvernörens resolution rätt till; att de trakterades med stryk, visste han ej af, men att de kastades i fängelse, skedde på hans befallning; det tillkomme för öfrigt icke bönderna, mente han, att föreskrifva, »hvad han i ett eller annat afseende disponerade». Men då kommissarierna förehöllo honom »den otidighet, han mot sina bönder föröfvade», och läto honom förstå, att det icke komme att gå honom väl, om de mot honom anförda klagomålen

kunde bevisas vara grundade, så blef han mera spak och erbjöd sig att ersätta bönderna, hvad han kräft utöfver sin rätt. Desse framkommo emellertid med allt flere anklagelser mot honom. I Hagestad hade 17 gårdar, hela och halfva, hvilkas innehafvare, innan de kommit under Liljenberg, varit tämligen välbehållna, nu råkat i ödesmål1). Han plägade tvinga sina underhatvande att till honom lämna sina oxar och svin för ett pris, som han själf bestämde, betaide dem blott en bråkdel deraf och gaf dem för resten anvisning på de fordringar han hade hos utfattiga bönder2). När de år 1664 hade fått k. m:ts resolution på förmedling i skatterna, hade de funnit skäligt att sända honom en afskrift af denna re- solution. Men den påminnelsen togs illa upp. Bonden, som varit nog djärf att framlämna afskriften, kastades i fängelse, der han fick tillbringa öfver ett dygn, och de öfriga bönderna i Hagestad ålades att inställa sig hos länsmannen. Här mot- togos de af Liljenbergs tjänare med blottade värjor och till- spordes, huru de kunde understå sig att icke göra hvad herrska- pet befalde. Då de förklarade sig vilja göra, hvad deras herrskap fordrade, så vidt k. m:ts resolution det föreskref, började en af tjänarne med hugg och slag handtera den ene bonden efter den andre, så mycket han orkade, och när de sågo, att de icke med böner kunde afböja hans hårda med- fart, trängde de sig med makt ut genom dörren, der de öfriga tjänarne höllo vakt. Plågoandarne hade derefter velat tillställa ett liknande uppträde i grannbyn, Sandby, men då dess bönder blifvit varskodde och »stuckit sig af vägen», återvände de till Hagestad, öfverföllo och misshandlade dem. som, 1 den tron, att faran nu vore öfver, gått till sitt arbete på åkern, tvungo alla, som de kunde nä, att spänna dragarne

1) Det kom under ransakningen i dagen, att Liljenberg för de gårdar, som genom hans utpressningar blifvit öde, af k. m:t begärt och erhållit vederlag.

J) Den skånska adeln hade sedan danska tiden frihet att på landet uppköpa oxar, att uppstalla dem på sina sätes- oqh ladugårdar och hos sina landtbönder och derefter exportera dem. Oxhandeln var en af Skånes mest betydande näringsgrenar. Jfr Cronholm II s. 23.51

frän sin harf och följa med till hofgården att harfva der, hvarefter öfverstelöjtnanten befalde tre af dem att, som de gingo och stodo, göra en flere dagars läng »äcka» upp till Åhus vid Kristianstad efter bräder. De hade ej fått så lång respit, att de kunde skicka hem efter mat och foder, utan hade måst hela vägen tigga sig fram. En ransakning an- gående dessa grymheter hade anstälts, men något utslag hade icke fallit. Målet synes hafva begrafvits i generalguverne- mentets kansli. »Änskönt vi klaga», anmärkte de, »fa vi dock ingen rätt, utan hafva i stället att förmoda mer förföl- jelse». »Här hafver en tid bortåt sä gått till med oss, fattige bönder», sade bonden Bo Mansson, »att det är ynk med, och självfva stenarne må veta klaga deröfver». En annan bonde berättade, att han en söndagseftermiddag fatt besök af öf- verstelöjtnantens tjänare, som befalt honom att för penningar, som de medförde, begifva sig åstad och uppköpa utsädesråg. Då bonden tillät sig den anmärkningen, att det vore bättre, om öfverstelöjtnanten genom sina egne tjänare köpte, enär de nog skulle kunna betinga sig fördelaktigare pris, öfver- föllo och misshandlade de honom, hotade att slå ihjäl hans barn som hundar, slogo sönder hans dörrar och fönster, och då han bad om försköning, enär han »den dagen varit till Herrans nattvard», slogo de honom än värre. »Ja, herr öf- verstelöjtnant», slöt bonden, »edra tjänare hafva så gätt åt mig, fattig man, att om jag än varit i fiendehand, så kunde aldrig värre vara»; han förlitade sig på Gud, att sådant al- drig skulle blifva öfverstelöjtnanten olönt.

Sedan dessa och många andra upprörande bevis på grymhet och råhet blifvit anförda ej blott från Komstad och Hagestad utan äfven från Esperöd, tröttnade kommissarierna att åhöra flera klagomål af detta slag och resolverade, att både Liljenberg och de bönder, som ansågo sig vara af ho- nom förorättade, skulle, försedde med vittnen, inställa sig inför den ofvan nämnda, af Jörgen Krabbe och landshöfding Leyonsköld bildade specialkommissionen. Härmed voro, så- som protokollet angifver, bönderna tillfreds, visse om att52

med skäl och vittnen kunna visa sanningen af sina kla- gomål 1).

Denna gång blefvo klagomålen icke begrafna. Redan d. 14 Dec. inlämnade Krabbe och Leyonsköld sin berät- telse om den undersökning de anstalt, och d. 18 derpå föl- jande Januari fälde kommissionen efter noggrant öfvervägande ett utslag af hufvudsakligen följande innehåll: Visserligen vore de vid denna sak förekommande

omständigheter sådana, att de borde hvar och en på dess vederbörliga ort och ställe angifvas och decideras; men då de på sådant sätt icke kunde till något hastigt siut föras och det dock fans nödigt att ju förr dess heldre hindra Liljenberg att hädanefter med samma rigueur pressera och illa handtera allmogen som hittills och dä han slutligen uppburit en så stor summa utöfver de ut- lagor, som bönderna rättvisligen enligt jordeboken vore skyl- diga att utgöra, alltså skulle landshöfdingen beordras att, intill dess slutlig dom kunde falla, in sequestro sätta det lö- pande årets ordinarie och extra ordinarie räntor af de Lil- jenberg anslagna godsen, strängligen förbjuda denne att tills- vidare af bönderna kräfva annat än arbete, hvilket borde modereras, vidare gifva bönderna härom en öppen relation, sätta dem i tillfälle att med det snaraste vid laglig domstol utföra allt, hvari de vore förorättade, hvarvid dem skulle lofvas att fä njuta k. m:ts assistens, och slutligen tillförsäkra dem all kraftig handräckning i det, som till deras försvar kunde lända2). Dessutom fans nödigt att för k. m:t an- mäla Liljenbergs »procedere» samt hvad kommissarierna dervid statuerat, i underdånighet hemställande, huru med de i fråga varande godsen borde förhållas och huruvida icke Liljenberg borde i kammarkollegium svara så väl för de räntor, han

') QQ I s. 1143—1240.

2) Att kommissarierna med ett särskildt intresse följt gången af detta mål, visar den omständigheten, att då det förekom vid Ingelstads härads- rätt, de sände tingsfogden särskild skriftlig order »att hafva noga åhoga att i själfva processen, särdeles med vittnenas afhörande, lagligen och or- dentligen efter recessen och landsens stadgar tillginge, att ingendera par- ten måtte fa orsak sig deröfver att besvära». Prot. d. 2 Mars.53

olagligen slagit under sig, som för de ödesmål han förorsa- kat1). I sin skrifvelse till kommissionen d. 16 Febr. ej blott godkände k. m:t det gjorda beslaget och det bönderna läm- nade tillståndet att fullfölja sin sak vid tinget samt förslaget att ställa Liljenberg till svars inför kammarkollegium, utan resolverade äfven att själfva godset, som han i förläning haft och illa förvaltat, skulle revoceras, och kommissionen beord- rades att ställa detta i verket äfven som att hålla hand öfver, att Liljenberg ej undandroge sig justitien och att emot hans brott förfores likmätigt lag och rättegångsprocessen. I följd af det kongl, brefvet beordrade också kommissionen Liljen- berg att sgenast utan någon excuse eller invändning» inställa sig i Malmö2).

För att gifva en föreställning både om arten af de mångfaldigt olika ämnen, som hänskötos till kommissionens afgörande och om talrikheten af de mål, som under ett enda sammanträde kunde expedieras, välja vi bland de många ses- sionsdagarne i Malmö d. 15 Januari 1670.

1. Svabesholms bönder fingo först företräde. De hade såsom veckodagsbönder blifvit Axel Sparre anslagne i afräk- ning på hans innestående lön och betalte dock koppskatt och salpeterskatt. Resol.: såsom veckodagsbönder böra de från skatten befrias.

2. Kaplanen i Vä begärde tillåtelse att såsom för- bättring af sin lön uppbära en kollekt i hela »hertigdömet». Resol.: negatur3).

•) QQ I s. 1943 f-

») Protokoll d. 23 Febr.

3) Samme kaplan, hvars namn var Nils Matsson, hade uppvaktat kom- missarierna under deras vistelse i Kristianstad och med gråtande tårar be- gärt förbättring i sina ringa vilkor, som han påstod vara sämre än att de någonsin kunde beskrifvas. Han hade i 30 år såsom kaplan skött prediko- embetet i Vä, medan kyrkoherden 1 Kristianstad uppbar intraderna deraf, derjämte tionden af Näsby och Nosaby, kronotionden af Vä, prestgårdsaf- gift af Nöbbelöf (i samma socken) och dessutom af mäster Nils själf i landgille 3 pund spanmål och 20 daler i dagsverkspenningar.

Kommissarierna hade då låtit anställa en undersökning af frågan om rättigheten för Kristianstads kyrkoherde att vara kyrkoherde äfven i Vä54

3- Vä församling önskade blifva i kyrkligt afseende skild från förbindelsen med Kristianstad och hafva sin egen präst, af socknemännen själfve väld. Resol.: skall föredragas för k. m:t.

4. Allmogen i Gärds och Willands härader anhöll a) att själf få välja sina präster, hvilket kommissarierna ansågo kunna beviljas, så vida ej pastoratet vore regalt eller k. m:t genom någon särskild resolution deröfver förbehållit sig dispositionsrätt; b) att kyrkorna måtte för att kunna hållas vid makt få bibehålla sin tertialtionde, hvartill svarades, att k. m:t derom lärer draga försorg efter erhållen känne- dom om kyrkornas tillstånd; c) att de, som upptoge öde- hemman, måtte befrias ej blott från kronoutskylder utan äf- ven från alla utskylder till präst och klockare. Denna be- gäran ville kommissarierna icke bevilja; d) vidare besvärade sig bönderna deröfver, att då de kommo till Kristianstad med ved, måste de icke blott derför erlägga den ordinarie porttullen, utan äfven låta soldaterna i garnisonen taga ett vedträ af hvarje lass. Resol.: detta vore brukligt i alla fäst- ningar och för corps de garden behöfligt; e) anhöllo de, att ryttare och dragoner ej måtte tillåtas att gå och tigga. Re- sol.: detta borde alldeles afskaffas; f) på deras förfrågan om skyldigheten att betala herredagspenningar resolverades, att inga bönder hvarken å frälse eller ofrälse gods, kanike eller

och dervid funnit, att Kristian IV genom bref af d. 15 Mars 1639 med- gifvit socknemännen i Vä att själfve kalla prest, som dock skulle vara kyrkoherdens i Kristianstad kaplan. Malte Juel och doktor Vinstrup hade då (1639) i närvaro af stadens kyrkoherde och bemälde Nils Matsson slutit ett kontrakt af innehåll, att kaplanen skulle af kyrkoherden årligen hafva 100 d:r s:mt, uppbära allt offret 1 forsamlingen och alla andra akcidentier, som inom och utom Vä kyrka kunde falla, ega rätt att bo i prestgården mot skyldighet att underhålla densamma, af prestgården uppbära 3 pund säd, hafva hälften af ängarne i vången och af ängarne utom vången 5 lass hö. Kristian Sörensen Fundanus, som 1669 var kyrkoherde, ville un- derkasta sig dessa vilkor, huru hårda han än ansåg dem vara, men ville ej lämna ifrån sig mera åt mäster Nils. Kommissarierna hade då lofvat denne att för hans fattigdoms skull rekommendera honom hos k. m:t, om han själf kunde tänka ut något lämpligt förslag. (QQ I s. 552 f.). Som man ser, hade han nu tänkt ut ett sådant, ehuru detta icke behagade kom- missionen.55

geistlighetens, undantagande endast adelns arf- och egne hem- man, borde vara derifrån befriade.

5. Allmogen af Bräkne härad anhöll att vid durchtåg slippa betala till soldaterna ölpenningar och att, då de skjutsade, blifva fria vid rätta hållplatsen, hvilka önskningar fun- nos vara befogade.

6. Äfven Västra Göinge härads allmoge kom med nya suppliker såsom att få anlägga »sqvalteqvarnar»'), att förskonas från förhöjning i tionde, att få från utskrifning fritaga en dräng vid hvar gård och att skattebonden skulle få bruka sin egendom, som honom bäst syntes. Desse supplikanter fingo tillrättavisning derför, att de kommo med sådana ären- den, som redan voro afgjorda dels i Kristianstad, dels vid landtdagen i Malmö.

7. Samma besked fingo ombuden frän Wemmenhögs härad, hvilka begärde förmedling pä sina hemman samt lilla tullens afskaffande.

8. En 73 årig länsman, Per Nilsson i Maglehult, hade, sedan han i 40 år skött sin tjänst, nu måst taga afsked; begärde att under sin återstående lifstid få sitta skattefri pä sin gård. Resol.: skall af kommissionen hos k. m:t till det bästa rekommenderas.

9. En annan gammal man, Axel Persson, hade varit länsman i 24 år och tingsfogde i 16; bad att få sitta orubbad på det hemman, han i afräkning på lönen hittills innehaft. Resol.: göre ansökning vid generalmönstringen(?), då hans vilkor lära konsidereras.

10. Bönderna i Verums s:n ville ha rätt att själfve städja kyrko- och kronotionden, hvarpå de fingo samma svar, som bönderna i moderförsamlingen fatt i Kristianstad

11. Östra härads allmoge besvärade sig öfver, a) att befallningsmannen tvungit dem att forsla kronotionden ända till Lund, hvarpå svarades dem, att dertill hade han ingen rätt; b) att i trots af kommissionens bref fortfarande i hä-

') Dylika vid mindre åar och bäckar belägna kvarnar hade redan förut allmogen i Ö. Göinge och Willands härader utverkat sig rätt att nyttja på en mils afstånd från de stora, under statens kontroll stående kvarnarne.56

rådet utkräfdes 291/2 öre i salpeterskatt utom de 10 d:r 711 öre, hvari alla extra ordinarie skatter borde vara in-

begripna. Resol.: skrifvelse skall afgå till landshöfding Skytte med förfrågan, hvem som understår sig att handla emot kommis- sionens order, c) De ville hafva rätt att »arfvinge efter arf- vinge träda till och besitta sina hemman». Resol.: kan ej be- viljas, utan om hemmanet är skatte; d) de ville hålla båtsmän i st. f. ryttare och dragoner. Härpå lämnades intet svar. Några andra ärenden, som ombuden för detta härad hade att andraga, afgjordes genom hänvisning till landtdagsbeslu- tet, hvari de voro inbegripne.

12. En fullmäktig för magistraten i Kristianopel an- höll, att magistraten, som hade disposition öfver stadskällaren och åtnjöt tullfrihet på tvä åmar spanskt och ett oxhufvud renskt vin ärligen, ensam måtte ega rätt att sälja främmande drycker. Resol.: i anseende till stadens ringhet må icke borgerskapet utan blott magistraten, som disponerar stads- källaren, ega tillstånd att sälja vin och andra främmande drycker stop- och kannetals.

13, 14. Kyrkoherdarne i Barsebäck och Gladsax be- gärde lindring i kungsskatten, hvilket afslogs.

15. Kyrkoherden i Gammalstorp begärde hjälp af an- dra församlingar till reparation af församlingens kyrka. Re- sol. : härom skall skrifvas till landshöfdingen.

16. Kyrkoherden i Sölvesborg klagade, att hans kall vore så ringa, att han ej deraf hade sitt uppehälle. Äfven härom skulle landshöfdingens betänkande inhämtas.

17. Ett par bönder, som klagade, att de trängdes från sina hemman, hänvisades att anhängiggöra sin sak vid tinget.

18. Allmogen i O. Göinge härad återkom och gjorde påstående att få afkortad så stor del af skatten som svarade mot de kostpenningar, hvilka hos dem inkvarterade office- rare, ryttare och dragoner utkräft. Resol.: de borde hafva anmält detta förut; vände sig till landshöfdingen.

19. 20. Medelstads härads bönder och efter dem sockne- männen i Asarum besvärade sig öfver befallningsmannen, som utplundrade och förtryckte dem, tvang dem att föra sin ti-57

onde till Lund o. s. v. De fingo samma svar som ombu- den från Ö. Göinge härad.

21. En representant för Ronneby stad anhöll bl. a. om försköning från den servishjälp af 700 d:r, som staden skulle lämna Malmö, hvilket beviljades, samt om återbetal- ning af 5060 d:r, som kronan erhållit i försträckning. Liksom öfriga städer, som hade dylika fordringar på kronan, hän- visades Ronneby till kammarkollegium att der »liqvidera», d. ä. anmäla och hevisa sina fordringsanspråk.

22. Biskop Vinstrup »intercederade» för en fattig kap- lan, att han måtte förhjälpas till ett pastorat. Resol.: kom- missionen ville referera detta till k. m:t.

23. Kyrkoherden i Löderup »supplicando gaf tillkänna, huru som en riddare, Jöns Schene till Hagestad, för Arilds tid hade donerat till prästebolet i Löderup 5 st. små hem- man med all domino- och husrätt, han dertill haft, att prästen dess bättre skulle kunna sig underhålla, då kallet vore ringa». Denna donation hade bekräftats af Danmarks konungar, sär- skildt af Konung Kristian 1320 (1520?), som dessutom genom ett bref (hvilket kyrkoherden framvisade) hade befriat hem- manen från all konglig tunga. Emellertid hade hemmanen sedan några år graverats med samma pålagor som andra prästerskapet tillhöriga hemman, hvaröfver kyrkoherden nu anförde besvär. Kommissarierna resolverade först, att detta ärende skulle hänskjutas till landshöfdingen, som borde sörja för, att »sollicitanten maintenerades vid undfångna donationer och privilegier»; men då det sedan visade sig, att han ej kunde uppvisa originaldökumentet på bemälde donationer och friheter, utan att det åberopade och företedda brefvet af ko- nung Kristian endast var ett extrakt af en vid Ingelstads häradsrätt d. 6 Maj 1588 fäld dom, så lämnades hans besvär utan afseende.

Ännu några andra besvärspåståenden och suppliker fö- redrogos och expedierades, hvilka såsom likartade med förut refererade här kunna förbigås. Ett bland dem är dock rätt egendomligt och torde förtjäna att något utförligare omtalas.58

24- Staden Karlshamn hade år 1668 benådats med 10 års frihet från lilla tullen och akcisen. Med tullnären i sta-

den hade då uppkommit tvist, huruvida denna frihet innebure tillåtelse för bönderna att utan erläggande af tull vid stadsporten införa varor till salu, och en af borgarne hade på eget bevåg vändt sig till generalguvernören angående denna fråga och af honom utverkat en resolution af innehåll, att äfven landtmannen borde vara från lilla tullen befriade. Tullinspektören hade emellertid, denna generalguvernörens re- solution oaktadt, ansett en sådan tullfrihet »disputerlig» och »för säkerhets och vidare eftertals skull» förmått magistrat och borgerskap att gå i god för nämnda tull, hvarefter han låtit hvar och en, som köpte af landtmannen till staden in- förda varor, på tullkontoret inlämna en sedel med uppgift på hvad som köpts, och vid kommissariernas besök i staden hade han till dem hemstält, huruvida borgarne skulle anses skyldige att genom lilla tullens erläggande inlösa dessa sed- lar, hvilket kommissarierna också ålagt dem, oaktadt magi- straten med åberopande af generalguvernörens ofvannämda resolution för dem inlagt förbön. Nu infann sig i Malmö en deras fullmäktig och bad, att kommissionen måtte med upphäfvande af sin förra resolution befria dem från skyldig- heten att inlösa sedlarne. Svaret, som gafs först d. 8 Fe- bruari, utföll likväl nekande: landtmanstullen borde efter sed- larnes innehåll erläggas och för framtiden inga dylika sedlar utfärdas.

Såsom betecknande för kommissionens verksamhet i all- mänhet och särskildt för dess sätt att ingripa i städernas angelägenheter anföra vi till sist det vigtigaste af förhandlin- garna pä Lundagård med Lunds stads magistrat och bor- gerskap, hvilka »deras excell. excell. de kongl, kommissarierna dit konvocerat» till förmiddagen d. 24 Mars.

Först anhöll borgerskapet, att staden, som förr haft två men sedan 10 år tillbaka blott en borgmästare, måtte »till sin uppkomst och justitiens bättre administrerande» få ännu en borgmästare, som borgerskapet inom sig ville ut- välja, hvilket särdeles nu ansågs behöfligt »i anseende till stadens större honör, sedan en akademi här vore funderad». Då kommissarierna betviflade, att staden kunde underhålla två borgmästare, mente borgerskapet, att detta vore lika väl möjligt nu som förr; lönen bestode af de hyror, som af två rådstugubodar inflöto, dessutom af sjättepenningen af akcisen »och flere slika medel». Borgmästaren Tollsten var af annan mening: ensam kunde han icke subsistera på den lön, som staden bestod, den kunde således ännu mindre räcka till för två. Mot sin borgmästare hade för öfrigt borgerskapet mycket att anmärka. Han hade såsom herredagsman för staden på eget bevåg anhållit om appellation från rådstugan till hofrätten i st. f. såsom förut till landstinget, men en sådan appellationsordning vore de fattige borgarne för dyr. Kommissarierna funno emellertid klagomålet betydelselöst, alldenstund k. m:t hade afslagit denna anhållan. Dessutom besvärade sig borgarne öfver, att han hos k. m:t utverkat sig bref pä 250 d:rs lön af stadens medel. Han borde kunna lefva på detsamma som hans antecessor, isynnerhet som han äfven vore stadens postmästare och dessutom birkefogde och häradsfogde. Rådmännen hade förut uppburit 9 d:r s:mt hvardera, men nu, sedan borgmästaren åtnjöte så stor lön, hade en del så godt som intet. Kommissarierna, som emellertid ansågo dessa och öfriga anmärkningar förnämligast härröra af »piquanteri» mot borgmästaren, derför att han vore svensk, fäste vid dem intet annat afseende än att de lofvade, det en »fast löningsstat med det forderligaste skulle blifva gjord för denna liksom för provinsens öfriga städer, hvarefter såväl borgmästare som andra betjänte skulle hafva sig att rätta». Beträffande deras önskan, att få hafva två borgmästare resolverades sedermera (i Halmstad d. 14 Juni, då kommissionen fälde sitt utslag i de vid detta sammanträde upptagna mål, som ej genast afgjordes), att med tillsättning af ännu en borgmästare kunde bero, till dess staden i sina inkomster bättre tilltagit Enligt en tablå, som kommissionen lät uppgöra öfver inkomsterna af lilla tullen och akcisen i några skånska städer under de båda första månaderna af år 1670, utgjorde akcisen för Lund under nämda tid 207 d:r. Då borgmästaren uppbar stadens andel deraf (sjättepenningen) med 34 d:r 24 öre, hvilket för år sålunda utgjorde omkr. 207 d:r, och då han utom borgmästareämbetet skötte tre andra befattningar, så synas hans inkomster hafva varit efter den tidens förhållanden ganska rundliga..Vidare anhöll borgerskapet om frihet från porttullen och lindring i akcisen så väl för akademiens och den studerande ungdomens som för stadens egen skull. Bönderna, sade de, resa staden förbi och till sjöstäderna med sina varor, der de få dem bättre betalta, och då tillförseln försvagas, måste de studerande till så mycket högre pris köpa, hvad de till sitt uppehälle behöfva. Resol.: »denna intrada är ett kongl. regale och kan ej eftergifvas» Enligt den i föregående not omnämnda tablån måste lilla tullen hafva inbragt staten en rätt ansenlig summa. Den uppgick för Januari och Februari 1670 i Lund till 418 d:r 17 öre, för Malmö till 609: 10 och för Helsingborg till 636: 23..

Vid arfskifte och sakfall uppbar borgmästaren sjättepänningen; borgerskapet begärde, att denna inkomst skulle tillfalla staden. Hvad kommissionen tänkte derom, finnes ej antecknadt. Vidare fordrades, att borgmästaren skulle göra räkenskap för sjättepänningen af akcisen. Resol.: »det gör till fylles, att han derför aflagt räkenskap inför kommissionen».

Det utkomna påbudet om gaturefning, hvilket redan börjat verkställas, önskade borgerskapet åter upphäfdt, emedan dess efterlefnad skulle hafva till följd, att en stor del gårdar måste nedrifvas och icke fjärdedelen af egarne skulle vara mäktige att åter uppbygga dem; önskade derför behålla de gamla gatorna och lofvade upplaga dem och reparera husen. Dessa deras önskningar och bekymmer lofvade kommissarierna frambära till k. m:t, hvilket äfven skedde. Emellertid var det deraf vållade uppskofvet med gaturefningsfrågans afgörande för stadens inbyggare menligt, emedan, såsom kommissarierna i sin skrifvelse till k. m:t yttrade, »borgerskapet före erhållen visshet icke fördristade sig något att upplaga eller till den studerande ungdomens bekvämlighet uppbygga låta».

Gi

Den hästmarknad, som förr hållits i Lund under fastla- gen, men som 1660 flyttats till Landskrona, skulle visserligen på grund af ett kongl, beslut åter förläggas till Lund1); men detta beslut hade icke trädt i kraft, enär Landskrona deröf- ver anförde besvär, åberopande en 1657 af danske konungen Fredrik III utfärdad skrifvelse, som förbjöd Lund att »till Landskronas förträngsel och skada» hålla nämnda marknad. Regeringen hade till generalguvernören hänskjutit frågan om marknadens flyttning, och i Lund visste man icke, hvad der- vid sedan åtgjorts. Borgerskapet anhöll emellertid nu att i stället fä till Lund förlagda de två marknader, som höllos i Riseberga vid S:t Johannis och Larsmessotid. Kommissari- erna lofvade i sin resolution d. 14 Juni, att hos k. m:t till det bästa rekommendera detta förslag, då »de för sine per- soner intet annat kunde se, än att det vore nyttigt så för det näringsmedel, som deraf kunde staden tillväxa, som till iakttagandet af k. m:ts rättighet uti tullen».

Under det taxeringen förut förrättats af borgmästare och råd, så hade staden nu sedan ett år tillbaka på grund af landshöfdingen förordning S »taxereborgare, som bestämde skatten». Borgerskapet besvärade sig inför kommissionen der- öfver, att magistraten i några fall lindrat den af taxerbor- garne gjorda uppskattningen, och kommissionen ogillade detta magistratens ingripande, ehuru det visades, att de, för hvilka den lindrat skatten, voro utfattige.

Långt vigtigare var emellertid ett annat borgerskapets klagomål rörande beskattningen. De förnämste gårdar, på- stodo de, hvilka förr bebotts af skattdragande borgare, be- sutos nu af personer, frie från borgerlig tunga. Af dem hade många sammanslagit 2 a 3 gårdar till en, en mängd gårdar, ända till 88, stodo öde, och 63 beboddes af skatte- fria. »Geistlighetens residenser, som alltid varit fria, utgjorde 15. Staden hade på några år till talet af skatteborgare blif- vit på 151 man förringad». Borgerskapet begärde derför, dels att den kontribution af 100 rdr, som erlades till fästnin- garna, skulle lindras, dels att skatten skulle bestämmas efter

') Jfr ofvan s. 15 not.62

borgarnes förmögenhet, icke efter stadens storlek. Det sista funno kommissarierna helt skäligt äfvensom att alla i staden boende, som idkade borgerlig näring, skulle draga borger- lig tunga.

En begäran deremot, som icke uppfyldes, var den om högre rang för staden. »För akademiens honors skull» bådo magistrat och borgerskap, att Lund måtte komma närmast Malmö i rang och icke såsom nu efter Ystad. Resolutionen af d. 14 Juni innehöll nämligen, att »staden måste låta sig nöja med den rang, som k. rmt vid sista riksdag bestämt, intill dess den befunnes hafva så tilltagit, att k. m:t kunde blifva förorsakad på deras ansökan någon vidare reflexion att draga»1).

För att kunna »till främjande af akademiens uppkomst» företaga nödiga husbyggnader hade stadens invånare för tre är fått rätt till tullfri införsel af byggnadsvirke, hvaijämte de, som uppförde nödiga boningshus till herbergerande af studenter, fått löfte om några års frihet i skatternas utgö- rande. Dessutom hade generalguvernören tillåtit staden att i Lomma, som eljes ej var någon laglig hamnplats, föra i land det timmer, som frän Gotland och andra orter bestäl- des, såvida föreskrifven tull derför erlades. Denna frihet ön- skade nu

borgerskapet åtnjuta i ytterligare 10 år och ville derjämte hafva tillstand att i stället för penningar, på hvilka rådde stor brist, i betalning för timret lämna spanmål och andra varor, nar de blott deröfver till tullkontoret i Malmö inlämnade en riktig specifikation. Öfver dessa deras önsk- ningar lofvade kommissarierna inhämta k. m:ts nådiga godt- finnande.

l) I Malmö hade redan förut borgerskap och magistrat besvärat sig öfver att Landskrona blifvit i rang ställd framom deras stad, som i danska tiden v arit likställd med Köpenhamn och Ktbe, de enda städer i Danmark, som jämte Malmö med sina domar sorterade icke under landstinget utan omedelbart under riksrådet i Köpenhamn. Men kommissarierna hade då svarat, att detta icke kunde ändras, »efter k. m:t af vigtiga skäl och orsa- ker för godt funnit, bland andra immuniteter beneticera staden Landskrona framför andra städer i generalguvernementet». QQ I s. 2130.63

Stadens Knutsgille uppgafs hafva sedan urminnes tid haft privilegium på tullfri införsel af sex läster Rostockeröl; begärdes, att gillet fortfarande måtte få vara i åtnjutande af detta privilegium, som först bekräftats af Kristian II och Fre- drik III i Danmark och sedan på stadens underdån. ansökan af den nuvarande regeringen, men för hvilket tullnären i Malmö lade hinder i vägen, då kammarkollegii resolution ej kunnat uppvisas. Sedan kommissarierna först begärt och erhållit upplysning om, »hvad det var för ett Knutslag», lofvade de taga saken i öfvervägande och resolverade äfven sedermera, att privilegiet ej syntes kunna med skäl gillet betagas.

För porttullens skull, eller, såsom det hette, »till före- kommande af underslef till k. m:ts tulls försnillande» borde alla obefästade städer vara inhägnade. Lund var också om- gifvet, icke såsom de flesta andra dylika städer med staket utan med en graf och en jordvall. Kostnaden för vallens uppkastande, som efter borgarnes beräkning steg till 34 d:r 7 ore, önskade de fa ersatt, hvilket emellertid kommissarierna funno vara en obillig pretention, då andra städer äfven vore skyldiga att uppföra och underhålla dylika vallar eller staket1).

Sedan sålunda de ärenden, som rörde staden, under för- middagen afhandlats, emottogos under eftermiddagssamman- trädet såsom ombud för domkapitlet professorerne Olaus Bagger och Kristian Foss. Redan från Kristianstad hade kommissionen tillstält kapitlet ett memorial, hvari enligt in- struktionens första punkt, mom. 2 2), infordrades domkapitlets räkenskaper med tillhörande verifikationer och dessutom en fullständig redogörelse för dess donationer, inkomster och förvaltning. Alla urkunder, som härvid kunde vara af vigt, skulle »utan någon excuse eller tillhandasökt utflykt af pre- tenderadt privilegio» för detta ändamål hällas kommissionen til! handa. Kommissarierna hade sedan genom skrifvelser frän

>) I Ystad hade emellertid kommissarierna resolverat att staketet borde uppföras af den kringboende allmogen och endast underhållas af staden.

J) Se bilagan I s. 3—5.64

Malmö till »kapitularer och kaniker» förberedt dem på sin ankomst och uppmanat dem att hafva allt i ordning, som kunde tjäna till svar på detta memorial. Detta oaktadt fram- lades nu hvarken räkenskaper eller donationsurkunder utan i stället en i 20 punkter affattad besvärsskrift, som kommissa- rierna emellertid funno vara af den beskaffenhet, att resolution derå icke kunde utfärdas, förr än en särskild ransakning fö- retagits, hvarför besvären »remitterades under den inkvisition, som om akademiens handlingar skulle hållas»1). — Det aka- demiska konsistoriets räkenskaper hade nämligen visat sig vara lika oåtkomliga2).

Derefter emottogos här liksom öfver allt, der kommis- sionen uppehöll sig, besvär och suppliker angående mera pri- vata angelägenheter. Bland dem, som i sådant syfte på Lunda- gård uppvaktade kommissionen, nämna vi endast tvänne. En af dem var biskop Winstrup, som själf residerade pä Lundagård.

Utredningen af grunderna till den tvist, som rådde emellan biskopen och hans oförsonlige fiende, universitetets prokansler doktor Berndt Oelreich, hade, såsom ofvan är nämndt, blifvit öfverlämnad åt en särskild kommission, i hvil- ken landsdomaren Skunck och stiftets kyrkoinspektor, Tobias Nauman, voro medlemmar. Innan ännu generalkommissionen emottagit deras berättelse, hade hon upprepade gånger i Malmö uppvaktats af Oelreich, som i vidlyftiga orationer framhållit biskopens illvilja och oförsonlighet såsom enda or- saken till tvisten dem

emellan. Nu kom äfven biskopen i samma ärende och för att låta kommissarierna se saken i en annan belysning3).

') Härmed åsyftades utan tvifvel den kommission, för hvilken, såsom i det föregående är nämndt (sid. 37), fullmakt och instruktion utfärdades i Halmstad d. 7 Juli.

*) Då konsistoriales och kuratorer d. 1 Mars hade företräde inför kom- missionen i Malmö, förklarade Durell, att han väl hundrade gånger både skriftligen och muntligen af -räntmästaren begärt räkenskaperna for 1668, men förgäfves, hvarför han hemstälde att akademien måtte få en annan räntmästare.

3) Om orsakerna till denna tvist och de förargelseväckande uppträden, som deraf framkallades, samt om försöken att bilägga densamma se Wei- bull, Lunds Univ:s hist. I s. 47 f.65

Efter biskop Winstrup mottog kommissionen universite- tets tyske pastor, teologie professorn Josua Schwartz, som var Oelreichs vän och trognaste bundsförvandt i den Win- strupska striden och som hvarken såsom lärare eller männi- ska gjorde det nya universitetet heder. Han hade på allt sätt bemödat sig att inför regeringen fa biskopen stämplad såsom högförrädare1) och med sådan hätskhet dels ensam, dels i förbindelse med Oelreich angripit honom, att han der- för af kommissionen allvarligen tillrättavisades och af rege- ringen dömdes att göra offentlig afbön*). Nu anklagade han biskopen för att hafva förmenat honom hålla tysk guds- tjänst i domkyrkan. Att han derstädes hvarje söndag hade tillstånd att hålla gudstjänst pä tyska var honom icke nog, han ville äfven på högtidsdagar själf hålla den egentliga hög- mässogudstjänsten. Och kommissarierna synas vid detta till- fälle icke hafva kommit til! rätta med honom. Den 18 Maj, några dagar före pingst, nu.-;te de nämligen genom en skrif- velse från Helsingborg, hvilkt-n delgafs biskopen, förständiga Schwartz »att låta ordinarie kyrkoherden, mag. Hans Baden, ovägerligen den gången på pingstdagen predika och förrätta den öfriga gudstjänsten». Andra söndagar, tillades det, egde Schwartz predika, när ordningen efter k. m:ts resolution ho- nom tillfolie.

Följande dag höll kommissionen ett sammanträde »pä Helgona kyrka och landsdomaren Ulf Bondes residens», då bland annat de besvär foredrogos, som bönderna under Dalby, Flyinge, Helgonagård och Torup framstält och hvilka lands- höfdingen förut haft befallning att granska3).

l) Anledningen var en af en dansk student författad tillegnan, som biskopen till trycket befordrat. Det var denna i politiskt afseende alldeles ofarliga skrift, på hvilken regeringen ansåg sig böra fästa kommissariernas uppmärksamhet och som i deras instruktion kallas det af »den selandske stu- dent författade och utströdda upprorske Carmen». Jfr Bil. I s. 3.

>) Weibull anf. st. s. 42.

a) Att kronans tjänare, som i allmänhet voro svenskar eller ock tyskar, stundom uppförde sig mycket själfsvåldigt, ser man bland mycket annat deraf, att stallmästaren vid Dalby stuteri, hvilken hade det svenska namnet Sjö- berg, .kunde taga frän en bonde ett par hästar »för ingenting» och hota bonden, att om han vågade klaga, skulle han rifva skägget af honom.66

Genom att redogöra för en af kommissionens sessions- dagar i hvar och en af städerna Kristianstad, Ystad, Malmö och Lund hafva vi närmast åsyftat att gifva en konkret bild af dess verksamhet. Visserligen hafva vi ej derigenom kom- mit i tillfälle att beröra alla de områden, till hvilka denna verksamhet sträckte sig, men denna redogörelse torde icke desto mindre hafva bidragit att åskådliggöra mångfalden och olikheten af de ämnen, som drogos under dess domvärjo, och dermed äfven det sätt, på hvilket kommissionen gick till väga för att fullgöra sitt vidsträckta uppdrag. Och sättet, på hvilket de båda män, som utgjorde 1669—1670 års kommis- sion, fullgjorde sitt i hög grad både mödosamma och grann- laga värf, var, såsom redan det här ofvan i korthet framstälda torde ådagalägga, sådant, att vi ej kunna annat än skänka dem var beundran. Oaktadt »kongl, majestät» representerades af personer, med hvilka de själfve voro i samhällsställning och anseende jämngoda, stod dock i alla deras åtgöranden dess vilja för dem såsom en ovilkorlig lag, hvilken de hade att med undersåtlig vördnad hörsamma. Utan att sky någon möda underkastade de sig också samvetsgrant och pligttro- get alla regeringens föreskrifter och stälde statens rätt och intressen öfver alla andras. Den ihärdighet och arbetskraft, de i

sin verksamhet utvecklade, voro hardt när otroliga. De lidandes och betrycktas klagomål tröttnade de ej att åhöra, huru ideligen de än återkommo, och gjorde hvad i deras för- måga stod att utan uppoffring af statens rätt lindra nöden och förtrycket, på samma gång som de lade i dagen en varm nitälskan för de brottsliges och försumliges befordrande till straff, oafsedt om detta träffade de öfverordnade och styrande. Derför öfverhopades de också allt mer af klago- mål och böner, ju mer det visade sig, att hjälp med större framgång kunde sökas hos dem än hos de ordinarie myn- digheterna.67

Kommissionens protokoll och öfriga handlingar lämna äfven värderika bidrag till en teckning af tidens hela kul- turlif, af styrelsen, förvaltningen och militärväsendet, af de sociala och ekonomiska, rättsliga och kyrkliga förhållan- dena inom skilda klasser och samhällen. Då vi häraf i den föregående framställningen endast kunnat 'meddela en- skilda, spridda drag, skola vi i det följande söka att i mera allmän och öfversigtlig form angifva tillståndet på några af de områden, som kommissionen egnade en särskild uppmärk- samhet. Vi taga härvid till ledning utom kommissionens protokoll och öfriga förut omnämnde handlingar en i riksar- kivet (i den bundt, som bär titeln: Commissionen till Skåne, Halland och Blekinge 1669—1670) befintlig fragmentarisk akt, som, ehuru den saknar underskrifter, genom själfva framställ- ningssättet visar sig vara affattad i kommissionens namn och stadigt citerar dess protokoll och öfriga handlingar och som alltsa måste betraktas såsom dess egen till regeringen afgifna berättelse1). När den blifvit uppsatt, kan ej med säkerhet afgöras, enär både början och slutet saknas, men att döma af ett rikskanslerns yttrande i rådet d. 4 Sept. 1672 har det icke skett förr än under den detta år hållna riksdageni).

') Denna akt förefinnes dels renskrifven med samma hand, som ren- skrifvit åtskilliga af kommissionens protokoll, dels i koncept, som är utför- ligare och i hvilket en mängd enskildheter, som i det renskrifna utelämnats, äro öfverstrukna.

Då i det följande det renskrifna exemplaret citeras, sker det under be- nämningen : Kommissionens berättelse.

J) Ur rådsprotokollet för d. 4 Sept. 1672 (som är fördt af Lillieflycht och endast förefinnes i koncept) torde följande förtjäna att anföras.

På tal om skånska ständerna anmärkte Johan Gyllenstjerna, att en del af ridderskapet aflagt ed, en del icke, men att alla åtnjöte lika vilkor. Rikskanslern, som »deducerade detta vidare», började med att högeligen berömma kommissionens arbete, och yttrade derefter: »hvad skall man säga om dem, som under 12 år icke sökt någon tjänst och icke alliera sig med de svenske, som kläda sig på danska och icke resa till Stockholm utan till Köpenhamn? De komma hit till riksdagen och i dess utskott och hora secreta; de bruka danska privilegier, när de vilja, och svenska, när detta behagar dem. Jag tycker, att om vi skola blifva ett folk, vi då må- ste vara en pastor, ett ovile och alla göras lika. Till att alltså komma till rätta med detta, vore väl, om skånska kommissionens arbete fö-68

Den första punkten i kommissariernas instruktion hand- lade om kyrko- och undervisningsväsendet samt om välgörande stiftelser. Hit hörande angelägenheter voro äfven de första, efter hvilka de på hvarje ort först frågade. Och ingenstädes förspordes någon kättersk lärdom eller vill- farelse från den rena evang. lutherska läran. Prästerna bådo Gud bevara dem själfva och församlingen för slikt; de skulle ej vara värdige att kallas Kristi tjänare, om de tolererade någon irrlära; yppade sig någonstädes någon sådan, så blef den genast utrotad. Äfven kyrkotukten ansågs i allmänhet vara god och mångenstädes prisade prästerskapet sin biskop för hans »vigilantia» så väl vid visitationer som eljes. Kla- gomal saknades likväl icke. Allmogen i Villands härad fick af kyrkoherden Erik (eller Henrik) i Ljungby det vitsordet, att den var trög i att bruka salighetsmedlen och att gifva sina själasörjare det Gud och öfverheten dem förunnat, och prästerskapet i Medelstads härad i Blekinge klagade, att guds- tjänsten och altarets sakrament försummades, svordom öfva- des och sabbaten ohelgades med vins och öls uttappande under predikan samt motsträfvighet mot kyrkoplikts under- gående, hvarför ock detta härads prästerskap hos kommis- sionen anhöll om »brachii secularis adsistence» (o: den verlds- liga armens bistånd). Kommissionen hänvisade de klagande till gällande förordningar och anbefalde allvarligen vederbö- rande så af verldsligt som andligt stånd att taga sina ämbe- ten och tjänster i akt och till hämmande af sådana missbruk i

församlingen bruka de medel, som lag och laga stadgar gåfve vid handen1).

retoges. Men som detta vidlyftigt är, alltså kunde kommis- sionen draga ut de punkterna, som till riksdagen are nödige».

Vidare klagades, att till riksdagen, som var beramad att öppnas en vecka senare, »borgerskapet och prästerskapet af dessa provinser komme mäkta få» och att bland böndernas representanter icke vore »bofaste män, utan tingsstutar, prokuratorer etc.». »Man behöfver [ej mer] än 2 eller 3 [sådane] att upphetsa en hel hoper». — Ebbe Ulfeldt kunde likväl bland bondeståndets ombud nämna några bofasta bönder.

>) QQ X, s. 230.

Dylika klagomål mot enskilda personer förekommo äfven. Så beskyl- des en namngifven borgare i Karlshamn för att visa »despect» för både69

Enligt kommissariernas berättelse hade under danska tiden alla församlingar själfva valt sina kyrkoherdar, dock så, att der länsman fans, hans bekräftelse af valet fordrades. I köpstäderna skulle denna rätt tillkomma borgmästare och råd, ehuru den icke var obestridd. Regala gäll hade börjat till- komma under Stenbocks guvernementstid; kommissionen hade tillagt några och öfver samtliga enligt regeringens i instruk- tionen gifna befallning uppgjort en förteckning, som stäldes till k. m:ts ratifikation1). I allmänhet ansågos pastoraten vara med duglige, i lära och lefverne oförvitlige män besatta, och vid flere tillfällen uttalade prästerna den tillförsigten till biskopen, att han inga andra »promoverade». Likväl hände det, enligt hvad kommissarierna i sin berättelse franihöllo, att studenter vid hofvet utverkade sig bref på första lediga pastorat och derefter i förlitande på ett slikt bref lågo och gagnlöst förnötte sin tid i stället för att vid universitetet för- värfva ett »fastare fundament ; studierna». Häraf hände, att mången både pä skolans och kyrkans område meriterad och kapabel man af sådana med exspektansbref försedde förbi- gingos. Dylika bref borde derför, tillstyrkte kommissarierna, alldeles afskaffas. När ett regalt gäll vore ledigt, borde för- slag upprättas af biskop och landshöfding, och endast me-

andlig och verldslig myndighet, och en bonde i Fjälkinge sades hålla Guds ord och predikoämbetet i stort förakt, icke gå till Guds bord, icke gifva tionde. »In summa: han lefver som en hedning i alla måtto». Hvarken med godo eller ondo kunde något med honom uträttas, hvarför häradspro- sten begärde kommissariernas råd, huru med honom borde förfaras. Svaret blef det samma, som gifvits prästerna i Medelstads härad.

Sådana enstaka fall måste dock betraktas såsom undantag, hvilka blott be- kräfta den allmänna regeln, att det sedliga och kyrkliga tillståndet var godt.

*) Komm:s berättelse.

Kommissionen gaf också i sin berättelse förslag på några pastorat, som den ansåg lämpliga att såsom prebenden tilldelas den teologiska fakultetens professorer och några inom den filosofiska; de voro: Hardeberga med Sandby. Efverlöf med Slemminge, Karlaby och Saxtorp, Söderviddinge och Anders- löf, Bunkeflo med dess annex, Norrviddinge med Dagstorp, Tygelsjö och Klagstorp, Håslöf och Bodarp. De kyrkoherdar, som innehade dessa pa- storat ansåg kommissionen kunna promoveras till andra lägenheter. Pro- fessorerna borde själfve predika, men i hvart prebende borde dock finnas én kaplan. Ibidem.70

riterade, helst svenskfödde nämnas. Skåningar kunde i stället befordras till platser »uppe i riket», helst i Småland och Ve- stergötland 1).

Den till sockenkyrkornas underhåll anslagna tionden togs mångenstädes i anspråk dels för kronomagasinen inom fäst- ningarna, dels för Lunds akademi2). Att kyrkorna »till hög- nödig reparation» själfva mätte få behålla sin tionde, var derför en önskan, som ofta framstäldes och särskildt då hela stiftets prästerskap gemensamt inför kommissionen framlade sina önsk- ningar (d. 2i Mars i Malmö).

I sin berättelse gjorde kommissarierna k. m:t särskildt uppmärksam på förhallandet med några af stiftets kyrkor. I Kristianopel fans ingen annan säker plats till förvaring af fästningens krutförråd än i kyrkan, en anordning, som icke borde få fortfara. Kristianstad hade »en skön kyrka», som likväl knappast hade andra ordinarie reditus, än de

som kunde falla vid begrafningar, hvilket dock föga kunde förslå att halla en så stor och nerlig byggnad vid makt. »Blifver hon ej med tak konserverad, sä lider hon stor skada, felan- des dessutom annu till hennes perfektion tornet efter den dessein, som konung Kristian haft».

»Domkyrkan i Lund», heter det vidare i berättelsen, »som en så vidlyftig och kostelig byggnad är, är utanpå täm- ligen förfallen». De till hennes underhåll anslagne medlen ansåg kommissionen vara genom föreståndarnes eller curato- rum vällande förskingrade. Härom borde den kommission,

') Prästerna i Kristianstadstrakten ansågo sig sitta osäkert i sina kall. I>e uppgåfvo, att en gammal, rättskaffens man, som i långlig tid innehaft och till församlingens nöie skött kallet i Jämsjö, blifvit undanvräkt af en student, som skaffat sig ett kongligt bref. Prot. d. 21 Okt.

Vid ett tillfälle inlade kommissionen själf hos generalguvernören sitt förord i en prästerlig befordringsfråga, 1 det den nämligen hos honom an- befalde »krigsprästen under skånska squadronen, Thorbjörn Christensson, för hans goda gåfvors skull och hans ostraffliga vandel i predikoämbetet», och föreslog, att han måtte få Willie och Örsjö församlingar. QQ I prot. d. 26 Okt.

2) Enligt beräkning skulle kyrkotioudeD inbringa akademien Sooo d:r ärligen, men i själfva verket gaf den ej mer än 4000. Komm:s protokoll d. i Mars.7i

som ötver kapitelsakerna förordnades, anställa undersökning1). Landskrona kyrka vore en stor, bekväm och skön byggning, den hade 1660 af k. m:t beneficerats med 20 t:r och 1663 med ytterligare 30 t:r spanmål årligen i 10 år, hvilka skulle utgå af Helsingörs hospitalstionde. Denna donation hade emellertid åter upphäfts2). Kommissarierna anhöllo i under- dånighet för kyrkans räkning om refusion, eller ock »om k. rmt i stället ville upplåta dem en by strax vid staden, Söndre Svalbo(?) i Rönnebergs härads.

En kyrkoinspektor fans, som hade uppsigt öfver kyr- kornas ekonomi i Skåne, Halland och Blekinge. Handlin- garna innehålla af honom till kommissionen ingifna räkenska- per för år 1667. (Vol. O., se Bil. II). Kyrkovärdarne 1 Medelstads härad anhöllo, att han mätte »sluta räkning med kyrkorna för hvart år®. Han uppbar, åtminstone i detta härad, en tunna spanmål och en d:r s:mt af hvarje kyrka.

Den 21 Mars hade hela stiftets prästerskap, utom den ofvan nämnda önskan om kyrkotionden, framstält ännu några andra, som här i förbigående må omnämnas. Biskopen hade på grund af ett kongl, bref låtit i församlingarne gifva till känna, att klockarebolen skulle anslås till akademien. Prä- sterna bådo, att kommissarierna genom sin bemedling ville hindra detta, pä det att dels sängen i kyrkorna mätte hållas vid makt, dels de barn i latinskolorna icke skulle blifva li- dande, hvilka af »sätesdegnerna» åtnjöto pension. — Den an- dra i hela prästerskapets namn inlämnade suppliken rörde biskop Winstrup. Han vore, sedan han nu på det 32:dra året förrättat biskopstjänsten, med ålderdomssvaghet belagd och kunda icke, såsom recess och ordinantia bjödo, själf årligen förrätta visitationer och jämte magistraten i städerna öfverse hospitalers och skolors räkningar, hade dessutom dagligen

') Bland capitulares voro tvänne tutores templi, en ad extra och en ad inträ, hvilka derför uppburo »bonderäntor», enl. Dureils yttrande inför kommissionen. Dureil föreslog, att »tutoratus utan disput skulle blifva hos akademien».

s) Helsingörs hospitalsspanmål gick nu i stället till Wadstena krigs- manshus.72

ett stort arbete under händer att låta publicera och i ljuset komma, hvarför de bådo om hans befrielse från visitationer och inspektioner, som prostarne ville förbinda sig att i hans ställe förrätta. Kommissarierna beviljade äfven denna anhållan1). Dessutom begärde de skydd för sin biskop mot »injurier och calumnier». Prostarne särskildt anförde klagomål »öfver det scriptum, som doktor Oelreich låtit utgå mot biskopen» och i hela ståndets namn begärdes, att »ingen prästman måtte tillåtas ingripa i en annans ämbete, såsom Oelreich gjort, hvilken förmätet låtit utropa, att han hade makt öfver hela Sveriges rike med dess underliggande provinser att admini- strera res ecclesiasticas sine suffragio episcoporum», hvarför prästerskapet begärde, att han måtte »inhiberas». — Stiftets prästerskap tog således enhälligt och kraftigt sin förmans parti i striden mot Oelreich2).

Domkapitlets och akademiens angelägenheter, särskildt deras ekonomiska, lågo, såsom instruktionen gifver vid han- den, regeringen synnerligen om hjärtat. De förbisågos heller icke af kommissionen. D. i Mars voro inkallade till konfe- rens i Malmö dels akademiens kuratorer, dels konsistoriets befullmäktigade ombud, Samuel Pufendorf, Nicolaus Hyltenius, Anders Spole, och Canutus Hahn. Endast några fa af de dervid behandlade frågorna må här i korthet vidröras3).

') Om man i detta medgifvande spårar hos komm. en försonlig sin- nesstämning mot biskopen, så finnes det en annan handling, som t. o. m. visar ett visst förtroende. Kyrkoherden i Malmö, Nils Söfrensen, hade skrif- vit en bok i 2 tomer, kallad Evangelisk Lusthave, som af biskopen blif- vit »med ett berömligt epigram approberad». Af detta verk hade han ett stort kvantum liggande och bad komm. utverka skyldighet för alla kyrkor

i Skåne, Halland och Blekinge att lösa hvar och en ett exemplar för 10 mark. Komm. hemstälde till biskopen, huruvida detta icke kunde vara för kyrkorna tjänligt, och uppmanade honom att i sådant fall bringa det till verkställighet. Protokoll d. 16 April.

J) Protokoll d. 21 Jan.

Mäster Sven i Bunkeflo var, så vidt af protokollen framgår, ett en- stående undantag. Detta hade, såsom ofvan är antydt (sid. 4.1), sina sär- skilda skäl. Dels var han utbörding, dels hade han af biskopen suspende- rats, då han af en statens ämbetsman (generalauditör Sticht) blifvit kallad lögnare och bedragare.

») Vi hänvisa för öfrigt till Weibull, Lunds Univ:s hist. I.73

Både kuratorerna och konsistorieombuden begärde, att aka- demien måtte fa njuta de till densamma anslagna gods och räntor, ordinarie och extraordinarie, med samma frihet, som var Upsala akademi förunnad, och att, liksom förhållandet var i Upsala, fa hafva egna skattefria handtverkare. Kommissa- rierna svarade beträffande godsen, att mellan de upsaliensiske och de lundensiske vore en väsentlig skillnad, i det de förre varit konungens enskilda arfvegods, de senare deremot vore att betrakta såsom förläning, hvaremot invändes, att de lun- densiske mestadels varit adelns, hvilket innebure så mycket större skäl att få innehafva dem icke blott quoad disposi- tione utan såsom verkliga frälsegods. — I stället för den till akademien anslagna kronotionden, som ju Vore för kronoma- gasinen omistlig, önskade de få prästerskapets koppskatt, hvilket dock af kommissarierna afslogs, emedan det skulle »gravera staten». Vidare begärdes, att Helsingörs hospitals- spanmål, som nu var anslagen till Wadstena krigsmanshus och Upsala nosocomium, i stället måtte gå till Lund, hvar- est också behöfdes ett krigsmanshus att upptaga förlamade och »qväste» uti, »hvilket skulle lända facult. medic. till en stor förfarenhet».

Ett önskningsmål, som särskildt framhölls af kurato- rerna, var, att akademien måtte få njuta tullfrihet på främ- mande drycker, »efter som stort manquement vore pä sädana species, som dugde något». Om sådan tullfrihet erhölles och till någon utarrenderades, så kunde akademien deraf hafva en liten inkomst. Men »kommissarierna tyckte det icke vilja tjäna för konsekvensens skull, efter ungdomen till äfventyrs skulle fa mera anledning att de timmar söka källaren, som han skulle besöka akademien». Icke desto mindre ville de taga saken i vidare begrundande1). För öfrigt befunnos akademiens memorial och förslag vara af den vigt och be-

') Efteråt gafs härpå följande resolution: Landshöfdingen bör persva- dera någon till att antaga tapperiet (som förut tillhört kapitlet, men hvaraf inkomsten nu skulle tillkomma akademien), men att akademien själf skall hålla källare och derpå hafva tullfrihet, kan ej lätteligen ske, liksom icke heller att akademien har sina egna bryggare och bagare; sådan handtering tillhörde borgarne.74

skaffenhet, att de borde tagas ad referendum inför k. m:t, och då det syntes vara periculum in mora, beslöt kommis- sionen genast insända dem och bifoga sina oförgriplige tan- kar deröfver.

Någon utredning af de många invecklade frågor, som kommissionen i momenten 2 och 6 af instruktionens första punkt ålades att undersöka, kunde hon, såsom vi förut antydt, ej vinna'). Om de många svårigheter, som dervid yppade sig, berodde pä ett afsigtligt fördöljande och vederbörandes fruktan att mista några af de rikliga, ehuru

för tillfället spar- samt flödande inkomstkällor, som akademien på grund af förmyndareregeringens gåfvobref af d. ig Dec. 1666 tagit i arf efter domkapitlet (de utgjorde en egovidd af omkr. 925 hem- man i Sveriges bördigaste landskap), så förfelades i sanning det afsedda ändamålet alldeles. Karl XI utfärdade själf (i Kalmar d. 4 Okt.) instruktionen för den kommission, som

') Hvilken svårighet en sådan utredning medförde äfven för den ofvan (sid. 37 not. 2) omnämnda 1673 års kommission, som bestod af hofrådet G. Taubenfelt, burggrefven Gilius Ehrenberg, öfverkommissarien Balzar Strufve och kamreraren Niklas Jonsson, derom vittnar Taubenfelts skrifvelse till riksskattmästaren d. 4 Dec. 1673:

"— — — — — Jag måste än vidare besvära mig öfver uppehållet med räkningarnes extradition; ty förutom det, att kommissionen intill denna stunden är uppehållen med 1672 års räkningar och icke heller hafver fått uppsattet pä uppbörd och utgift af innevarande 1673 års medel, som lofvat var tillika att levereras, så hafver consistorium academicum ock ännu hål- lit tillbaka med underrättelse och räkning 1) om Lunds kapitels egendom, som de förutom landträntorna och jordskylden hafva lagt handen vid, 2) om dumkyrkans medel och administration, dem de sig hafva tillegnat och 3) domskolans medel och förvaltning. Komm. har ännu icke heller kunnat blifva värdig att fa en verificerad jordebok af consistorio. —---Sär- deles are 1670 års räkningar i en sådan form sammanbragte, som ed. exc. täcktes själf af bilagan sig föredraga låta, om hvilken de gode herrar i cam- marcollegio, som bäst förstå räkningar, omdömet lämnas. Jag är olycklig, att jag har måst råka ihop med desse höglärde, och önskar Gud ville hjälpa mig med väl uträttade saker en gång härifrån igen, det jag befarar än stå i vida fältet, om man vill så kontinuera med oss, som begynt är.

Ehuru det mera är, så lärer här visst finnas en sällsam hushållning såsom ock ett sällsamt lefverne. Partikulariteterna härvid hoppas jag snart kunna få vidare berätta---». (Kammararkivet, Sandbergska samlin- garne. vol. T, om läroverken).75

IÖ73 åtog sig uppgiften att »undersöka Lunds akademis till- stånd så i en som annan måtto». Andra punkten af denna instruktion hade följande lydelse: »Såsom k. rmt för detta all- varligen hafver akademiens magistrat imponerat att hälla inne med de förargelige disputer och missförstånd, som de en tid bort åt icke utan k. m:ts synnerliga misshag sinsemellan hafva föröfvat, och k. m:t måst förnimma, att några af dem, sådan nådig åtvarning oaktadt, ännu sedermera likväl skola hafva understått sig den förra olikformigheten att iterera, så är k. m:ts nådiga vilje, att komm. deruti granneligen inqvirera och söka att erfara hvem och hvad personer, som dertill orsak och upphof äre». Och några rader längre ned, i fjärde punk- ten, tillkännagifves för kommissionen, att k. rmt genom en särskild resolution förbehållit sig alla de gods och her- ligheter, som för detta hafva tillhört Lunds kapitel och sedermera blifvit akademien tillagda. Huruvida mellan den andra och den fjärde punktens innehåll något orsakssammanhang döljer sig, vilja vi ej söka afgöra, men nog kunde det hafva varit för universitetet lyckligare, om deri allvarliga förmaning blifvit mera behjärtad, som kom- missionen af 1669—1670 uttalade, nämligen att »icke hos k. rmt uppväcka ett missnöje, som ändtligen allas deras ruin och förderf kunde förorsaka»1).

Undervisningsväsendet i öfrigt föranledde icke kommis- sionen till några särskilda åtgärder. Att biskopen tillsatt en annan horare i Malmö än den magistraten valt, deröfver anförde magistraten klagomål hos kommissionen. Då staden föder och underhåller skolan, borde dess myndighet, ansåg man, ega rätt att tillsätta skolans betjänte. Men kommissio- nen resolverade, att denna rätt tillkom biskopen. I Kristia- nopel och Ronneby begärdes, att då skolorna der ej egde något kapital, hvaraf fattige skolpiltar kunde hafva någon hjälp, ungdomen måtte tillåtas att »gä sockner pä landet och söka någon undsättning hos allmogen, såsom i Sverige vid

') Se ofvan sid. 42.76

gymnasier och skolor bruket är». Denna begäran lofvade kommissarierna hos k. m:t förorda.

Instruktionens andra punkt ålade kommissionen att tillse, »huruledes justitien i städerna och på landet uti alla instantier och domstolar blifver skipad och före- ståndet». Lägsta rättsinstansen på landet var häradstinget, som

hölls hvar åttonde eller fjortonde dag, allt efter målens antal. 'Häradstingets domare, tingsfogden, hade årlig lön och tillsattes af generalguvernören (under danska tiden hade hä- radsallmogen själf valt honom, ehuru det tillkommit länsman- nen att tillse, det vederhäftige personer af godt rykte valdes). Att borgmästare i stad var tingsfogde på landet1), betrak- tades af befolkningen såsom ett abnormt förhållande och framkallade klagomal. Ehuru dessa tjänster enligt kommis- sariernas berättelse, »på somliga ställen innehades af gement och slätt folk, dels ock af bönder och sädana, som ringa eller alls intet voro i studier verserade, så hördes icke der- öfver af allmogen några klagomål». Kommissarierna hade dock funnit sådana, som voro till ämbetet alldeles obekväma, som hvarken kunde läsa eller skrifva, och i Bräkne härad en tingsfogde, till yrket grytstöpare, som icke var vederhäftig2). De uttalade i berättelsen såsom sin oförgripliga mening, att tingsfogdarne borde tillsättas af landshöfdingarne, hvilka bäst skulle kunna göra sig underrättade om de sökandes kompetens.

Tingsfogdarne fingo emellertid af kommissionen vitsordet att »förrätta sitt ämbete med försigtighet och det så mycket mer, som de voro skyldiga att vid landstinget svara för sina domar och vedergälla de förseender, som de blefve med be- trädde». Såsom bisittare hade tingsfogden en tingsskrifvare och i civila mål 8 »stockmän», de sista dock ej edsvurne eller »stadige i ämbetet». De byttes om och nämndes af tingsfogden i tur och ordning öfver hela häradet. En- ligt hvad kommissionen inhämtade vid sitt grundliga förhör

>) Detta var fallet med Lunds och den ene af Kristianopels borgmä- stare. I de klagomål, som häröfver anfördes, ville emellertid kommissari- erna icke se annat än ett slags »piquanteri mot personerna såsom svenske».

JJ QQ II s. 106,77

med allmogen i Östra härad, fäldes utslaget sin criminalibus och äreröriga saker» af »15 uppkallade stockmän»1).

I städerna funnos två rättsinstanser: bytinget, som hölls af byfogden (hvilken äfven själf brukade verkställa den af honom fälda domen, så vidt ej vad ifrågakom) samt råd- stugurätten. Under danska tiden hade härifrån vädjats till landstinget2); men sedan under svenska styrelsen några stä- der för större heders skull erhållit rätt att med förbigående af landstinget appellera direkte till Göta hofrätt, så hade vid riksdagarne 1664 och 1668 ombuden för de öfriga själfmant anhållit om samma rätt, hvarefter k. m:t fastställt denna ap- pellationsordning såsom allmänt gällande3). Öfver allt hade emellertid kommissionen försport missnöje med denna förän- dring. Dels hade den införts städernas borgerskap oåtspordt, dels hade befolkningen derigenom beröfvats sin rätt till vad i mål, som rörde mindre än 50 dalers värde, dels slutligen vore hofrätten för fattige borgare allt för dyr och allt för aflägsen. Med städerna hade ridderskapet och adeln så väl vid landt- dagen som sedermera (d. 7 Febr., då detta stånd för kom- missionen framlade sina angelägenheter och gravamina) för- enat sig och begärt att återfå den gamla appellationsordningen. Detta tillstyrkte också kommissionen i sin berättelse, väd- jande till den resolution, som var gifven dessa landskaps inbyggare, »att blifva utan förändring vid deras vanliga lag och lands praxi konserverade». Adeln hade vid sistnämnda tillfälle äfven, jämte flere andra vigtiga fordringar angående rättsskipningen, till hvilka vi skola återkomma, framstält den, att på grund af det stora antal mål, som från de skånska landskapen inkommo till hofrätten i Jönköping, flere i dessa landskap infödde så väl af adel som oadel, hvilka vore i de

*) »Inga underdomare», heter det, »döma in criminalibus och äreröriga saker utan de 15 uppkallade stockmän», QQ I s. 39. — Huruvida en så- dan processordning var gällande för de skånska landskapen i sin helhet, skola vi ej söka afgöra.

2) Undantag Malmö. Jfr ofvan sid. 62, not.

3) Borgmästaren Tollsten hade dock, såsom vi sett, ej lyckats utverka densamma for Lund. Ett skäl dertill var måhända, att landstinget hölls i Lund.78

här gällande lagarne förfarne, måtte anställas i hofrätten, äfven som att denna med större skyndsamhet måtte hand- lägga de från den »vidt aflägsna orten» inkommande ären- dena. Deras begäran att i hofrätten fa insatta män, kunnige i dansk lag, måste anses så mycket billigare, som till grund för lagskipningen låg dels Fredrik III:s

stadsrätt, som var »skrifven och icke tryckter», dels konung Hans' lag, dels birkerätten, dels Kristian IV:s recess, medan ingen annan svensk lag användes än den nyutkomna sjölagen.

Enligt dansk lag voro domare i de lägre instanserna skyldiga att inför de högre svara för, huru de dömde, och kunde för orätt dom bötfällas. I enlighet härmed ansåg nu Göta hofrätt både landsdomare och rådhusrätter skyldige att underkasta sig dess kontroll, och då kriminella mål nästan aldrig understäldes hofrättens pröfning, anhöll denna hos kommissionen om förständigande för landsdomarena att vid kyndelsmessotid i hofrätten inlämna sina domböcker till granskning. Af kommissionen ålagda att häröfver förklara sig, svarade desse, att under danska tiden, då landstingen icke haft någon annan rättsinstans öfver sig än konungen ransakningar eller domar aldrig brukat vare sig af öfver- eller underrätt underställas honom, utan att alla criminalia brukat från underrätterna till landstinget insändas för att, innan de verkstäldes, der antingen stadfästas eller underkän- nas. Och i fall exekutor, som var länsmannen, fann något i saken betänkligt, så att han lät exekutionen »studsa», då skulle han enligt Kristian IV:s recess (lib. II, cap. i) angifva den samma hos konungen och inhämta hans resolution. Karl X åter hade gifvit generalguvernören Stenbock den instruk- tion, att när en sak af slik natur vore klar, han utan vidare skulle låta exekutionen efter domens lydelse försiggå; vore den deremot i något afseende betänklig, borde han hänskjuta den till hofrätten och afbida dess resolution. Derefter hade också landsdomarena handlat och sändt sina i brottmål af- kunnade domar till generalguvernörerne, som haft exekutio-

») Borde väl rättare hafva hetat riksrådet.79

nen om händer. Kommissionen, som i sin berättelse redo- gjorde för detta, hemstälde till k. m:t, huru härmed för framtiden borde förfaras1).

Denna fråga var i själfva verket af synnerlig vigt Öf- ver allt och af alla stånd fick nämligen kommissionen, sä snart lagskipningsfrägan vidrördes, höra bittra klagomål öfver den långsamma exekutionen af fälda domar i brottmål, och förnämsta skälet dertill var generalguvernörens påbud, att inga domar i kriminalmäl finge gå i verkställighet, förrän både dom och ransakning tillstälts honom för att revideras2). Allmogen i Medelstads härad t. ex. prisade den danska ti- den. Om då någon tjuf blef stagen med kåsten, som de kalla det, eller med tjufvan», d. v. s. gripen på bar gerning, så fördes han genast till tinget och dömdes sedan till galgen och exekverades, »hvilken process kunde vara blott åtta da- gar». Nu deremot måste de föra missgerningsmannen till Sölvesborgs slott, och dess fängelse var icke säkrare, än att de måste skiftesvis hålla vakt öfver fången, och målseganden måste föda honom under hela ransakningstiden, som kunde räcka ett halft år, innan dom fallit. Och derefter, innan do- men verkstäldes, kunde 2, 3, ända till 4 år förflyta3). När då dertill kom, att ej sällan den dömde till sist blef i be- traktande af den långa fängelsetiden frigifven utan vidare straff, så försvagades intresset för att fa den brottslige be- fordrad till straff. Äfven om man gripit en tjuf eller vålds- verkare på färsk gerning, lät man honom hällre löpa, än man underkastade sig besväret att fa honom lagförd. Adeln, som häri instämde med allmogen, förklarade i sina gemen- samma besvär (d. 7 Febr.) orsaken till det stundom mång- åriga uppskofvet vara, att sedan först hem- och derefter lands- tinget afgifvit sin dom, skulle målet gå till generalguvernörens kansli för att af honom revideras, och stundom hänsköt han

') Komm:s berättelse.

3) QQ II, prot. d. 7 Febr.

3) QQ I, prot. d. 8 Okt.

8o

det till hofrättens ompröfning och t. o. m. till krigskollegiets, innan han gaf sitt slutliga utslag1).

Generalguvernören ålades af kommissionen att häröfver förklara sig. Svaret, som var nästan mer än vanligt späckadt med latinska fraser och för öfrigt hållet i en sträf och gent- emot kommissionen myndig ton, innehöll hufvudsakligen föl- jande: De circumstantia, som kunna föranleda en domare att variera eller mitigera den anklagades factum (fatum?), yppa sig stundom först post latam sententiam; derför är alla exe- kutorer tillåtet att inhibera exekutionen, tills sådant varder domaren kungjordt, hvarigenom domen kan både limiteras och helt

upphäfvas. Denna alla exekutorer tillkommande rätt borde honom, generalguvernören, så mycket mindre vara betagen, som han, varande i k. m:ts ställe, hade mera att bjuda och befalla än någon annan exekutor, hvarför han ock både på grund af lag och statuter och sin ämbetsmyndighet egde makt att suspendera exekutionen af domar, hvaruti jäf funnes. Att mål skulle i generalguvernementet hafva blifvit nerlagda, vore en beskyllning, på hvilken ej behöfde svaras, förr än factum specificum nämndes. För öfrigt torde af gu- vernementskansliets akter framgå, att alla justitiesaker der vore med all flit och trohet expedierade och till prompt exekution befordrade, så vidt icke circumstantierna hade varit af den beskaffenhet, att man måst expeditionen suspendera och öfver somliga casus hans k. m:ts allernådigste resolution eller hofrättens samt kongl, krigscollegii censurer inhämta, hvilka esomoftast domarne limiterat och stundom delinqventen alldeles perdonerat, hvilka resolutioner, förr än de inkommit, förorsakat, att fångarne länge måst sitta2).

Regeringen hade befalt kommissionen undersöka, huru- vida det kunde låta sig göra att »sammanslå två eller flere härader under en domstol för domarenas bättre aflönings

') Under vistelsen i Kristianstad gaf vid ett tillfälle (d. 2S Okt.) kom- missionen 4 fångar företräde, af hvilka 2 sutit tre år och de båda andra fyra. De bådo att få slippa ut, emedan de trodde brotten vara förlikta. Landshöfdingen ålades att inkomma med fullständig underrättelse härom.

skull»1). Härpå svarade kommissionen, att detta uttrycke- ligen förbjödes i den danska lagen och att ingen ändring häri kunde göras, så länge dessa provinser hade sin egen lag utan först derigenom, att uniformitet mellan »rikena» infördes').

Allmogen i Blekinge hade besvärat sig öfver den höga taxa, efter hvilken domar och resolutioner måste utlösas. När de vädjade till landsdomaren och skulle utlösa alla ak- terna, så kunde omkostnaderna gå till 40 d:r, då saken sjelf ej gälde mer än 20. De voro ej nöjda med att blott få del af domen, äfven om »alla omständigheterna» deri innefattades, utan önskade efter gamla ordningen fä del'af hela processen, men lösen borde mildras eller afskaffas. Dessutom begärdes, att när utslag skulle fällas till betalning i dödsbo, alla kre- ditorerna måtte upptagas på ett instrument tillsamman, så att ej hvar och en, äfven om han hade en helt ringa fordran, behöfde lösa ut alla akterna3).

Följande instruktionen, vända vi oss härefter till dess tredje punkt för att tillse, huru kommissionen fullgjorde sitt uppdrag att undersöka och ordna militärväsendet inom generalguvernementet och råda bot på dess många missför- hållanden. Ty att sådana funnos, hafva vi redan, ehuru endast i förbigående, sett, och för regeringen voro de, såsom instruktionen nogsamt visar, icke okända. Men hvad som

») Bil. I, s. 9.

Komm:s berättelse.

3) Regeringen hade önskat upplysning om, huruvida vederbörande do- mare, »der så komme till pass», dömde efter svensk lag och stadgar, så väl som efter danska (Bil. I s. 9). Detta gaf kommissionen anledning att i sin berättelse anmäla för regeringen, hurusom i generalguvernemen- tet rådde stor brist på exemplar af de stadgar, hvilka k. m:t i Stockholm låtit publicera, en omständighet, som mycket hindrat deras »frukt». I en- lighet med ett förslag af prästerskapet, som isynnerhet vid landtdagen kla- gat öfver denna brist, hemstälde nu kommissionen till regeringen, huruvida icke den boktryckare, som fans i Lund, måtte tillåtas att ånyo upplägga och trycka sådana förut utkomna förordningar. Till förekommande af fel vid omtryckningen kunde ju en person i orten kommitteras att deröfver hafva inspektion.

6ryktesvis och genom klagomålen vid riksdagen kommit till dess kännedom, var ringa emot det, som undersökningen på ort och ställe lade i dagen. Kommissionen fann derför också här vara periculum in mora och beslöt att skyndsamt lämna regeringen en fullkomligt obeslöjad skildring af tillståndet och dervid äfven sitt förslag till farans aflägsnande. Redan d. 8 Juni, således medan ännu mycket af dess arbete återstod, afsände hon från Halmstad sitt »underdåniga och oförgripliga förslag angående landtmilitiens inrättning i Skåne, Halland och

Blekinge»1). I ingressen till detta förslag eller betän- kande heter det.... »såsom vi finne verket vara af den natur och så pressant, att den ringa kunskap, som deruppå [af oss] inhämtad är, och våra deröfver fattade oförgripliga tankar icke väl utan k. m:ts otjänst kunna uppskjutas till den tid, vår underdåniga generalrelation öfver hela kommissionen af- lägges; alltså hafva vi funnit vara vår skyldighet detta vårt oförgripliga betänkande öfver militiens till häst och till fots så väl säkra inrättande som stadiga konservation förut till känna gifva uti den förmodan, att såsom det af en underdå- nig välmening härflyter, k. rmt dessa våra ringa tankar med kongl, nåd upptager, förmärkande utan misshag och onöje, om vi, såsom uti slika handlingar litet erfarne, allt icke således råkat, som k. m:ts åstundan det fordrar och vårt underdåniga uppsåt kan vara likmätigt». Kommissionen re- dogör derefter först för de hinder, som vållat, att »detta så nödiga verk (militärväsendet) här i dessa provinser haft kon- trarie effekt emot självfva uppsåtet», och anvisar sedan medel till »verkets redresserande».

Befolkningens förbittring mot militien och militiens mot befolkningen samt alla deraf framkallade brott och våldsam- heter hade kommissionen funnit förnämligast härleda sig från den bland folket gängse föreställningen, »att desse provinser absolut icke skulle skattas såsom svenske inkorporerade utan såsom halft främmande». I denna föreställning hade allmän- heten styrkts deraf, att soldaternas förplägning kallades och

') Commiss. t. Skåne etc.83

äfven i självfva verket var ett slags inkvartering och icke ett ordentligt ryttarehåll. Och då soldaterna sålunda betraktade de bönder, hos hvilka de voro inkvarterade, snarare såsom fiender än såsom landsmän, så gjorde de sig intet samvete af att, såsom det i betänkandet heter, »igenom hvarjehanda pretexter tränga bonden så till person som egendom». Der- till kom, att de våldsamheter, de begingo, nästan aldrig be- ifrades. Var nämligen någon bonde nog behjärtad, att våga klaga, så kom målet nästan aldrig så långt som till doms (kommissarierna uppgåfvo sig icke hafva hört något enda sådant fall), utan nedlades antingen hemma eller vid tinget, och då intet straff, som kunnat injaga en hälsosam fruktan, följde på våldsamheterna, så blefvo soldaterna djärfvare och hotade bönderna, att om de försökte klaga, skulle de veder- gälla dem det dubbelt. »Om», heter det i betänkandet, »nå- gon sak af importance, såsom mord, tjufveri etc. blifvit af- dömd, så förnimmer man icke att derpå följt någon exekution. Den brottslige har vanligen blifvit sittande i fängelset, till dess han fått tillfälle att rymma, eller blifvit lössläppt på den grund, att den långa fängelsetiden ansetts uppväga det ådömda straffet. Häraf har följden blifvit, att bonden hällre tegat med en skada än klagat med äfventyr af tvänne».

»Och är ett af de principalaste stycken, som ruinerat allmogen här i landet, den öfver måttan fria och stora häst- tjufnad, som här föröfvats, så att ingen har kunnat behålla något dugligt hästkreatur på marken längre, än han har hållit vakt derom.... Med stulna hästar har drifvits liksom en handel'och hafva desse tjufvar uppe i Småland haft sina af- nämare. Ingen bonde eller präst beflitar sig derför om att hålla stogångar, så att i hela landet näppeligen skall finnas en duglig häst, då det likväl vid krigets slut var godt för- råd på sådana». Det tillägges likväl, att ehuru militien för hästtjufveriet hade namnet och detta utan tvifvel äfven icke oförtjänt, så »vore likväl mången annan skalk, som på deras hals idkade denna odygd».

En förordning hade visserligen utkommit, enligt hvilken ryttaren, för att så mycket säkrare kunna påräkna sitt un-84

derhäll och lämna bonden i fred, skulle ega rätt att öfvertaga och själf bruka fjärdeparten af gården; men denna förord- ning hade, enligt hvad kommissarierna inhämtat, endast med- fört för kronobönderna ökadt förtryck. Då nämligen ryttarne sågo, att kronobönderna, isynnerhet på de bättre gårdarne, som innehades mot en ofta dryg, för innehafvarens lifstid betald städja, sökte undgå det förhatliga fjärdepartsbruket, begagnade de sig häraf för att aftvinga dem den ena extra förmånen efter den andra, tills bonden gemenligen genom de många »spendagerna» och det fria underhållet af ryttare och häst utarmades och till sist ändock måste lämna ifrån sig fjärdeparten af hemmanet och det utan att återfå fjärdedelen af städjan och utan att ryttaren kunde förmås att öfvertaga fjärdedelen af de på hemmanet hvilande onera, såsom krono- räntor, stängsel o. d. »Bonden miste sålunda fuller fjärdepar- ten af hemmanets nytta men behöll ensam hela gravationen». Var hemmanet af mindre god beskaffenhet, så fick bonden visserligen behålla det odeladt, men så väl officerare som gemene brukade dock

»allehanda konster» för att gravera honom, »bjödo till sig sina kamrater och konsumerade genom deras plägande det lilla bonden skulle hafva till sin föda, sålunda hjälpande hvarandra att tribulera sina bönder». Stun- dom flyttades den ryttare bort, som bonden vant sig vid, och gafs honom en annan, »orolig eller som förde med sig följe af hustru och många barn, hvilket då bonden måst undergå eller genom förlikning med officeraren afböja». Of- ficerare, som hade flere än en gård, brukade flytta från den ene till den andre och »dem igenom förbemälte ackorder hvar efter annan bringa till armod om icke alldeles ruinera».

Till allmogens utarmande, heter det vidare i detta be- tänkande, har äfven den omständigheten bidragit, att kronans räntor varit anslagna till militien, och att de, som uppburit dem af kronobönderna, hafva efter behag tagit penningar, när markegången varit låg, och »persedlar», när den varit hög, och på slätten, der bondens mesta inkomst består i spann- mål, i allmänhet tagit penningar, hvilka uppburits på tider, då priset stått lägst, så att bonden måst sälja »två skäppor85

för en». Inkvarterade soldater gjorde också skada på bon- dens åbyggnader, i det de togo »broderdelen deraf, och när kalla vintrar inträffade, brukade de i vedlösa orter mycket deraf till vedbrand».

Men genom att utarma allmogen skadade militien äfven sig själf och till sist äfven kronan. Ty då kronan nödgades gifva bönderna förmedling på deras hemman, minskades de till militiestaten anslagna räntorna. Officerarne hördes derför klaga öfver stora rester på föregående års löner och vände sig med sina anspråk till kronan, som, sedan de genom sitt klandervärda förfaringssätt bragt hemmanen i ödesmål, måst gifva anvisning på andra, besutna, »så att hela gravationen ändtligen stannat på k. rmt och kronan».

Utom hvad vi i det föregående, särskildt från samman- trädet i Kristianstad d. 22 Okt., anfört, skulle vi, om det gjordes behof, kunna ur allmogens besvärsskrifter och kom- missionens egna protokoll framdraga en mängd exempel på, huru det på den skånska landsbygden förlagda kavalleriet »dref bonden ur hans stuga», tog hans husgeråd, »gjorde ho- nom kolös», »slog honom lam och krum» o. s. v., men kom- missariernas i allt öfrigt ådagalagda allvar, noggrannhet och sanningskärlek äro oss en lika tillförlitlig borgen för sannings- enligheten af denna deras mörka skildring1).

Men de gåfvo i sitt betänkande äfven förslag till det ondas afhjälpande och framhöllo dervid 1 främsta rummet nödvändigheten att genom exemplariskt afskaffande af alla olagligheter och genom strängt förbud mot alla förlikningar mellan soldaterna och bönderna, vare sig hemma eller vid tinget, utrota den skadliga föreställningen, att regeringen tilläte större själfsvåld här än i andra delar af riket. Det egentliga förslaget var, att knektehållet borde inrättas helt och hållet »utan exception och limitation» på samma sätt som i hela det öfriga Sverige. Hvad rytteriet beträffar, innebar detta, att bonden borde tillåtas att själf rusta och hålla

*) Enligt öfverste Lybeckers redogörelse inför kommissionen brukade omkr. 400 ryttare af haus regemente hela, halfva eller fjärdedelar af hemman. Komm:s prot. d. 5 Jan.86

svennetjänare (en af honom själf lejd ryttare). De krono- bönder, som ej ville åtaga sig detta, borde mot återfående af sin för lifstid erlagda städja afträda hemmanet1). Detta borde i stället öfverlåtas åt en ryttare, som själf kunde rida för hemmanet och äfven själf bruka det samma eller ock lämna det till hälftenbruk åt en bonde2). Öfver skattehem- manen kunde visserligen kronan icke på samma sätt förfoga; men kommissionen var öfvertygad att, om man gåfve skatte- bönderna valet mellan att själfve rusta eller att mottaga en ryttare i inkvartering och en tid satte dem i tillfälle att försöka det senare, »obenägenheten för rustningen snart skulle förgå dem», allenast kronan sörjde for, att icke hädanefter svennetjänaren rymde med mundering och allt, så att bonden gång efter annan nödgades utgöra rustningen på nytt. Den förnämsta invändning, som kommissionen anser kunna göras mot dess förslag, var den, att »svennetjänare af denna lands- orten icke are att troendes» (d. v. s. i händelse af krig icke skulle visa sig som goda svenskar utan som »jutar»). Detta ville kommissionen visserligen icke bestrida; men ansåg den olägenheten kunna afhjälpas, »när de meste svennetjänarne tagas af småländingar och vestgötar», hvilka såsom boende närmast vore lättast att få. En annan olägenhet, som kom- missionen förutsåg, var, att ryttarne icke egde nödiga medel för att öfvertaga ett »slätthemman», der man »måste hafva 3 ä 4 par oxar för en plog och mera», der folket var dyrlejdt

>) Såsom ett bevis på dess samvetsgrannhet och rättskänsla kan man anse den af kommissionen företagna undersökningen, huruvida kronan kunde anses juridiskt berättigad att bryta det kontrakt, hon, genom att emottaga städja, med en boude på hans lifstid ingått. Resultatet af undersökningen blir detta: »om köp går fore hyra inter privatos, huru mycket mer bör denna hyra, som är juris privati, med skäl vika för en sådan inrättning af militien, som är publici juris et securitatis, särdeles när det sker utan skada för bonden, som antiugen får sin utlagda städja igen eller med ett annat dugligt hem- man ackommoderas».

*) I en del af generalguvernementet, särskildt i Blekinge, brukade bönderna drifva ett slags handel med kronans hemman, liksom om de själfve egde dem, hvilket hindrat kronans fria disposition öfver dessa hemman. Denna handel bestod deri, att den afträdande fordrade af sin efterträdare en viss ersättning under namn af rymning (utrymning).§7

och åbyggnaderna kostsamma. Kommissionen uppräknar derför de härader, i hvilka, såsom hafvande lättare jordbruk, ryttarehemman företrädesvis borde inrättas. För att icke i ofredstid behöfva hålla särskild beriden strandvakt borde i häraderna längs kusten från Kullen till Simrishamn förläggas ett par kompanier ryttare och ett kompani dragoner. Desse borde för att hastigare kunna samlas och tör att från sina hem hafva medel till sitt underhåll förmås att hafva hälften- brukare. I Blekinge och de vid Sveriges gamla gräns be- lägna, af berg, moras och djupa skogar uppfylda delarne af Skåne, der i krigstid snapphanar gerna uppehölle sig, vore rådligast att förlägga hufvudsakligen fotfolk och dragoner, ryttarne deremot närmare slättbygden.

Öfverste Sperlings dragoner, utgörande ett regemente af, utom befälet, 120 man, voro förlagda i Skåne. Enligt öfverstens egen redogörelse infor kommissionenl) var för de- ras underhåll mycket illa sörjdt. Då ryttarens årliga lön beräknades till 30 d:r och hans kosthåll till 12, så hade dra- gonen i lön 10 d:r och i kosthåll 6, som likväl de sista åren minskats till 3. »Dermed kunde de icke utkomma, utan må- ste antingen gå omkring och tigga sig föda i landet, scm till' allmogens stora gravation mycket skedt är, eller taga sig något annat oråd före: alltså vore både rådeligit och kriste- ligit, att dem så mycket bestodes, som de kunde i det när- maste föda sig af»2). Och då dragonerna på andra orter, såsom i Jemtland och Finland, erhölle 15 d:r s:mt, så ansåg kommissionen dragonerna i Skåne böra bestås detsamma och det så mycket hällre, som allting här vore dyrare; men enär inga flere hemman vore att tillgå, så kunde kommissionen ej finna någon annan utväg till högre aflöning för dragonerna än minskning af regementet från 120 till 80 man. På det nu ej flere dragoner måtte förläggas på ett hemman, hvilket ledde till »stadigvarande disputer, eller, om bonden har bru- ket, till så mycket större gravation för honom, som hushållen

*) Komms prot. d. 5 Jan- >) Kommissionens förslag af d. 8 Juni 1670.88

äro flere till», så borde de minsta hemmanen uppsökas och dem tilldelas. Men på en lön, beräknad till 15 d:r, kunde de icke uppehålla sig utan behöfde derjämte ett annat nä- ringsmedel, och då de redan förut i skogsbygden, särdeles i Blekinge, uppehållit sig med »pottaskebrännande», så fann kommissionen det både praktikabelt och nyttigt, att de fram- deles jämte dragontjänsten idkade salpetersjuderi, hvilket vore så mycket lämpligare, som i skogsbygden funnes den mesta och bästa salpeterjorden.

Det skånska fotfolket ansåg kommissionen med tiden kunna komma att lända k. m:t till ett lika stort och säkert gagn som det öfriga svenska. Dertill fordrades dock, att först åtskilliga olägenheter undanröjdes, bland hvilka den icke var den minsta, att de här utskrifne soldaterna miss- tänktes för att icke vara goda svenskar. På grund af detta misstroende förde man dem »genast efter utskrifningen utur provinsen, utan att någon af dem har synts komma tillbaka igen, hvilket hafver gjort en stor räddhåga ibland allmogen, så att de skattat lika att blifva utnämnd till knekt som dömd till döden». Fortsattes utskrifningen någon tid på detta sätt, så skulle allt flere laga sig ur vägen och k. rmt inom få år finna landet utblottadt på manskap. Det vore derför fram för allt nödvändigt att ingifva befolkningen »en bättre opi- nion om verket», och detta skulle, ansåg kommissionen, bäst kunna ske, om »först själfva provinserna med den mildhet och rättvisa handterades, att de kunde erkänna sig hafva, om icke bättre, ju så goda vilkor under detta som under det danska regementet, hvaraf kärleken och troheten oundvik- ligen skulle följa och man sedan icke behöfva visa dem ett så uppenbart misstroende som här till». De utskrifne

knek- tarne borde vidare hafva ett visst underhåll, huru ringa det ock vore, på det de mätte hafva några lifsmedel och se, att de icke blefve värre handterade än deras medbröder i andra provinser1). De borde för detta ändamål fördelas på hem-

') Enligt »Kongl, krigskollegii ordning emellan allmogen och knektarne uti Bergslagen ocli Dalarne, angående deras knektars aflöning och hemkall», dat. Stockholm d. 5 Dec. 1650, »skulle hvar socken delas i så många rotar,89

man, »vid pass 8 om ett helt hemman»1). Affektionen och troheten skulle än mera ökas, om de någon tid finge för- blifva i landet, der öfvades och med mildhet handterades samt af goda svenska officerare i sina skyldigheter undervisa- des och sedan icke utskickades alla på en gång, utan somliga finge stanna hemma, tills de andra återkomme. Om allmogen på detta sätt finge erfara, »att de skattades som barn och undersåtar, så skulle snart den inbillning, de nu fattat hafva, att de hållas för fiender och till spillo gifne, förlora sig och k. m:t af desse finna så säker och real tjänst som af något annat svenskt regemente till fots». Självfva utskrifningen borde också försiggå med minsta möjliga »rudesse», på det allmogens skräck för densamma småningom mätte förgå och »de uppskrifne icke laga sig af vägen åt Danmark, der de hafva mycket bättre vilkor». Derför borde »en god och moderat man» adjungeras befallningsmannen vid utskrifningens förrättande.

Att söka genom utskrifningen här formera två rege- menten till fots, såsom krigskollegium föreslagit, derifrån af- rådde kommissionen på det bestämdaste. Först borde öfver- ste Günterbergs regemente göras fulltaligt och med nödtorftigt underhåll förses, och dertill skulle, trodde kommissionen, flere utskrifningar behöfvas. Bättre vore att ha ett godt regemente än namnet och gravationen af tvänne och nyttan af intetdera och dessutom landets ödeläggande och skada.

Den skildring, öfverste Günterberg vid sitt företräde för kommissionen d. 5 Jan. gaf af sitt regementes tillstånd, var

som motsvarade det antal knektar, socknen borde underhålla, och hvar rote försörja sin knekt med årspenningar, kläder och kost. Årspenningarne skulle utgöra 15 d:r s:mt, vare sig knekten vore hemma eller »stadd på tåg». Så ofta han ginge i fält, skulle roten utom årspenningarne gifva honom »en ny klädning så god, att den svarade mot 12 d:r s:mt samt en god matsäck». Handl. rör. Skand:s hist. XXXV, s. 236 f.

') För jämförelses skull kan anmärkas, att enl. k. m:ts resolution för allmogen i Vesternorrland ang. knektehållet, dat. Stockholm d. 16 Okt. 1675, befriades detta landskap från utskrifning mot det vilkor, att genom rotering Helsinge regemente hölles uppe i ett antal af 1200 man. Fem bön- der skulle i fredstid underhålla en och i ofredstid två soldater. Anf. arb. sid. 262.9°

ganska dyster. Han anhöll om kommissariernas bistånd till utfående af regementets resterande underhållspenningar för åren 1662—1669, på det »de fattige officerarne måtte fa nå- got att lefva af och deras stora lamentationer stillas». »Fol- ket lider sådant armod, att det ej kan till fylles skildras; ja, mången hungrar till döds och kan ej, som sig bör, komma till jorden». En fänrik hade dött »af intet annat accident än hunger», och hade ej öfversten något till hans jordefärd bi- dragit, så hade han som ett oskäligt kreatur måst begrafvas. »De finge nog assignationer, men när dessa insinuerades, vi- sades samma medel redan vara uppburna»1).

Bland de många öfriga praktiska och af behofvet på- kallade råd, som detta kommissionens utmärkta betänkande innehöll, kunna vi här endast i förbigående antyda några, såsom förbud för militärer, så väl officerare som gemene, att utbyta ett hemman, som de genom vårdslöshet låtit förfalla, mot ett annat, »väl besutet», nödvändigheten att af en be- stämd nämnd företoges husesyn å militiehemman hvart tredje år, sträng kontroll öfver regementsskrifvares förvaltning af dem ombetrodda penningemedel o. s. v.

»Förutan landtmilitien», heter det i tredje punkten af in- struktionen, »är vid militärstaten fast nödigt att hafva om fästningarnes tillstånd en pertinent och trovärdig efter- rättelse». Af kommissionens rapport härom anföra vi blott följande. Kristianopel befans vara »i ett helt godt tillstånd; mur och vallar af garnisonsfolket reparerade, så att deri in-

1) Komm:s prot. d. 5 Jan.

1 öfverste Güntcrbergs anmärkning angående assignationema instämde äfven öfverste Sperling, som sade sig icke hafva utfått sin lön för 166g, oaktadt han derom ofta gjort påminnelser hos generalguvernören. »Dertill är», inföll Gunterberg, »generalguvernören icke skuld, utan hans kamrer, Gilius Ehrenberg. Den honom kan gifva stickepenningar och smörja hans händer med någon diskretion, kan nog fa sina assignationer betalda».

I hvad mån denna beskyllning var grundad, lämnas derhän, men nog var den klagan allmän och välgrundad, att de, som mottogo arvoden i form af assignationer på penningförvaltande ämbetsverk, ofta, då de inlämnade sin anvisning, afspisades med det besked, att medlen redan voro till andra ändamål använda.91

gen synnerlig brist erfors». Kommendanten, hvars namn var Granatenlodh, skötte sin post väl, men saknade medel. Han behöfde en pråm att forsla torf och dylikt med; virke till en sådan hade väl blifvit fäldt, men medel till dess framfors- lande saknades. Då kommissionen ansåg fästningen vara af »importantz» och då kommendanten var öfvertygad, att »om den till mur och vall hölles vid makt uti tillbörligt esse, den med 300 mans garnison skulle kunna väl försvara sig mot hvarje- handa fiendtlig attack och belägring», så önskade kommissio- nen, att k. m:t ville hafva den i benägen hågkomst, samt anbefalde på det underdånigaste Granatenlodh, för hans vi- sade flit och åhugsamhet, till »någon annan vaccerande lä- genhet», då kommissionen erfarit, att han helt nyligen blifvit »reducerad».

Kristianstads fästning deremot fann kommissionen vid sitt besök i »ett mäkta slätt tillstånd, pallisaderna borttagne och uppryckte samt vallarne mycket förfallna, så att ett icke ringa arbete betarfvades, innan de i ett vederbörligt esse igen kunde satte varda». Vindbryggorna voro så förfallna, att man endast med stor fara kunde passera dem. Fästningens kommendant var en öfverste Heisterich.

På Malmö fästning fördes kommandot af Erik Dalberg, som äfven ledde de pågående befästningsarbetena der samt i Landskrona och Helsingborg. Dalberg hade under kom- missariernas vistelse i Malmö dels muntligen, dels i ett utför- ligt memorial1) redogjort för så väl garnisonens som fäst- ningsverkens tillstånd och behof. Under danska tiden hade borgerskapet underhållit broarne i staden och vid fästningen; då Dalberg ville hafva det ålagdt att göra detsamma äfven nu, anmärkte kommissionen, att »borgerskapet, som tillförne varit mycket rikt och välbehållet, nu var öfver måttan fattigt och armt», hvadan andra medel till broarnes och vindbryggornas underhåll borde utses. Corps-de-garderna eller vaktstugorna voro 24 st., hvilka staden levererat och hvilkas underhåll kräfde ett icke ringa belopp; men kommendanten visste ej,

') Detta Dalbergs memorial återfinnes i volumen DD. Jfr Bil. II.92

hvarifrån det skulle fas. Enligt hans rapport var fästningen alldeles utblottad på både ammunition och nödiga »material- persedlar», och han underlät ej vid sitt företräde för kommis- sionen att skarpt betona vådan häraf. Det nya kastellet hade han byggt färdigt och anhöll, att den till dess besättning nödiga styrkan måtte ditförskaffas. Om slottsbyggnaden hade Dalberg inberättat, att den »så till tak som eljes vore så förfajlen, att om den ej snart reparerades, hvalfvet och rundelen ej kunde blifva stående». Detta memorial hade för- mått kommissionen att »under förutsättning af k. m:ts nådiga behag till reparation af slotten i Malmö och Landskrona af restantierna deputera 14,786 d:r s:mt»'). På grund af Dal- bergs tillstyrkan föreslog kommissionen, att Laholms slott raserades och att materialet deraf användes till uppförande af citadellet i Halmstad.

Hvad ryttare och dragoner voro för landsbygden, det var garnisonsfolket for de befästade städerna. Enär kaserner och baracker saknades, måste såväl befäl som manskap in- kvarteras hos borgarne, som hade att bestå dem ej blott husrum utan äfven vedbrand, kokkärl, sängkläder o. d. samt dessutom servispenningar.

För bestridande af dessa utgifter skulle de visserligen emottaga bidrag från de städer och »fläckar», som icke voro med garnisonsfolk betungade, och sådana bidrag inflöto väl äfven till en del. Borgerskapet i Lund t. ex. var skyldigt att lämna till garnisonen i Landskrona sängkläder, kokkärl o. d., hvaröfver det likväl anförde klagomål; till Landskrona gingo väl äfven de 100 d:r s:mt, som det årligen skulle ut- betala »till fästningarna», men hvarifrån det, såsom vi sett, (s. 61) begärde befrielse. Den servishjälp, som hade lofvats Malmö, uteblef nästan

alldeles. Då Ronneby och Ystad kräfdes, svarades det, att »de erlagt sin andel, ehuru Malmö deraf ej fått en skilling mer än från Ronneby en gäng 700 d:r och af Ystad för två år 400 d:r kopparm:t» 2). De sum- mor, staten for krigsväsendets behof af städerna utprässat

') Komm:s berättelse.

») QQ I s. 1164.93

under de första åren efter föreningen med Sverige, hade satt dem nästan alldeles ur stånd att fortfarande lämna bidrag1). Enligt en uppgift, hvars riktighet kommissionen själf i sin berättelse till regeringen attesterade, hade borgerskapet i Malmö under tiden från d. I Okt. 1665 till d. 1 Jan. 1669 utbetalt i »servis och lega på husrum» 40,733 d:r s:mt (»längre tillbaka kunde vi icke nå af dem något säkert be- sked»), I sin resolution på de skånska, halländska och ble- kingska städernas besvär vid riksdagen 1668 hade k. rmt uttalat sitt nådiga medlidande öfver denna deras tunga och dels lofvat att söka bereda dem någon lindring, dels ålagt generalguvernören att hindra alla vid inkvarteringen och ser-

*) För att gifva en föreställning om de skånska städernas bidrag till militärstaten under det första årtiondet efter föreningen med Sverige med- dela vi följande ur Skånska kommissionens akter. Vol. C pag. 79.

Underbemelte Städer uthi Skånske General Guvernementet hafva af Kongl. Maij;tt och Cronan Swerige för giordh försträckning och annan Extra Ordinarie inquartering at fordra. Nembl.

Ronneby Sölf:r M:tt

Efter mgifne förteckning för Dahl. öhre p:r

Försträckning............ 1,336 24 12

Extra ordin: Inquarter.........44>°7' " — 45i4oS 3 12

Christianstadh

Försträckning............ 45° — ~

Extra ordin. Inquartering......30»11' 9 20 3°>561 9 20

Cimbritz hambn för

Inquartering....................... 5'3°6 4 —

Malmö fordrar för

Försträckning och Extra Inquartering......... 7r>223 4 —

Helsingborgh

hafwer effter forteckning att fordra 15,247 Rdr 21 ß. Doch willia med 12,000 Rdr uthi Ett för alt sig

nöija låta........................_

Summa 170,498 21 8

Magistraten i Ystad framlade för kommissionen under dess vistelse derstädes d. 18 Nov. följande räkning, som den ville med behöriga doku- menter styrka:

Försträckning till kronan på åtskilliga tider . . . . d:r 13.917 I Contribution til öfverste Stensells squadron . . . d:r 628

Till det tyska regementet af Demmin.......d:r 286 H.S31-

Landskrona hade enl. Komm:s berättelse försträckt kronan 11,261 d:r s:mt.94

visen förekommande oordningar1); men intetdera skedde. Då borgerskapet i Kristianstad och Malmö påminde kommissionen om den utlofvade lindringen och begärde samma servisord- ning, som gälde för Göteborg,

svarades dem, att detta ej läte sig göra, enär boningshusen i nämnda stad voro långt bekvämare inredda och hade flere med eldstad försedda rum, medan husen här merendels knappast bestode af mer än fyra väggar, hade stora vindar och källare men sällan något annat beboeligt rum än borgarens egen stuga. Och i stället för att afstyra missbruk och söka bereda lindring synas både gene- ralguvernören och vice guvernören tvärtom hafva begagnat sin maktställning till utöfvande af ett ganska kännbart för- tryck. Själf residerade Baner liksom hans företrädare, Sten- bock, i ett hus, tillhörigt en af stadens rådmän, utan att denne derför erhållit någon ersättning2), och en annan af stadens borgare3) hade under fyra år, likaledes utan ersätt- ning, måst upplåta hus och trädgårdar åt hans hofstat, be- stående af hofmästare, stallmästare, skomakare, remsnidare, sadelmakare, smed o. s. v. Och vice guvernören Liljenström, som själf gjort sig skyldig till det i ofvannämnda resolution omtalade »olidliga missbruket att upptaga af bonden i por- tarne, hvad som ankommer och han till torgs borde framföra»4)

M Stiernman, Riksdagars och mötens beslut II. s. 1573.

2) Rådmannen Fadder Olsson klagade inför kommissionen, att general- guvernören i 11 år residerat i hans hus. Härför hade visserligen magi- straten lofvat honom en årlig hyra af 300 d:r, »men deraf hade han ännu intet åtnjutit». Prot. d. 10 Jan.

3) Denne borgare, hvars namn var Didrik Albrechtson och som varit herredagsman för staden år 1664, hade gjort stora uppoffringar för det

allmänna:

Åren 1659—60 hade han varit stadens kämnär, och då intraderna icke velat förslå, hade han af egna medel förskjutit 1160 d:r, som han ännu 1670 icke återfått. — Han hade för fortifikationens skull fått sju hus ned- rifna och förlorat äfven tomterna, hvarför han begärde en ersättning af 700 d:r. — En officerare hade några år utan ersättning brukat en honom till- hörig. utom staden belägen hage. Prot. d. 3 Mars. — Didrik Albrechtson hade, såsom häraf kan slutas, varit en rik man.

*) Stiernman, anf. st.95

och tilltvinga sig varorna för ett af honom själf bestämdt pris, utkräfde af borgerskapet, utom betalning för bostad, 24 d:r s:mt månadtligen i servispenningar, hvilken sistnämnda be- skattning kommissionen fann så obillig, att hon ansåg sig kunna, utan att dertill särskildt inhämta k. m:ts bifall, genast förbjuda densamma ').

Ingen stad i generalguvernementet trycktes hårdare af inkvartering än Malmö. Medan de hus, som af borgerskapet beboddes, utgjorde 424 (utom rådstuga, vägarebod och några små hus, hvari stadstjänaren, bysvennen och bödeln voro in- logerade) upptogos 200 af civile och militäre betjänte Sedan 1668 utgjorde den i Malmö garnisonerade krigsstyr- kan 1200 man; ett löfte hade gifvits om denna styrkas re- ducerande, sedan citadellet blifvit färdigt, men borgerskapet hoppades knappast, att detta löfte skulle komma att uppfyl- las. Den lindring i servishjälpen, som staden förut haft och som bestod i afkortning af så stor del af mantalspenningar och kontribution. som motsvarade hälften af servispenningarne, hade generalguvernören 1669 upphäft och ålagt staden att till fortifikationskassören inbetala 5°° d:r 1 kontribution och koppskatt.

I årlig inkvarteringsafgift för en officer betaltes 30 d:r, och en gemen soldat, som själf skulle skaffa sig husrum, be- gärde derför 2 d:r i månaden. »Om borgaren på bästa sätt söker ackomodera officeraren med husrum och säng hemma hos sig, är denne icke till freds, med mindre han får logera i borgarens egen hvardagsstuga, och de officerare, som hafva hustrur och barn, vilja råda öfver allt, så att borgaren,

') Komm:s berättelse.

>) Prot. d. 10 Jan.

Bland andra, som skulle hafva »kvarter och servispenningar», uppgåfvo borgerskapets och magistratens ombud vid sammanträdet ofvannämnda dag: generalauditören Sticht, den ofvan omtalade Krister Karlsson Liljenberg (som af staden »uppbar frikvarter eller penningar derför året om, änskönt han der uppehöll sig blott 2 till 3 veckor och för öfrigt bodde på sin gård Ingelstad»), 8 ordonansryttare »och flere andra, som komma med militära och

andra charger», så att Malmö fick dyrt nog betala äran att vara ge- neralguvernementets förnämsta stad.96

hans egen hustru och barn ej få komma till sitt eget bord; många borgare måste sätta fingrarne i ögonen och begråta, det de icke få lägenhet att söka sin egen näring och föda»1). Hvarje gemen soldat hade rätt att fordra af den borgare, som skulle sörja för hans inkvartering, »till salt och surt» i öre smt i veckan. Och äfven om soldaterna ej trugade sig till mera, var denna afgift för mången borgare ej obetydlig i förhållande till det, som han hade för eget behof, helst som han vanligen hade flere (kommis. uppgifver själf i sin berät- telse »4, 6, 7, 8, ja io») soldaters inkvartering att sörja för. Ännu besvärligare blef inkvarteringen derigenom, att många soldater hade med sig hustru och barn, »hvilka ville vara i borgarens stuga, nyttja hans sängkläder, värme, kokspis och käril, förutom det en och annan olofligen hans egendom till sig drager»2). »Soldaterna», förklarade den ofvan nämnda deputationen för magistrat och borgerskap i Malmö, »kunde vi väl tåla, vore blott icke hustrurna. Mången soldat dra- ger också med sig kona och barn utan att vara gift». De anhöllo derför, att då soldaterna till största delen hade sina hem i Småland och flerestädes, der de kunde hafva hustru och barn sittande, soldathustrurna måtte alldeles »afskaffas», ett sätt att afhjälpa olägenheten, som emellertid kommissio- nen icke fann »praktikabelt».

I Kristianstad, der inkvarteringsbördan dock enligt kom- missionens uppfattning borde vara vida mindre tryckande än i Malmö, beklagade sig magistraten, att handtverkarne af fruktan för densamma flyttade ur staden och skaffade sig försvar på adelns ocn geistlighetens gods, hvarigenom bördan blefve så mycket mer betungande för dem, som stannade kvar3),

1) Dessa och öfriga här anförda klagomål frambäres å stadens vägnar af dess burggrefve, Aschenberg, rådman Kofot och tre borgare.

2) Kommis berättelse.

I Kristianopel, detta lilla idylliska samhälle, der kommissionen i all- mänhet funnit allt i ett bättre skick ;in annorstädes, och der t. o. in. magistrat och borgerskap lefde i god sämja, klagades dock, att »garnisons- folket brukade stjäla så småuingom»; men, tillades det, derför blifva de ock med gatlopp straffade.

') QQ I, s. 3643 f.I Landskrona var, enligt kommissionens egen berättelse, tillståndet ännu betänkligare. »Ehuru väl», heter det i be- rättelsen, »e. k. m:t for någon tid sedan benådat samma ort (näml. Landskrona) med stapelstads privilegier och åtskilliga förmåner, hvarigenom man förmodade, att staden af borger- skap samt uti handel och vandel tilltaga och sig förkofra skulle, så hafver sådant dock icke nått den verkan, som man hade gjort sig förhoppning om, i det vi tvärtom hafva för- sport, att handeln alldeles intet hafver der på orten tilltagit, utan borgerskapet ärligen års förminskats och utur staden flytt, hvarigenom lasten för de öfriga är så mycket svårare vorden, så att vid vårt varande der nere, när man till- sammans räknade enkor, formän och fiskare, ej mera än 140 mantal voro, som borgerlig tunga och in- kvartering utstodo. Utaf denna senare funno de sig öfver måttan besvärade, ty utom det, att desse få borgare hade att allt stadigt försörja den ordinarie garnisonen med husrum, servispenningar, sängkläder, ved, värme och kokkärl, måste de ock om sommaren med samma nödtorft förse det ankommande arbetsfolket, hvilket somliga är har bestått af frän 600 till 1200 man»1).

Äfven de i garnison förlagda trupperna anförde klago- mål och detta visserligen icke utan grund. För officerarne hade ända sedan 1662 hvart år innehållits tre månaders af- löning. En öfverste- skulle (åtminstone i Malmö) årligen hafva 120 rdr men fick ej mer än 90, och ändock måste han för kosten betala 2 rdr i veckan. I Malmö hade hela garnisonen för åren 1668 och 69 »en ansenlig rest på sin assignation att fordra». »Medlen, på hvilka assignationerna lyda», hette det, »hafva blifvit levererade till andra usus»2). Utom de redan (sid. 39) anförda, af alldeles särskilda skäl framkallade klagomål, som förekommo i Kristianstad, anföra

') Detta vid befästningsarbetet använda arbetsfolk hade inhysts i ho- spitalets, skolans och enskilde borgares hus, hvilka alla de ruinerat och alldeles ödelagt. Borgerskapet anhöll hos kommissionen om skadeersätt- ning. QQ II s. 1006.

>) QQ I, s. 2200.98

vi från samma ställe ännu ett annat, som hade sin orsak i statens finansiella betryck. 365 man af sistnämnda stads garnison hade från Juli till Oktober 1669 arbetat vid fortifi- kationen i Helsingborg. Hvarje man skulle enligt aftal haft 2 öre s:mt om dagen; men den aflöning, de verkligen be- kommit, hade bestått i 1 kanna spisöl dagl. pr man, hvilket utgjorde halfva betalningen; den andra hälften skulle bekom- mas i kläde, at hvilket de också fatt 1825 alnar eller 5 al- nar pr man. Öfver denna aflöning klagade de, hälst som klädet ansågs vara dåligt1).

Det sätt, på hvilket garnisonsväsendet var ordnadt, be- traktades af kommissionen såsom »en af de största hufvudor- sakerna till borgarnes fattigdom och städernas aftagande». Det förslag till dess förbättrande, som hon gaf regeringen, innebar i främsta rummet borgarnes befrielse från inkvarte- ring af soldaterna och dessas förläggande i baracker, som borde omsorgsfullt uppföras inom själfva citadellets område. Uppförandet borde bekostas af »själfva landet» (landsbygden) och underhållet till hälften af kronan och till hälften af stä- derna. Och enär det i ofredstid kunde blifva nödigt att förstärka garnisonerna, och krigsfolk då oundgängligen be- höfde inläggas i borgarenas hus, sä borde, föreslog kommis- sionen vidare (detta pä initiativ af Erik Dalberg), af k. rmt en modell fastställas, efter hvilken hus och våningar skulle byggas och inredas, så att de stora husen, som nu mest bestodo af blott fyra väggar och stora, obekväma vin- dar, inrättades till varma boningsrum, i hvilka jämte bostad för egaren själf kunde finnas »en kammare för militien att der njuta värme och annan nödtorft, så att icke som nu an- tingen soldaten af köld förginges, eller borgaren trängdes ur sin stuga». Då skulle ock, förmodade kommissionen, ett bättre förhållande inträda mellan borgaren och soldaten, och den senare kunde, då hans tjänstgöring det medgåfve, lämna den förre åtskillig handräckning. I städer, som icke hade

') QQ I, s. 552.99

citadell, vore en sådan byggnadsordning sä mycket nödigare, som der för soldaterna ingen annan lägenhet funnesx).

Angående ami ralitetsväsendet och båtsmanshål- let hänvisar kommissionen i sin berättelse till de redogörelser, som hon redan inlämnat och hvaröfver k. m:t säges redan hafva fattat sin resolution. Härom innehålla emellertid de i Riksarkivet befintliga handlingarna oss veterligen iritet.

Frän redogörelsen for krigsväsendet kommer kommis- sionen i sin berättelse till saIpetersjuderiet såsom en för kruttillverkningen vigtig handtering och anmäler såsom ett af hindren för dess bedrifvande, att sjudarne, som drogo om- kring och vid gårdarne uppgräfde salpeterhaltig jord, ute- stängdes från adelns egendomar.

Beträffande postväsendet föreslås, att posten borde å de orter, der de resandes antal vore ringa, kunna befordras af gästgifvarne, som ändock vore skyldiga att hilla hästar. Den som hade åtagit sig postbefordringen, uppbar derför årligen 15 daler s:mt. Svenska undersåtar i Halmstad och Var- berg, som befordrade post mellan Danmark och Norge, hade tagit sig för att till men för det svenska postverket fort- skaffa äfven andra bref än dem, som gingo till och från Norge, hvilket af kommissionen anmärktes såsom ett intrång i den rättighet, som de svenske postmästarne hade att efter post- ordningen och dess taxa uppbära2).

Vid 1668 års riksdag hade de skånska ständerna kla- gat öfver en allt mer tilltagande brist på silfvermynt. Re- geringen hade derför ålagt kommissionen att undersöka, huru härmed förhölle sig3). I sin berättelse meddelar hon härom följande. Främlingar, särskildt danskar, ratade allt annat svenskt mynt än specieriksdalern. Då nu en stor brist rådde i landet på vissa förnödenhetsvaror såsom socker, glas o. d., så måste man köpa dem i Danmark och dervid antingen

') K.omm:s berättelse.

3) Volumen HH af kommissionens akter (jfr Bil. II) innehåller (sid. 696—741) postmästarnes memorial och relationer.

3) Jfr Bil. I, s. 29.IOO

»göra en öfver måttan stor förlust på det svenska myntet» (betala en mycket hög kurs), eller ock skaffa sig specieriks- daler eller danskt mynt. »Den som har något silfver, förer det derför dit öfver att låta mynta't, hvilket

förorsakar en öfver måttan stor brist både på silfver och penningar, så att det tjänar väl till att öfverlägga, pä hvad sätt landet kan blifva i den måtton soulageradt»1). Men det gröfre silfver- myntets försvinnande hade äfven en annan orsak. Enligt hvad som upplystes vid kommissionens konferenser med den skånska adeln (d. 15 Dec.), med Malmö stads magistrat och borgerskap (d. 10 Jan.) och med Hallands landshöfding Jo- han Härd (d. 4 Juni), hade personer här nere brukat tillväxla sig riksdalersmyntet a 6 mark och sedan i Stockholm och mellersta Sverige afyttra det ä 7 mark och derutöfver. Att så kunde ske, torde icke annorlunda låta förklara sig än så, att i de skånska landskapen gälde den äldre myntordningen ännu, sedan myntordningen af d. 1 Sept. 1664 i den öfriga delen af riket börjat tillämpas.

Enligt den förra af dessa myntförordningar var nämli- gen i riksdaler specie = I daler = 6 mark = 48 eller (när en riksdaler betaides i öremynt) 52 ore2). Genom den valvation af myntsorterna, som bestämdes i den senare för- ordningen, fick riksdalern ett icke obetydligt högre värde i förhallande till de lägre myntsorterna (dubbla karolinen eller svenska dalern, hela, halfva och fjärdedelsdalern, tvåöre- stycket och runstycket), hvilket förklarar, att personer kunde göra sig en vinst på att i de södra landskapen mot lägre myntsorter tillväxla sig riksdalersmyntet och sedan åter ut- växla det i de nordligare3).

') Komma berättelse.

2) Då enligt gammal beräkning I mark var = 8 öre, så borde riks- dalern vara = 4S ore; rnen pä grund af de lägre myntsorternas ständigt fortgående försämring och förminskning i värde i förhållande till specie- riksdalern måste man, om man hade att i öremynt betala en riksdaler, er- lägga en viss kurs, här = 4 öre. Att riksdalern i de skånska landskapen vid denna tid gälde 52 ore och »hvarken mer eller mindre», uttalades ut- tryckligen vid de ofvan nämnda konferenserna.

3) Ang. myntordningarna af 1641 och 1664 se G. K. Hamilton, Om penningar och kredit.lOI

Om man undantager de militära angelägenheterna, var det inga, med hvilka kommissionen så ofta fick anledning att sysselsätta sig som med dem, hvilka rörde tullväsen- det. Både landsbygdens och städernas befolkning klagade öfver och anhöll om lindring i tull och akcis, medan å andra sidan tullbetjäningen städse hade öfverträdelser af tullordnin- gen att anmäla. Och bade missnöjet och oordningarna äro lätt förklarliga, om man betänker, att denna tullagstiftning på det mest kännbara sätt ingrep i folkets materiella lifs- vilkor. Den direkta beskattning, som derigenom lades på alla förnödenheter, var i och för sig ytterst tryckande, och då den här till en stor del var ny. hade befolkningen så mycket svårare vid att finna sig i densamma. Tullfrågorna voro också, sä vidt man af handlingarna kan sluta, de enda, hvari mellan kommissarierna yppade, sig någon meningsskilj- aktighet, och de enda, hvari deras handlingssätt tyckes röja brist på konsekvens, i det de nämligen i likartade fall vid- togo helt olika åtgärder.

Vi skola här icke söka lämna någon statistisk redogö- relse för de skånska landskapens tullväsen på denna tid, ehuru handlingarna dertill nog kunde lämna ett värdefullt material 1), utan endast meddela det hufvudsakligaste af kommissionens egen berättelse och belysa detta med några ur protokollen hämtade exempel.

Hvad då först s'tora sjötullen beträffar, sä anfördes både af adeln och alla tre landskapens borgerskap klagomål öfver för höga tullsatser dels å inkommande varor såsom humle, salt, socker, vin, glas, stärkelse, såpa, rask (o: jäst), bommer- sin (bombasinf), sarge (o: sars), kersin (sannolikt också ett slags väfnad) samt arbetade saker af järn och messing, dels å utgående såsom hudar, skinn och tunnestafvar. Tulltaxan på de ofvan nämnda inkommande varorna hade höjts till för- mån för i Stockholm inrättade manufakturer, men de varor,

') Särskildt innehåller volumen E (jfr Bil. II) ett af tullinspektören Jakob Barchman till kommissionen inlämnadt »Extract öfver stora sjötulls- räkningarna för generalguvernementet Skåne, Halland och Blekinge», som är mycket utförligt och synes vara gjordt med stor noggrannhet.102

som dessa tillverkade, voro dels alldeles otillräckliga, dels »icke af deri godhet, som de å utrikes ort stode att för ett fast billigare pris upphandla»1). Kommissionen uttalar derför i berättelsen såsom sin oförgripliga mening, att »det skulle lända både till landsbygdens och städernas stora nödtorft och förkofran, om antingen tullen à dessa

varor något modifiera- des, eller ock eftertrycklig anstalt fogades, hvarigenom de varor, som inrikes tillverkades, mätte finnas både i tillräcklig mängd och af den godhet och prisbillighet, att desse orter deraf kunde finna någon lisa och bot, och i synnerhet att de, som här (i Stockholm) hade glas- och sockermanufakturer, ålades att så väl dit neder som till andra provinser göra den tillförsel som behöfdes»2). Att den utrikes handeln var stadd i ett ständigt tillbakagående, var en allmän klagan. I Malmö hade förr spannmålshandeln varit den »profiterliga- ste» sysselsättningen, nu aftoge den daglig dags för tullens skull och bristen på groft silfvermynt; i danska tiden hade staden haft fyra tämligen stora fartyg, som gingo på Spa- nien; hvarför skulle man nu bero af holländare och andra na- tioner, helst de själfve voro så väl förfarne till sjös som någon främmande?3). Medelstads härad, som hade öfverflöd på skog, hade under danska tiden haft rätt att vid de inom häradet belägna hamnarne afyttra denna mot spannmål; nu voro dessa hamnar förbjudna, och äfven de aflägsna och för dem svår- tillgängliga hamnar, der timmerutförsel vore tillåten, undvekos af främmande för tullens skull. Då säden dertill under några

') Borgerskapets i Skåne, Halland och Blekinge insinuerade gemen- samma besvär. QQ I s. 2087.

a) »Widh wårt warande der nedher erforo wij, icke en såckertopp eller glas wara for penningar til fångz, utan man medh största beswähr måste låta dhet komma från Köpenhambn». Komm:s berättelse.

3) Malmö borgerskaps klagomål. Prot. d. 12 Jan.

Holländarne vunno allt större insteg och bemäktigade sig den utrikes handeln. I Kristianopel låg en holländare och uppköpte, hvad staden och Östra härad kunde hafva att afyttra i pottaska, famnved och enestörar. — I Karlshamn uppehöll sig tidtals en holländare, som skaffat sig generalgu- vernörens bref och fullmakt på att vara rådman i staden och hafva plats framför stadens båda öfriga rådmän. Komm. upphäfde denna gen. guver- nörens resolution. QQ I s. 422.år slagit mycket fel i den orten, hade de »för hungers skull och till att uppehålla lifvet med nödgats äta barkbröd, der- igenom mesta delen af allmogen är död blefven». Befall- ningsmannen Sven Svensson Frost, som var närvarande, in- tygade riktigheten af häradsmännens uppgift1).

De förnämsta exportvarorna voro skogsprodukter, hudar och lefvande boskap, som isynnerhet adeln hade att afyttra, hvarför ock detta stånd begärde k. rn:ts bemedling för in- rättande af en årlig oxmarknad i Bremen och Hamburg.

Nederlagsfrihet egde endast Landskrona. Då öfriga städer såsom Karlshamn, Kristianstad och Malmö begärde samma förmån och att fa njuta samma lindring i afseende på tullen som Landskrona, svarades dem, att den staden vore af en helt annan beskaffenhet och af k. rmt med särskilda privilegier beneficerad; de borde derför icke framdraga den som exempel2).

Sin berättelse om stora sjötullen slutar kommissionen med den sunda anmärkningen, att om tulltaxan ä in- och utförda varor något sänktes, så att olikheten med den dan- ska icke blifve så stor som den nu vore, så skulle icke blott handeln tilltaga, utan tullinkomsterna, »som på handelns drif- vande hade sin subsistens», märkbart förökas och för öfrigt »varornas myckenhet dubbelt ersätta afgången af själfva taxan»3).

») Prot. d. 8 Okt.

Städerna Malmö, Landskrona och Helsingborg hade ett särskildt tunne- mål för inmätning af salt ur fartygen, drygare än det vanliga. Detta be- traktades såsom en förmån »efter som de ändock för lika högt pris tunnan af de främmande kupa måste, fast tunnan vore mindre». Detta tunnemål bådo de att få för nämnda ändamål behålla, hvarför anfördes såsom skäl »omkostnaden vid bemälte varas utlastande, som med stor besvärlighet vid Malmö sker, förmedels der så långgrundt är, att de långt ut i sjön med vagnar köra måste». Kommissionen framförde denna deras begäran till k. m:t. Komm:s berättelse.

3) Vid 1668 års riksdag hade ej blott de skånska städernas represen- tanter utan »samtliga borgerskapet» begärt »moderation i stora sjötulls- taxan på somliga utgående och Inkommande varor». Till svar härpå re- solverade k. m:t, att själfva taxan vore ett bestående ting och kunde icke ändras, men om något in particulari vore, som kunde betarfva någon mo-104

En »ordning och taxa på lilla tullen», hvari uppräknas alla till nötning eller förtäring afsedda varor, för hvilka lilla tullen borde erläggas, hade af regeringen 1666 utfärdats, och kornmissionen skulle i enlighet med sin instruktion draga för- sorg om, att den i de skånska landskapen publicerades och efterlefdes; men kommissionen fann denna tullordning »i så måtto odräglig, att den på intet vis svarade emot själfva vär- det eller markegången, i det på somliga orter för en del persedlar gafs äfven så mycket i tull, som säljaren för dem kunde bekomma i köpstaden». »Mangen skyr derför att föra sina varor till salu, låtande dem hällre hemma hos sig själf förfaras». Enligt allmogens i Medelstads härad uppgift, hvars sanning landshöfdingen bekräftade, erlades i porttull för en kalf, som torgfördes, 10 skilling, och när den sedan såldes på torget, erhölls ej mer än to, 12 eller 16 skilling, således föga mer än tullen1).

Vi nämnde, att den enda fråga, hvari, så vidt af hand- lingarna framgår, de båda kommissarierna icke voro ense, var en tullfråga. Dermed förhöll sig på följande sätt. All- mogen i Villands härad anhöll hos kommissionen om befri- else från eller återfåendet af porttullen för de i staden in- förda varor, som icke der kunnat afyttras och som derför återfördes hem. Intet synes naturligare, än att denna begä- ran borde hafva bifallits, så framt icke säljaren skulle helt och hållet bero af köparens godtycke. Dä emellertid tull- ordningen, hvars författare icke synes hafva tänkt sig ett fall sådant som det i fråga varande, icke nämner något om re- stitution af erlagd tull, uppstod härom mellan kommissarierna

deration, innan manufakturerna rätt komme i gång, så skulle dem derutin- nan villfaras, så vidt det för k. m:ts och kronans intresse vore görligt. Stiernman. II s. 1538.

») Enligt »Hakat om det danska.myntets värde mot det svenska», da- teradt Stockholm d. 10 Apr. i66r, skulle en dansk dubbelskilling gälla 1 ore silfvermynt och 8 skilling 3 ore. (Stiernman, Samling af kongl, förord- ningar III s. 33). Då nu enligt 1666 års tullordning lilla tullen på en kalf var 2 öre, så måste under åren 1661—69 det danska skillingsmyntet hafva sjunkit betydligt i värde, efter som sistnämnda år 10 skilling ej motsvarade mer än 2 ore svenskt silfvermynt.io5

en lång öfverläggning, hvarunder Gyllenstierna yrkade bifall till allmogens anhållan på den grund, att varorna ju icke kunde afyttras utan att ånyo föras till staden och dervid fortullas, hvadan kronans rätt blefve fullt tillgodosedd. Men Rålamb »var mycket häremot», förmenande, att underslef icke skulle kunna förebyggas, om bonden tillätes fora varan ur staden igen. »Hvad bonden icke kan sälja», mente han, »står det honom fritt att sätta undan någonstädes, tills han kan finna köpare dertill». Och alldenstund Rålambs åsigt gick ut på att skydda statens fordel, medan Gyllenstiernas blott afsåg den enskildes, segrade den förra, och resolutionen på allmogens begäran blef, att »alla varor, som i staden in- foras att der föryttras, böra vid införseln genom tullporten förtullas, och hvad som ej på en gäng försäljes, må uppsättas till framdeles»1).

En begäran, som likaledes förefaller billig, men som det oaktadt afslogs, var den, som framstäldes af bönderna i Gärds härad. Dä de till kronans magasin i Kristianstad levererade sin kronotionde, så utkräfdes af dem i stadsporten tull derför, hvaröfver de besvärade sig på den grund, att tiondespannmå- len ej tillhörde dem utan kronan. Men då tullstadgan ej nämnde något undantag från den regeln, att alla varor, som fördes genom stadsporten, skulle beläggas med lilla tullen, så fästes vid deras besvär intet afseende").

Vi nämnde äfven, att kommissionens resolutioner pä detta område synas röja mindre följdriktighet, än man finner i deras handlingssätt för öfrigt.

Den tioåriga frihet från lilla tullen, hvarmed den nyan- lagda staden Karlshamn benådats, fick, såsom ofvan (sid. 57) är berättadt, enligt kommissionens åsigt icke tolkas så, att förnödenhetsvaror, som af landtmännen till staden infördes, skulle vara tullfria. Hon ansåg den icke heller innebära rätt för stadens borgare att själfve resa ut pä landsbygden och uppköpa dylika varor. Dä nämligen magistraten klagade

*) QQ i, s. 923-

QQ I Prot. d. 19 Okt.io6

inför kommissionen öfver det landsköp, som till men för sta- den idkades af ortens allmoge, svarade Rålamb:

»huru kan väl landsköp hämmas, då borgerskapet själft tillåtes att resa ut på landet och prångla»? Och då slutligen tullnären an- märkte, att stadens frihet från lilla tullen äfven derutinnan missbrukades, att sådana varor tullfritt infördes, som sedan till andra orter utskeppades, såsom kakelugnar, timmer och lax, så resolverade kommissionen, att detta likaledes stode i strid med det erhållna privilegiets anda1). Den enda fördel, som »benådningen» innebar, måste således antagas hafva be- stått i rättigheten att tullfritt till staden införa byggnadsma- terial och andra för handtverkerierna nödiga råämnen, som icke kunde räknas till landtmannaprodukter och som icke äter utfördes utan i staden förbrukades. — I Landskrona deremot, som åtnjöt samma privilegium som Karlshamn, tolkades tull- ordningen icke så strängt. Då nämligen ingen annan skånsk stad var befriad från lilla tullen, funno de, som exporterade boskap, med sin fördel förenligt att till exporthamn välja Landskrona, emedan de der ansågo sig fria från erläggande af landtmanstullen. Då detta drog rörelsen från andra sjö- städer och medförde minskning i kronans inkomster utan att för Landskrona medföra någon nämnvärd fördel, och då äfven utländske uppköpare begagnade sig af nämnda tullfrihet, så fann kommissionen detta utgöra ett missbruk af Landskro- nas privilegier och ett kringgående af lagen, »eftersom lilla tullen den natur och beskaffenhet med sig hafver, att den bör erläggas, närhälst en vara från den ene egaren till den andre transponeras», och hon förordnade derför, att för hästar och oxar, som från Landskrona utskeppades, skulle utom stora sjötullen äfven lilla tullen erläggas, »extenderandes det dock icke vidare än till främmande och utländske oxhandlare»2). Det förbjöds således icke stadens invånare eller andra rikets inbyggare att med frihet från lilla tullen exportera boskap öfver Landskrona, icke heller ortens allmoge att under samma

') QQ L Prot. d. 13 Okt.

2) Komm:s berättelse.io7

frihet till denna stad införa och afyttra sina produkter. Lik- väl ansåg kommissionen tullfriheten icke synnerligen gagna Landskrona, enär de som dit förde sina varor, icke, såsom de borde, afyttrade dem till borgaren derstädes för bättre pris än i andra städer, der tull skulle erläggas och hvilka således Landskronas privilegium lände till »præjudicium». I betraktande häraf föreslog också kommissionen, att upphäfva tullfriheten och i stället anslå intraderna af lilla tullen till förbättrande af stadens hamn. dess offentliga byggnader och andra dess »nödvändiga tarfver»1).

Tullstadgans bud, att lilla tullen borde erläggas, »när- helst en vara transponerades från den ene egaren till den andre», var naturligtvis hardt när omöjligt att uppfylla. Stän- digt klagade derför städernas invånare öfver landsköp, och kommissionen, som enligt hvad vi sett (jfr ofvan s. 48), strängt höll på tullstadgans bokstafliga efterlefnad i denna punkt, an- befalde städerna att hålla väpnade utridare. Sådana använ- des också flerestädes, t. ex i trakten af Kristianstad, men de synas mera hafva bidragit att väcka förbittring bland allmo- gen än att hindra densamma från landsköp. I ett par byar i närheten af sistnämnda stad hölls t. o. m. ett slags mark- nad, i det uppköpare (mest adelsmän) der tillhandlade sig den boskap, som var pä väg till staden, och tullnären kunde icke ens genom att rekvirera en rote musketerare hindra dessa marknader. I Ronneby blefvo »besökarne», såsom tullnären för kommissionen anmälde, stundom i sin tjänsteutöfning hin- drade genom öfverfall, hugg och slag. »Oförnuftige bestar förklädde sig och misshandlade äfven den öfriga tullbetjänin- gen»; de som ville bistå desse, blefvo illa handterade, och det konfiskerade återtogs med våld. Magistraten, som borde hafva lämnat honom sitt bistånd, hade i stället låtit flytta tullstugan, af hvilkens närhet särskildt mjölnaren fann sig be- svärad, utom stadsporten, hvarest det var svårt och osäkert att bo och förvara tullmedlen, enär fönstern stundom natte- tid blefvo inslagna2). — Magistraten ålades derför att flytta

') Anf. st.

2) QQ i s. 331-io8

tullstugan tillbaka och landshöfdingen att efterspana vålds- verkarne. — Våldsamheter mot tullbetjäningen förspordes äf- ven på andra stallen och begingos till och med af officerare.

Mycket ansåg sig det handelsidkande borgerskapet häm- madt i sin näring af de utländske köpmän, som både i

stad och på land vid marknader och äfven dessemellan kringförde sina kramvaror utan att derför erlägga skatt. På borger- skapets begäran hemstälde derför kommissionen till k. m:t, att dylikt gods mätte konfiskeras1).

I tillämpningen af den invecklade och mer än någon annan offentlig stadga i den enskildes lif ingripande akcis- ordningen rådde mycken oreda, helst som ingen sådan ord- ning synes ännu hafva varit publicerad2). Kommissionen gaf derför själf vissa föreskrifter angående kontroll öfver akcisen, såsom att alla häst- och handkvarnar skulle hållas låsta från kl. 9 om aftonen till kl. 3 om morgonen, hvilket tullbesö- karne borde öfvervaka; hon upphäfde den af generalguver- nören ät borgerskapet i Malmö gifna resolution, som förbjöd besökare att visitera i borgarnes brygghus, och befalde, att »visitationer skulle alltid och allestädes, såsom här uppe i ri- ket är stadgadt och i bruk, vara de betjänte tillåtna och oförvägrade»3). I socknarne närmast Kristianstad hade allmo- gen af ålder brukat till staden införa färskt kött och bröd, det senare i myckenhet. Detta bruk ansåg kommissionen såsom ett oskick och förbjöd detsamma, enär det dels lände stadens slagtare och bagare till förfång, dels medförde in- skränkning i inkomsterna af akcisen. Men när det sedan visade sig, att ingen hvarken af slagtare- eller bagare-»äm- betet» i staden var af den förmögenhet eller hade det förråd,

*) Komm:s berättelse.

2) Förordningen om »Bakugnspenningarnes taxering» är daterad d. 3 Sept. 1672 och »Ordning och Taxa öfver accisen» d. 28 Sept. s. I., båda tryckta i Stiernnians Saml af kongl, förordningar. III. I Komm:s berät- telse omtalas akcisordningen såsom »under händer varande», hvilket bestyr- ker riktigheten af vår ofvan (s. 67) uttalade förmodan, att denna berättelse är utarbetad omedelbart fore den i September 1672 sammanträdande riks- dagen.

3) Komm:s berättelse.io9

att han skulle kunna betjäna staden med dessa nödtorfter, nödgades kommissionen återtaga forbudet mot nämnda »oskick».

Vid 1668 ärs riksdag hade. såsom kommissariernas in- struktion upplyser1), »ständerna erbjudit sig att vilja mot lilla tullens och akcisens upphäfvande i stället till k. m:t och kronan ärligen erlägga en viss utlaga». Och regeringen öf- verlämnade åt kommissariernas betänkande, huru detta utan någon afsaknad i kronans intrader och »utan någon præjudiz af den dessein k. rmt fattat med Landskronas upphjälpande», fogeligast skulle kunna i verket ställas. Kommissionen före- lade också landtdagen denna fraga, men lyckades icke åstad- komma någon tillfredsställande lösning af densamma. Stän- derna svarade, att ehuru de sig emellan nogsamt öfvervägt detta ärende, hade de för tiden icke kunnat finna något mot lilla tullen och akcisen fast proportioneradt expedient, hvar- för de nödgades uppskjuta detta högvigtiga verk, till dess samtliga Sveriges rikes ständer fatt tillfälle att derom öfver- lägga på en allmän riksdag2).

Kommissionen hade äfven att undersöka städernas an- gelägenheter, deras styrelse och politi, deras inkomster och utgifter, handel och näringar m. m.3). Utom hvad härom i det föregående är nämndt, meddela vi till slut — dock utan all tanke på att kunna lämna någon uttömmande redogö- relse för dessa vidlyftiga ämnen — följande ur kommissionens protokoll och dess berättelse gjorda anteckningar angående städerna i Blekinge och Skåne.

På grund af sina privilegier frän danska tiden ansågo sig städerna ega rätt att själfva utse magistratspersoner, men derom voro meningarna delade, antingen magistraten skulle anses ega rätt att »kompletera sig själf», såsom borgmästare och råd i Malmö med åberopande af konung Eriks privile- gier af år 1414 begärde, eller valrätten borde tillkomma bor- gerskapet. I Malmö fordrade borgerskapet, att »tillsamman

') Se Bil. I s. 22.

*) Landtdagsbeslutets 9 punkt. Styffe. Landtdagen i Malmö 1669. s. 25.

•) Bil. I s. 27 f.I xo

med borgmästaren» få välja rådmän; i Ystad rådde tvist, huruvida borgmästare och råd skulle väljas af borgerskapet eller af magistraten »med landshöfdingens consens». Magistraten hade emellertid, såsom

landshöfdingen upplyste, vid valet af en rådman uraktlåtit att inhämta hans medgifvande. Då kommissarierna frågade borgerskapet i Kristianopel, huruvida det tillsatte magistrat och byfogde efter fritt val, svarade det: »staden har väl sitt fria val, men är likväl nöjd med hvad generalguvernör och landshöfding statuera». Staden hade utan eget åtgörande fått den ene af sina borgmästare. Då de omtvistade anspråken hänskötos till kommissionen, gaf hon ett något sväfvande svar. I Malmö resolverades, att ma- gistraten skulle bibehållas vid sin rätt att tillsätta både råd- män och borgmästare, »reflekterandes pä ordningen och kva- liteterna; men om någon blefve dem rekommenderad, som dem icke anstode, så skulle de remonstrera sina skäl mot den, som blifvit rekommenderad. Derhos skulle magistraten vara påmind att ej missbruka k. m:ts resolution och utvälja sub- jekt, som hvarken rätten eller borgerskapet kunde vara betjänte med». Och i berättelsen heter det: »städerna anhöllo att blifva vid sina förra privilegier och sedermera erhållna resolutioner könserverade och sjålfve välja borgmästare, råd- män, kyrkoherdar, kaplaner och skolbetjänte, hvarpå svarades dem, att slikt kunde hafva sina skäl, allenast när någon sådan blefve dem till borgmästare och rådman rekommenderad, som dem icke anstode. Magistraten hade då att remonstrera, hvad fog den kunde hafva att icke vilja emottaga densamme, påminnandes sig dock, att icke missbruka bemälte privile- gium»1). Regeringen ville, såsom man af dessa sväfvande svar tydligen ser, utan att formligen upphäfva städernas val- rätt, likväl af politiska skäl förbehålla sig ett afgörande in- flytande pä tillsättningen af städernas styrelser. Detta infly- tande var äfven ganska märkbart. I städer, som hade blott en borgmästare, såsom Karlshamn, Ystad och Lund, var denne svensk, och der tvä funnos, såsom i Kristianopel, Ron-

V Komtn:s berättelse.117

neby, Kristianstad och Helsingborg, var den ene svensk. I Malmö besvärade sig borgerskap och magistrat deröfver, att k. rmt »utan vidare gifvit stadssyndikus fullmakt», och att »k. rmt eller generalguvernören en eller annan rekommenderat och absolut tillsatt det eller det ämbetet, såsom skedt är med borgmästaren (burggrefven) Aschenborg».

På kommissionens tillstyrkan och enligt stadens enhäl- liga önskan indrogs den ene borgmästareplatsen i Kristiano- pel, och i Malmö fann kommissionen magistratspersonerna alltför talrika. De hade, såsom det heter i berättelsen, en tid bestått af i burggrefve, 4 borgmästare och 7 rådmän1). Förr hade desse tjänstemän lefvat af sin handel, nu deremot af stadens medel; men då stadens kassa vore »alldeles tom och ledig», måste antingen borgerskapet med nya skatter beläggas eller ock medel af andra på intresse upplänas. »Der- för skulle vi», tillägger kommissionen, »oförgripeligen tycka, att vid inträffande ledighet borgmästaretalet kunde till tvänne allenast reduceras». — Landskrona hade äfven 4 borgmä- stare, som buro titel af presidenter och af hvilka den ene var en från Hamburg inflyttad tysk. — De löneinkomster, som bestodos magistratspersonerna, voro till en stor del ovissa. Jämte jordar, som stundom åt dem öfverlätos af staden, och sportler, som åtföljde tjänstgöringen, hade de såsom lön af staten en viss andel, vanligen sjätteparten, af akcisen. För magistratens i Malmö räkning föreslog kom- missionen k. rmt att afstå fjärde- eller tredjeparten deraf och dessutom »hvad som i staden kunde falla af danaarf, konfi- skationer och sakfall». Hvar borgmästare skulle hafva i årlig inkomst 300 d:r; »dock kunde de sällan bekomma så myc- ket»2). Själf betraktade denna magistrat stadskällaren såsom

') Enligt instruktionen (10 punkten u mom.) var det bestämdt, att burggrefskapet skulle upphöra. Efter Aschenborg tillsattes emellertid en ny burggrefve 1670, näml. Gilius Ehrenberg. Efter 1682 tillsattes i st. för burggrefve en justitiepresident (Cronholm II s. 78). Magistraten uppgaf för kommissionen, att staden under danska tiden haft 4 borgmästare och 6 råd- män och att antalet nu var respektive 4 och 8. Prot. d. 12 Jan.

Komm:s berättelse.sin bästa och säkraste inkomstkälla1). Äfven i de flesta öfriga städer hade magistraten inkomsten af »tapperiet» i stadens källare eller, der mer än en fans, hvilket var det vanliga, i den ene af dem. I Ronneby, der alla magistra- tens medlemmar, undantagande den svenske borgmästaren, voro besvågrade, klagade borgerskapet att »magistraten satt skattefri och idkade den bästa och förnämsta handeln».

Utom de statsmedel, som voro anslagna till borgmästare och råd, tillföll städerna såsom bidrag till offentliga bygg- naders underhåll en viss andel af vägare-, mätare-, stämpel-, hamn- och bropenningar. Landskrona hade

dessa inkomster odelade; bland de öfriga hade åtminstone Ronneby, Kristian- stad och Ystad endast tredjedelen deraf. Ystad hade bort- arrenderat dessa inkomster for SOO d:r. För sin förvaltning af offentliga medel och sin andel af dessa var magistraten skyldig att göra räkenskap inför landshöfdingeämbetetl). I alla Skånes och Blekinges städer yrkade borgerskapet att fä genom ombud deltaga i granskningen af magistratens rä- kenskaper, .men kommissionen ansåg detta icke vara nödigt.

Själf fordrade kommissionen oeftergifligt att af alla stä- der i generalguvernementet, ända sedan de kommit under Sverige, erhålla fullständiga räkenskaper. Derom afgingo i

') Magistraten hade rätt till tullfri införsel och försäljning af 4 pipor spanskt vin, 20 ärnar renskt, 20 oxhufvuden franskt och 12 läster Rostockeröl, allt årligen. Hos kommissionen begärdes och erhölls tillåtelse att i stället for denna specifikation pl kvaliteten af tullfria främmande drycker få en- dast mängden till sitt maximum bestämd. Denna källare hade dessutom rätt att =äljn hvilka främmande drycker som hälst, då deremot stadens båda •ifriga källare, som stodo under borgerskapets disposition, endast fingo sälja den ene spanskt och franskt vin, den andre renskt. Prot. d. 1 och 25 Jan.

Magistraten 1 Ystad var måttligare, åtminstone i vindrickande. Den hade skaffat sig generalguvernörens tillåtelse att köpa i förlag på en gång, så mycket som den eljes hade rätt att tullfritt införa under 4 år, och hade då importerat 10 oxhufvuden franskt vin, 2 pipor spanskt och 112 läster Wismaröl.

2) Magistraten i Ronneby hade med förbigående af landshöfdingeäm- betet sändt sin redovisning direkte till generalguvernementets kansli, hvar- öfver landsbokhållaren anförde klagomål. Magistraten försvarade sig med åberopande af generalguvernörens befallning."3

förväg skrifvelser till de städer, som kommissionen ämnade besöka och derom sändes flere månader i förväg order till Hallands landshöfding. Ronnebys räkenskaper hade ej hunnit blifva fardiga, medan kommissionen uppehöll sig i staden, utan inlämnadas först i Karlshamn, och då kommissionens räken- skapsgranskare, kamreraren Wibbling, anmärkte, att de voro ofullständiga, i det de endast »generaliter upptogo stadens årliga inkomster och utgifter till 20,000 daler», men hvarken voro närmare specificerade eller försedda med vederbörliga verifikationer, så beslöt kommissionen att ofördröjligen sända ett af sina kanslibiträden, kammarskrifvaren Skruf, tillbaka till Ronneby med order att »sammankalla borgerskapet och de 16 män och ålägga dem att noga uppteckna både de ordinarie och de extraordinarie inkomsterna, allt sedan staden kommit under kronan Sveriges devotion samt uppgifva, när och till hvem de levererats, allt med tillbörliga verifikationer; särskildt skulle de uppgifva, hvart de extraordinarie utgif- terna gått, icke gående förbi det ringaste»1). Äfven i Kri- stianstad, der kommissionen för öfrigt fann så mycken oreda, måste särskilda kraftåtgärder tillgripas för att utfå stadens räkenskaper fore 16682).

Vi hafva ofvan (sid. 61) sett, att Lund hade 8 taxere- borgare, som bestämde skatten. Sådana omnamnas äfven för städerna Ystad, der de äfven voro 8, och Malmö, der anta- let var 10. Ystads magistrat förbjöds, liksom förut Lunds, att ändra taxeringsmännens uppskattning.

Handlingarna röja äfven spår af en kommunalrepresen- tation i åtskilliga städer, ehuru denna icke ännu hade någon fast och lagbestämd form. På en sådan representation tyder, hvad som här ofvan nämnes om 16-män i Ronneby. I Ystad framstäldes till kommissionen den begäran, att det måtte

') Prot. d. II Okt.

Här hade t. ex. magistraten trugat kämnärsbefattningen på en man. Petter bagare, som hvarken kunde läsa eller skrifva. Mannen beklagade sig häröfver inför kommissionen och berättade, att en annan borgare med större kvickhet och förstånd löst sig fri från kämnärskapet med 50 daler, själf hade han derpå tillsatt väl 100 daler.

8114

tillåtas borgerskapet att »nämna S-män af deras medel»,, som kunde vara tillstädes i hela borgerskapets ställe, då kongliga, generalguvernörens och landshöfdingen kungörelser ankommo, för att inhämta, hvad som

proklamerades och sedan referera det för det öfriga borgerskapet. En rådman invände visser- ligen, att detta vore onödigt, enär det »förnämsta borgerska- pet i sådana fall plägade uppkallas, och eljes efter gammal vana med den största klockan ringdes, så att hvem som ville och hade läglig tid, kunde komma»; men kommissionen fann likväl skäligt tillåta borgerskapet att för nämnda ända- mål bland sig utse 8-män. I Malmö omtalas såsom repre- sentanter för hela borgerskapet 16 män, som af magistraten vid ett tillfälle sammankallades för att gemensamt med denna rådpläga om de stadens angelägenheter, som borde inför kommissionen andragas, och i Landskrona framstäldes för kommissionen den önskan, att 12 inom borgerskapet valde vederhäftige män måtte anses berättigade att i borgerska- pets namn med magistraten öfverlägga om sådana ärenden, som anginge borgerskapet i gemen, en önskan som kommis- sionen biföll.

De till antal och art mångfaldiga uppdrag, som 1669— 1670 års kommission hade att utföra, äro här icke alla be- handlade, icke ens alla vidrörda, enär det icke ansetts kunna ingå i planen för ett arbete sådant som detta att fullständigt genomgå alla de ämnen som i instruktionen omnämnas. Att emellertid kommissionen egnade uppmärksamhet äfven åt de frågor, som kunde anses vara af mindre vigt, derom lämna protokollen tillräckliga bevis. Hon sökte skaffa sig under- rättelse om de skånska stenkolen, gaf order åt landshöfdingen i Malmöhus län att »forderligast inkomma med en relation, huru- vida bärnstensfisket vore af det värde, att det kunde till k. m:ts nytta användas», lät undersöka vägarne i detta län och gjorde samme landshöfding tillräknelig för deras dåliga till-115

stånd o. s. v. Såsom den vigtigaste af de här förbigångna frågorna skulle man kunna anse den om jordrefningen, enär deraf berodde en af de mest trängande reformerna, nämligen regleringen af jordens beskattning och knektehållet. Den be- fattning kommissionen tog med detta ärende, bestod emel- lertid deri, att hon ansåg sig böra alldeles förkasta det af regeringen i instruktionen framstälda förslaget till en provi- sorisk taxering af jordvärdet såsom planlöst och otillfreds- ställande1) och i stället uppgjorde ett detaljeradt förslag till instruktion för en generaljordrefning med anvisning på lämp- liga personer såsom medlemmar i de särskilda distriktskom- missioner, åt hvilka detta uppdrag borde lämnas, ett förslag som understäldes k. m:ts pröfning och äfven vann dess god- kännande. Och hvad särskildt beträffar kommissionens i det »sekreta bimemorialet», gifna uppdrag att söka förmå den skån- ska adeln till större öfverensstämmelse med den svenska i afseende på rättigheter och skyldigheter, så höra de under- handlingar, som derom fördes, till själfva landtdagen och hafva derför här icke upptagits.

Kommissionens tillvägagående var icke detsamma mot slutet som i början af dess verksamhet. Den stora utförlig- het med hvilken i början alla frågor behandlades och den beredvillighet, hvarmed alla klagomål och suppliker upptogos, kräfde så mycken tid och kraft, att det efter hand blef allt mera nödigt att lämna enskildheterna åsido, ju mer arbetet fortskred och ju mer de ärenden hopade sig, som ej genast kunnat afgöras. Det blef också allt mera nödigt att åt de ordinarie myndigheterna öfverlämna af hjälpandet af de en- skildes klagomål. Kommissionens tillvägagående blir derför i allmänhet mera summariskt under vistelsen i Halland, än det varit i Blekinge och Skåne, och i synnerhet blifver detta fal- let, sedan den ene af kommissarierna på grund af sjukdom nödgats draga sig tillbaka. Protokollen, som äro förda un- der kommissionens vistelse i de förra landskapen, äro pa grund häraf utförligare och gifva en konkretare bild af de

») Jlr. Bil. I s. 20,116

tillstånd och förhållanden, som behandlas. Vi hafva derför också vid redogörelsen för så väl kommissionens verksamhet som for de samhällsförhållanden, hvilka af denna verksamhet berördes, jämförelsevis mindre hållit oss till de af hennes pro- tokoll, som särskildt behandla förhållandena "i Halland.

Hvilka voro, kan man slutligen fråga, frukterna af denna kommissions arbete? För att besvara denna fråga måste man skilja mellan de olika slag af missförhållanden, som borde rättas. Så vidt dessa hade sin grund i missförstånd af gäl- lande stadgar, eller i bristande laglydnad, i de öfverordnades maktlystnad och otillbörliga anspråk eller i ämbetsmännens obillighet, självsvåld eller försumlighet, så var deras afhjäl- pande jämförelsevis mindre svårt, om den härför nödiga myn- digheten lades i händerna på personer, som med teoretisk insigt förenade erfarenhet

och handlingskraft; och då alla dessa vilkor här voro på ett synnerligen lyckligt sätt för- enade, så lider det intet tvifvel att kommissionen af 1669— 1670 uträttat mycket godt, stäfjadt mycket oskick, hjälpt många lidande och förtryckta.

Men till väsendtlig del satt roten till det onda dju- pare, än att den genom ett tillfälligt ingripande sådant som detta skulle kunnat uppryckas. Den hjälp, som skulle hafva varit mera välkommen än någon annan, nämligen lättandet af militärväsendets och skatternas tryckande börda, stod det ej i kommissionens, ffcke ens i regeringens makt att bringa; men det länder kommissionen till heder att hafva grundligt under- sökt och äfven anvisat medel till detta ondas afhjälpande. Och utan gagn hafva hennes anvisningar ingalunda varit. Granskar man den instruktion, som Karl XI 1676 utfärdade för Fabian von Fersen såsom generalguvernör öfver Skåne, Halland och Blekinge, så skall man ej kunna undgå att märka, särskildt i de punkter af instruktionen, som angå rättskipnin- gen och militärväsendet, ett bemödande att afhjälpa de oord- ningar, som kommissionen i sin berättelse påpekat1). — Ett

') Wribull, Samlingar utgifna för de skånska landskapens historiska och arkeologiska förening. I s. 41.annat ondt af radikal art, på hvilket kommissionen väl kunde göra regeringen uppmärksam, men som det icke stod i hen- nes makt att genom någon omedelbar åtgärd aflägsna, var det ärfda och ännu icke märkbart minskade nationalhatet. Huruvida detta med tiden kunnat utplånas endast genom de medel, som hon tillstyrkte, tjänar det till intet att söka ut- grunda. Otvifvelaktigt är deremot, att de skånska landska- pens försvenskning påskyndades genom den radikalkur, som först ett treårigt blodigt krig och sedan en kraftfull konungs skoningslösa reformer och hårdhändta styrelse inneburo.

Bilagor.

I. a. Instruktion för Skånska kommissionen af 1669—1670. b. Sekret bimemorial för Skånska kommissionen af 1669— 1670.

II. Katalog öfver handlingar rörande Skånska kommisionen

af 1669—1670.Inslruklioneji och Bimemorialet för Skånska kommissionen af 1669—1670, hvilka handlingar här för första gången, så vidt kändt är, i tryck offentliggöras, äro återgifna efter Riks- registraturet. Något försök har härvid icke gjorts att af- lägsna de ganska talrika omeningar, som i följd af bristande kollationering influtit i de använda originalakterna, utan äro dejsa med undantag af några få alldeles självklara skriffel, som aflägsnats, ej blott ordagrant utan efter bokstafven följda.

S. Wägner.Kongl. Màij:tz INSTRUCTION hwar effter thess och thess Rijkes Högtbetrodde Män och Rådh dhe Walborne Herr Johan Gyldenstierna, frijherre till Lund- holmen Herre till Frössåker och Swerkils bo Præsi- dent vthi Swea Hoffrätt; och H:r Clas Rålamb, Herre till Bystadh och Lenna, Cammar Rådh, vthi then Com- mission som them widh Skånsche. General Gouverne- mentet i nåder vpdragen ähr sigh hafwa att rätta och regulera etc. etc.

Såsom Kongl. Maij:t icke allenast hafwer för godt och råd- \ sampt erachtat till att låta afgå wisse Comissioner till hwar och i en Province i dess Rijke, vthan och i synnerheet på sidstförledne Rijkzdagh i nåder förtröstat Ständerne af ofwanbem:te bägge Gouvernementer *) att genom tillordnade Commissarier låta nogare undersöka Landzens närwahrande tillståndh och huru thet medh mehra förkåfring och wältrefnad kan wara vthi ett tarfweligit och säkert tillståndh att försättja, wahrandes therhoos Kongl. Maij:tz intention genom thetta tillfälle att kunna erfahra med hwadh flijth och troheet the, hwilkom någon besteellning eller tienst af Kongl. Maij:t på the Orther anbefallet ähr, then samma förträda och vthrätta så och huru alla Kongl. Maij:tz Vndersåthare, så i giemen som hwar för sigh theras vnderdånige plicht, lydno och hörsamheet effterlefwa och i acht taga, och hwar och en vthi sitt 'wilckohr och handtering procederar och forfahrer, på thet att om ett eller annat här widh skulle befinnas som detta föromrörde Kongl. Maij:tz salutare Vpsåth kunde hinderligit wara sådant ti- digt må corrigerat och rättadt blifwa; till hwilcken ände Kongl. Maij:tt nådigst will att Herrar Commissarierne föruth medh wäl- 'bem:te General Gouverneur och Gouverneur correspondera och

*) Denna Instruktion föregås i Registraturet af en annan mera allmän såsom ingress, i hviken området för kommissionens verksamhet utsträckes ej blott till ->det SkånUke generalguvernementet» (Skåne, Halland och Blekinge , .utan äfven till »det Bohusiske guvernementet» (Bohus län'.

Utgifvaren! anm.förafskieda måge om en forderligh termin till Ständernes samman- kallande, så wähl vthi Malmö som Bobuus, öfwer the ährender som theres samfällte Interesse angår, lembnandes vthi thet öfrige Herrar Commissarierne quoad specialia sigh sielf att föreena om särskillte möthen och sammankompster i hwari Lähn, som tilp. inquisitioner tienlige wara kunne; Altså will Kongl. Maij:tt Herrar < Commissarierne fölliandhe puncter hafwa medgifwit till ett rätte- snöre hwaruppå the sine ögnemärckie hafwa, sampt hwadh the| ther widh förrätta och huruleedes the sigh i ett och annat för-'; holla måge. i

Till thet första: alldenstundh för all ting Religionen och' Gudztiensten, och hwadh ther af dependerar hoos Kongl. Maij:tt i een trogen nijthällskandhe Christeligh consideration kommer; ty åligger Herrar Commsisarierne först och frembst i giemeen noga . att effterspöria huru then reena och rätta Evangeliske lähran till föllie af then oförandrade Ausburgiska confessionen medh sampt Kyrckiowäsendet och alt thess tillbehörige i thess rätta öfning un- derhållen blifwer, om och alt ther widh wäl och ordenteligen tillgår och handlas. Om Prediko Embetet af dugelige och bådhe. till Lärdom och Lefwerne skickelige persohner rätteligen förestås. Om Kyrckio disciplinen hålles tillbörligen widh macht. Om någre Kietterske Lärdomar och förargeligit Lefwerne lijd.es och tillstäd- ies emoth thet som Kongl. Maij:tt eller thess förfädher Sweriges Konungar vthi dess vthgångne Religions Stadgar och Placater.. hafwa befalt och påbudit, om Biskoparne vthi theres Embeten- giöra alting eensamme eller och tillijka medh Synodo och Capi- tulo, och hwadh Ordning eller process theruthinnan hållen blif- wer. Om General Gouverneuren hwar gång låter bijwista och præsidera på Landemöthen vthi Skåne hafwandes ther i ett be- hörligit inseende, och om således iembwäl vthi Bohuus Lähn för- fares. Om Præpositi och andra Kyrckiones Förmän theras Em- ' betes plicht wederbörligen förestå, om Capitlet Dom och andre Kyrckior Academien, Scholer,. och Hospitaler och hwariehanda till Gudztienster, studier och pios usus destinerade huus och Bygg-3

ninger som sigh böör, underhållas, och till sin ägendom reditus och Jnkompster som ther till höra, trohligen förestås och administre- ras, sampt medh sådana persohner till föreståndare ähre försedde, som them till nytta och gagn lända kan låthandes sigh ex actis underwijsa hwaruthi bem:te Jnkompster widh hwart och ett cor- pus för sigh består, thet Räckningarne som the till Revision att extradera förordna måste, twifwels vthan och lära uthwijsa medh hwadh mehra som the effther sakernas egen anledningh kunna pröfwa nödigt eller nyttigt i thenna ofwan bem:te materien at anmärka och effterfråga. J synnerheet finner Kongl. Maij:tt nö- digt wara att Herrar Commissarierne så wijda thet skee kan vth- leta och sigh informerade giöra, i. Om Bispens i Lundhz com- portement vthi sitt anförtrodde Stifft och thet missförståndh som ähr inrijtat emillan honom och Academien dersammastädes, så och emellan Capitlet och Honom, huruwijda Bispen kan till dhe Be- skyllningar bråtzligh wara, som honom aff Procancellario Acade- miæ ähre påbördade effter som Kongl. Maij:tt all thenn twist som Biskopen och Procancellarium emillan ähr, och hwaröfwer han Biskopen sigh igenom åthskillige inskickadhe supplicationer hoos Kongl. Maij:tt högeligen beklagat hafwer till Commissariernes för- hör och ransakan per expressum hafwer heemstält, hwarhoos the särdeles hafwa att inquirera om Bispen hafwer tillåtit någre Kät- terske och vthi Religionen wilfahrande, anthen medh predikningar eller information hoos Vngdomen sigh i Landett att insmyga, och om han sigh hafwer interesserat medh den Seelendske Student, som thet Vprorske Carmen för någen tidh sedhan i Skåne hafwer vthströdt och publicerat. Om Bispen widh Prästewigningar, vi- sitationer och annet sitt Embete förrättar effter ordmantien och the påminnellser Kongl. Maij-.tt tillförende ther öfwer hoos honom hafwer giöra låtit. J lijka mått o af hwadh wärde the klagomåhl kunne wara som om Bispen i Giötheborg förled ne Rijkzdagh hoos Kongl. Maij-.tt ähre inkomne, och af hoosfölliande acter wid- ly-fftigare stå att inhempta, wälförståendes så widha thet Halland och Bohuus Lähn angår. 2. Hafwa H:r Commissarierne Lunde Capitels Form som then nu ähr, wähl att examinera, på thet the, till thet som thesse tijdher fordra theste bättre redigerat, och om någre disordres theruthi inrijtadhe wore, corrigerat blifwa kan,4

erkundigandes sign huru lustitien in Matrimonialibus ther admini- streras och om Residentes Capituli giöra theruthi theres Embethe medh then flijth och åhuga som sådane wichtige expeditioner re- quirera, om the hålle

sine wisse Capitels dagar jeinbwähl tå ofehlbart komma tillstädes, och sigh icke arbetet uthan förfall undandraga. Huru och medh hwadh curiositet Notarius, jemb- wähl Protocollen torseer och vnderhåller, att således alt ordente- ligen och skickeligen widh Capitlet tillgår. Och i thet öfrige sigh informerade giöra om Capitles medh vnderhörig Dom kyrckias Scholars och Hospitalers rörlige och orörlige egendomb, bestå- ende i Jordegodz på Landet, Huus, Tompter, Åker, Wreetar och ängier vthi och widh Städerne så Lund som Malmö, Landz Chrona och flere Städes, serdehles hwadh igenom donationer testamenter och hwarjehanda transporter så i förrige som i thesse tijdher kan wara af privatis till Christelige bruuk komne, ju alla dess Capi- taler inga vndantagna, thet ware sigh iembwäl i Ränttor och jn- kompster reda penningar hwadh dhe på Interesse vthsatte, eller widh Capitlet Kyrckian och Scholan etc. etc. hoos Bispen eller andra in deposito nederläggia. Så och om Capitels-Archivo Bi- bliothec och annat Inventario mehr, hwal [hwarj till the som Statuta Capituli thet förplichtar swara böra, efftersom Kongl. Maij:ttz nådigste willie ähr att på alt thetta richtige Specificationer och förteckningar skohle opwijsas och alle Capitels Rächningar, bådhe gamble och nye, hälst the hwaraf the gamble Capitler theras be- gynnellse taga och herflyta, medh sielfwa verificationerne så in Credito som Debito skohle till revision extraderade blifwa, iempte Jordeböckerne medh theras förrige rätta Skatte Mantahl Skogars taxt, halfdehlen af Skatterne och extraordinarie owissa Ränttor afkomlingar och hwadh mehra som en pertinent Vplysning oni heela Capitlets rätta tillståndh och beskaffenheet gifwa kan, sampt medh alla gamble och nye protocoller ther uhr någon närmare ouverture om sådana Capitaler att hempta wara kan, som till den ända medh sielfwa Rächningarne att conferera wara kunne, och att häremoth intet någon excuse och tillhanda sökt Vthflycht af prætenderat Privilegio fast mindre exeption af någre vnder förra kriget bortkomne acter som sigh förmodeligen änteligen lichwäl låta igenfinna, må admitteras, allenast att the Capitels handlingar5

som genom privatorum wållande kunna wara af wägen bragte, såsom medh panteboken skall skicdt wara, blifwa opspanade, så att the på något sätt kunna igenförskaffas. Och såsom icke nå- gon ringa dehl Dom Kyrckans Intrader afgå genom then portion som tutores och theras procuratores effter en gammal Påfwisk sedwahna sigh ther af tillholla, så will Kongl. Maij:tt icke för- modha att theruppå framgieent beståå; men till bem:te Kyrckas nödwändiga reparation och understödh gierna cedera thet som i begynnellsen så prio zelo kyrkian allena tillgodhe donerat ähr; Hwarföre och Kongl. Maij:tts will wara vnderràttadt huru then delen ähr publico worden beräknad, som under Academiæ narnpn af sådane kyrckiones Intrader ähre upburna. Elliest ähr och att efftersee, hwadh satisfaction Kongl. Maij:tts och Chronan för the Capittels gods som på Bornholm belägne ähre, må, genom Born- holmiske wederlagh bytet tillkommen. Och emedan Capitles Re- sidens Huus så och några Vthjordar och Tompter till en dehl under then Danske Regiering allaredo ähra på wissa conditioner och medh förbehåldh af Tomptörens åhrliga erläggiande bårt- sålde, hwilka till äfwentyrs sedermehra non adimpleta conditione till Capitlet igen hemfallne wara kunne såsom och deels Resi- denser nyhligare kunna Capitlet ifrån kombne wara, will icke mindre behöfwas, att icke allenast om theras taxation och wer- dering en behörlig effterfrågan skeer, men och hwaresl Capit[a]lerne för samma föryttrade huus och Lägenheeter ähra blifne som oför- änderlige sielfwa corpora Capituli effterföllia, och icke ad priv a- tos usus alldehles borto blifwa måste, hwar widh thet och ettter- frågas kunde om någre Godz ware till äfwentijrs undan Capitlet bortbytt, och om Capitlet therföre sm fullnadt hade undfådt, eller och på hwariehanda sätt wore finfördeladt och någon restitution meriterade. Så ähr och Kongl. Maij:tz nådiga willie, att om Lägers och Begrafningz ställens abalienation vthi Domkyrkan och annat sådant mehr behorligen undersökias skall, jembwäl af hwadh tillfälle the Extraordinarie ränttor, för thetta termin Skatten kal- ladhe, widh näst förrige Kongl. Commission i Skåne icke ähre blefne aff Capitels godzen till den moderation reducerade, som medh Adelens Uthsochne godz skiedt ähr, effter the som Privi- legierne thet och förmå, till förende lijka ähre blefne i så mått6

tracterade och lämbnar Kongl. Maij:tt till H:r Commissariernes betänkiande eflfter then anledning som hooslagde Cammar Colle- gij förslagh och ther till gifwer, huruwida Capitels godzen kunna wara qualificerade en sådan olijckheet medh större Last änh andra privilegierade godz att sustinera så att the icke må theröfwer pu- blico så wäl som privato men synnerligen Academien till hwilken dhe destinerade ähre till afsaknadh vthi någon oboteligh skada eller ruin förfaller. Medh Capitels kiöp huru thet Åhrligen af- taalt och satt blifwer, ähr ett

alfwarligit inseende att hafwa, att therunder icke något till Kyrkors, Scholars och Hospitalers præ- juditz må förelöpa. 3. J lijka måtto tienar och information att inhemptas om andre, eenkannerlig Landz Kyrkiors och Prästebohls underhörige Hemman, Gadehuus, Engiar, Skogar, Vthjordar etc. medh sampt Kyrckiornes Inventarier Item hwadh Capitaler i reda penningar hoos Kyrckiorne, så i Städerne som på Landet ännu ähre att finna eller på Räntta vthstående såsom och huru medh the Kyrckiomedell ähr fatt som på Chronones wägnar af kyrck- iorne ähra vplänte, att the må blifwa liquiderade och vthi rich- tigheet brachte, effter den på sidste Rijkzdagh Ständerne der nedre gifne Resolution jembwähl och hwadh medel Konungen i Danmark och dess Mmistrer widh cessionen af Landet Kyrckiorne hafwe afhändt in specie huru beskaffat ähr medh Hindrich Lin- denåvs räckenskap som han för någre kyrckomedell att giöra hafver forplichtadt warit och hwem vthi hans nampn samma me- dell hafwer under händer hafft, sampt medh flere sådane. Och ändock H:r Commissarieme i alt thetta, så wijda thet Skåne an- går sigh Kyrckio Inspectorens vnderrättelse betiäna kunna, will Kongl. Maij:tt lichwähl att the och här öfwer sielfwe Prästerska- pets och andras berättelse inhämpta och honom Kyrckio Inspec- toren tillhålla giöra reda och räkenskap för den tijdh som honom wedebör. Så måste och 4:to efftерspörias huru medh Regal giäldh ther i Landzorthen föreweter på thet Kongl, Maij:tt på them en pertinent förtechning och rätt vnderrättelse om hwart och etts wilckohr och lägenheet bekomma måtte; Sammaledes 5. Om Iure patronatus icke allenast öfwer Kongl. Maij-.ttz egne; men och Capitels Kyrckior, här widh och the lura patronatus icke uhr acht låthas måste, som på hwarriehanda sätt ifrån Chro-7

nan bortkomne ähre och af Privatis nu innehafvas, på thet Kongl. Maij:tt må weta quo titulo the af them häfdas, och om icke modemi possessores effter ther å vthgifne Kongl. Breefz tenor enkannerligen ähre skyldige Kyrckiorne widh macht att hålla tillseendes huru sådant må wara effterkommit, effter then plicht som widh ett sådant lus föllier och vthi Recessen medh sine omständigheeter beskrifwes. Tijonde laderna måste och vthi thet tillståndh the nu ähre, optecknade blifwa och hwem som till the förfallnes reparation swara böör anmerckias, eller huru the effter handen kunna wara att oprätta igen, hwar hoos then förlän och mångling af Tijonden som en eller annan, aff Adelen eller uthom kan emoth Recessens klare innehåldh hafwa anstält, må redresserat blifwa, och en sådan abusus alldehles afskaffas, så lagandes att Recessen så wähl här vthi som älliest må blifwa effterlefwadh och i acht tagen. 6. Skattar och Kongl, Maij:tt nödigt wara att medh ingen mindre åhuga måtte undersöktas huru medh Lunde Academie nu förewether, hwadh Vngdom ther hoos sigh befinner och hwadh flijt Professorerne på theres pri- vate och publice information anwända hurusledes Consistorium Academicum sigh vthi sina ährender förehåller, hwadh Academi- ens Vpkomst hindrar och till dess maintien och förkofring af nödhen wara wille synnerligen på hwad sätt Facultas Theologica må kunna bringas vthi Flor. Huru Academie Godz förwaltas och Rentmestaren sitt Embete förestår att eij någon sigh ther vthi inblandar, som thet icke competerar, och att Academiens Bönder icke blifwa brukadhe medh arbethe, kiorsslor och Skiuss- farder ad privatorum commoda. Om Academien kan subsistera medh the medell ther till alla redo wärckeligen emploijeras. För hwilcka medell ifrån begynnellsen richtige Rächenskaper infor- dras måste till en wiss effterrätelse huru ther medh omgångit ähr iembwähl hwadh medell som in universum till Academiens nödtorftiga bijståndh och Vnderhålldh requireras, på thet Kongl. Maij:tt må kunna thet samma medh Capitels Jnkompsterne iemn- föra, och see hwadh ther widh brista eller öfwerskiuta tordhe. Och lemnar Kongl. Maij:tt till H:r Commissariernes dijudicatur om icke thet privilegium som Capitlet för thetta hafwer haftt på en kiällare, men nu icke brukas skall kunna på Academien träns-fereras och them till godho komma, så att icke Privati draga nyttan ther aff till sigh. Elliest såsom vthi Senatu Academico någon orohligheet hafwer warit inrijtat will Kongl. Maij:tt om or- sakerne ther till egenteligen wara underrättadt, att perturbatores tijdigt afskafifadhe blifwa kunne. 7. Huru Scholerne ähre medh Lährare försedde om the af skickelige och qualificerade persoh- ner bestå och huru Vngdomen af them blifwa educerade, så och medh Heleneskyldh och andra lijfsmedell försorgde som ingo andre ähn the fattige och ingalunda them som thess föruthan subsistera kunne, tilldeelte blifwa måste. Och 8. hwadh försorgh drages för the vthfattige Hospitals Lemmar till theras skiötzell och nödtorfftige Vnderhåldh vthi Hospitalerne men serdeles att icke Hospitals medlen och flere till the fattigas uppehåld anord- nade allmosor användas till andre persohner ähn the som torff- tiga och skröpliga ähre.

Till thet Andra. Näst Religionens, Gudstjennstens och dess dependentiers skärskådande, warda H:r Commissarierne tillseenendes och inquirerandes huruledes Jusütien i Städerna och på Landet vthi alla Instantier och domstohlar blifwer skipat och föreständen, x. först vthi Städerna: Om Byfogdarne uthi rattan tidh och som wedebör Iustitien förträda, och Huruledes Borgmästare och Rådh uppehålla alla Rådstugu dagar och om the skieppa hwariom och enom rätt effter lagh Recess, Privilegier och Kongl. Resolutio- ner, efftersom KonglV Maji:tt och i synnerheet will hafwa hem- stält till H:r Commissariernes öfwerläggiande ther in loco om then Resolution som en deel Städer sigh på sidste Rikzdagen hafwa vthwärkat till att få en wiss summam appellabilem, sampt att sortere medh sine domar, icke \nder Landzdomaren som tillförendhen, vthan vnder hofrätten, länder Iustitien till befordran, eller till äfventyrs allena styrker Borgmästare och Rådz dominat i sådane saker till the fattigas egeenwillige förtryck, hwilke sin rätt wijdare icke sökia kunne. J lika mått0 vthi Häradz Rätterna om Tings- fougderne eller Häradsdomarne och Tings Skrifwarne ähre effter Recessen beställte till dheres Embetes förrättandhe dugelige och9

Kongl. Maij:tt och Chronan medh Eedh förplichtadhe vthi Hä- raderne boendes, och om thet sigh kan giöra låtha, att Tu, Tree eller flere häradher vnder en Domstoll sammanläggias till Doma- rens bättre Subsistence och Underhåldh, tå the medh Iustitiens mehra befordran genom Capablere och Lärde män effter handen besättias kunna. Om Häradz Domarne på alla Orther sielfwe eller genom andra i theras ställe Justitien förwallta. Om Tingen på rattan Tidh och rum effter lagh och Recessen blifwa hållne, och om. alla saker som komma till Tings blifva tidigt afhulpne, och icke genom försåtelige Kalls spillandhe eller Långsamme Pro- cesser vppehållna eller alldeles försummadhe, serdehles huru thet tillgår i gröfwe criminal saker, som mordh, stöldb, röfwerij, hwilke af en och annan, men i synnerheet af dhem som under Militien ähre, föröfwas kunne, om ther öfwer rätt skeer vthan försummelse, effter dhet Lagh och Recesser förmå och Måhlsägandhen icke genom tidhspilla eller Omkostnader så beswäras att han hällre medh sip klagan afstå nödgas, och hwadh booth emoth sådant skaffas kan, Sammaledes 2. Och om Landsdomare sielfwe, och icke genom qualificerade Subsistuter, vthan i laga förfall theras Embeten i rättan tidh och vthan opsättellse eller vpskåf, till föllie af lagh och Recess etc. förrätta. Och om the hwarest thet så kommer till pass effter swensk lagh och stadgar så wähl som Dansch lagh promiscue döma. Om Kongl. Maij:tt eller Härads- fogdarna sigh vthi Iustitiens administation inmängia och om Iu- stitien och af them eller någon annan blifwer hemmat och retar- derat som i sitt frije och obehindrade lopp billigen lemnas måste. 3. Om Acterne och Domböckerne så vthi then första som andra Instantien hållas i richtig ordning och vthi rättan tidh till sin wederböhrlig Ohrt inlefwereras. Så och 4. huru Executionen af thet som dömdt blifwer, bådhe i Civil och criminal saker genom Häradz och Landzdomare wärkställig giörs, och hwadh feel, Ex- cesser eller uppehålld ther medh kan wara förefallne. Och eme- dan 5. Kongl. Maij:tt ähr förekommit, att dels Executörer eller Rijdemän som tijdz af egen godhtycke theras förrättningars afbe- tahlning, tämmeligen högt stegra, therföre will Kongl. Maij:tt H:r Commissarierne hafwa committerat effter inhemptat noga beskiedIO

her om, till dess nådige approbation en moderat taxa ther öfwer

att oprätta och forafskieda.

Till thet Tredie, Warda H:r Commissarierne hvadh Militien till Landz angår, winläggiandes sigh att penetrera om then såsom then pro tempore ähr inrättat, består på ett fast fundament, och kan nu och framdeles, enkannerlig vthi Slättbygden subsistera vthan sin och Landzens undergång eller om then inplantning i något bör förandras och på hwadh sätt. 2. Om icke practica- belt kunde wara att the många Odesgårdar vnder Militien på några wissa frijhetz åhr vthdelas, så att hwar Ryttere hade sitt hemman thet han sielf åbo och Rosstiennst för hålla, och Office- rarne iembwähl vthi hemmans räntta theras fördehl niuta och Bekomma kundhe.

3. Om the gemena Ryttare, Dragoner och Knechter blifwa af theras Officerare vthi Landet så handteradhe som thet sigh bör och till Regementenas Conservation lända kan, eller och, om nå- gon skadeligh owahna eller missbruk ther emoth, vthi en eller annan mått0 woro inkommen som behöfdes att afskaffas och rät- tas. 4. Om icke Skåhne förvthan ett Regemente till häst och the inrättadhe Dr a]gouner kan Kongl. Maij:tt och Chronan äth min- stone ett Regemente till foot præstera och huruleedes thet sigh bäst giöra låther, anthen på sätt af

Vthskrifning, eller och af an- stående Militie, betienandes sigh der widh af the förslagh som af Kongl. Krigs Collegio nu ingifne ähre, effter thet synes sträfwa emoth Sweriges Fundamental Lagh, att Skåhne som under hög- bem:te Chrona medh the andra Provincier incorpporerat ähr skall så wijda thet Adelen angår blifwa widh dess gambla sedwahna och allenast gifwa Knecht effter Rostiensten som ganska ringa till Landzens wärn och säkerheet förslår, och om thet kunde ändras och under en conformitet medh den Swänska Vthskrifningen bringas, hwadh tå then Militie till footh skulle kunna vthi Mandskap importera och förslå Tå sedhan 5. Öfwer alt en richtigh Militie Book inrättas, ther widh thet in perpetuum sacrosancte förblifwa kundhe. 6. Emedhan och thet en stoor confusion och oreda11

skulle förorsaka om Prästerskapet när Vthskrifningar förordnas, icke widh Rotheringarne så wähl som sielfwe Vthskrifningarne skulle wara tillstädes, såsom thet altidh för detta här i Rijket hafwer warit öfligit så måste tillsees att thet bringas ochså i thesse Provincier till bruuk, så wida thet icke emoth en eller annans Privilegier löper, och att Prästerskapet hwar i sin försambling op- tecknar alle vthom wärkelig tienst wahrande krigzmän medh the- ras nampn, åldder och tillförende beklädde tienster sampt alle förlofwadhe Knechter som ther hafwa sin hemwist på thet att samma Förteekning sedan kunde tiena icke mindre Krigz Collegio ähn General Munstringz Commissarierne till effterrättellse, Men för all tingh 7. måste Tingz fogdarne eller Häradz Domarne tillhål- las, att hwar gång Vthskrifning skieer, hålla en richtigh och veri- ficerat Specification på alla the Manspersohner och theras nampn som finnas i the Sochner och härader, sampt medh hemman, Torp och Gadehus, skattlagde och oskattlagde ther hwar och en ähr boendes och vnder theras Tingzlagh höra, lijka så och alle birckefogdar vthi Birkerne, att Rotheringen ther effter kan skiee och vthj krigs Collegio till effterrättellse insinuerat blifwa. 8. Och såsom Landtmannen widh Vthskrifningarne ingen ringa incommo- ditet ther af tillkommer, säsom och afsaknadh vthj Militien för Kongl. Maij:tt och Chronan skieer att på Adelens Godz ifrån Chronones, Capitles, Academiens Hospitalers och andra Geisteliga Godz sigh wärbart Manskap hopetahls infinner, sökiandes Vthskrif- ningen ther medh att vndkomma. Så will Kongl. Maij:tt att H:r Commissarierne medh Adeien ett wist afskiedh ther om giör, thet sådant widh påfölliande alfwarsamme inquisition och widhängiande wederbörlig näpst ingalunda tillstädias måtte. Här widh och 9. vthi Chronones Pantegodtz noga att inquirera wore, af hwilcka Kongl. Maij:tt och Chronan Vthskrifningen förbehollen wara kundhe eller eij, så att thess högheet och Rätt ther vthi icke blefwe neg- ligerat och förkortat. 10. Effter och Saltpetterhielpen ett sådant Tingh ähr, som till Landzens wärn icke ringa confererar, theruthi Adeien så wähl som alle andre Kongl. Maij:ttz Vndersäthare märckeligen och ähnfast högre interesserade ähre, som the större ägendomb i Landet possidera och besittia, hwilcke penningar fuller i förstone hafwa på Adelens Godz effter Mantahlen waritintroducerade; men nu några Ahr cesserat och ophört, ty wille Commissarierne giöra theras möijeligaste flijth att persvadera och intahla Adelen till samma penningars yttermehra bewilliande aff theras Godz, observerandes att the af Pantegodzen, hwadh heller ähre, Hans Kongl. Maij:tt blifwa förbehållne, hwilcket sigh alldra- bäst giöra låther, der uniformiteten introducerat blifwer emillan Ränttorne af Swänska och Skåneske Hemman som projecterat, ämnat och anbefalt ähr. 11. Såsom thet stort gagn och nytta medh sigh föra skulle ther Prästerskapet, synnerligen af the Giäll, som förbemält ähr, vnder Kongl. Maij:tt och Chronan, så wähl som Capitlet, Academien, Scholar, Hospitaler och andra Geistelige hora kunde, disponera åhrligen till Häradzfougderne att inlefwe- rera en rätt förtekning på tertial Tiotiden hwaraf pröfwas kunde om Chronones och kyrckones Tijondhe anpartz affgifft salvo jure tertii kundhe på någon Ohrt wara att förbättra, serdehles uthi Skåniska Skogzbygden, Bleking och Bohuuslähn, hwarest the mehr- endehles öfweralt ganska ringa skole wara anslagne och synne[r]li- gen att på the Orter ther Tijonden i kärfwan uthgiöres, mehra richtighet ther medh träffas, kundhe så hafwa H:r Commissarierne iembwähl thet att låtha sigh angelägit wara, enkannerligen och therföre försorg att bära, thet Kongl. Maij:tz och Chronenes Tij- onder medh någon fördehl kunde blifwa bortstadde eller åthmin- stone för en recognition och husbondeholdh uthi the förriges händer lembnadh. 12. Allendenstundh i thet öfriga widh hän- dande fahra af något oförmodeligit fiendtlig» infall, Strandsijdan med wäkter nödwändigit måtte försedd blifwa, och till sådana strandwaktares extraordinarie Vnderhåldh en tijdigh författning att giöra behöfwes så att icke Lasten theraf må allena redundera på the godhz som närmast in till belägne ähre, och hwadh eller ähr med inquarteringen tå blifwa beswäradhe och the andra ther emoth wara alldeles frije, som lik wäl af en sådan wacht

och wård lika säkerheet att förwänta och niuta hafwa; wille förthenskull H:r Commissarierne wähl öfwerläggia huru theras Vnderhåldh medh Landzens minste olägenheet kan wara till wäga att bringa och medh Ständerne ther om ett wisst aftahl giöra. 13. Thessförvthan, att icke the Excesser som af Militien på Landet föröfwas må blifwa oafstraffadhe och Landtmannen således betungat mehr och13

mehr af sigh komma, men förnembligast heela Provincien Gudhz hemdh therföre underkastat blifwa, om någon Officerare skulle sigh fördrista att mäkla emillan Militien och Landtmannen och således exorbitantierne Justitien undandraga, eller och den kla- gandhe medh hoot och Vndseijellser skulle blifwa affskräckter will och icke mindre nödigt wara att ther öfwer en behörig in- quisition anstelles som och om några executsioner till Landzens beswär och olägenheet skulle genom Militien uhr Fästningerne skiee, och att af Landz- eller Gvarnisons Officerare och andra, eller theras Vnderhafwandhe anthen medh egen nyttigheet eller connivents icke någre oloflige fiskerijer må tillstädias, men widh wederbörlig poen affstraffandhe förhindrat blifwa. Doch måste i acht tagas att the fremmandhe fiskire som ähr klagat öfwer, sigh på fiskerijerne inställa, icke alldehles föriagas, vthan heller till någon affgifft till kyrkior och pias causas obligeras, på thet icke på Danska sidhan the Ware thet samma wederfahres må till theras större afsaknadt.

Förvthan Landt Militien ähr widh Militärstaten fast nödigt att hafwa om fästningarnes tillståndh en pertinent och trowärdigh efterrättelse hwarföre H:r Commissarierna fram för allt annat fästningarne considerera att wara ett antemurale Regni, hwilkas conservation och säkerheet bore wara en souverain Lagh och ther widh wähl och flitigt i acht tagas att Kongl. Maij:tt om theres denfension en fullkomblig och tijdigh berättelse må giort blifwa här widh öfwerläggies. 15. Om och en eller annan Fäst- ning särskillte Commendanter kundhe af nödhen wara, förvthan the ordinarie Officerare som thersammastädes commendera Militien och i sådant fall, på hwilka Orther the bordhe anforordnas. 16. Om widh Gvarnisonerne i sielfwa Manskapet något står att be- spara, eller och om propter securitatem ett mehra requireres ähn staten nu medgifwer. 17. Så och om Officerare reduceras och på theres Vnderhåldh tuto något mesnageras kundhe, serdehle- the Tre Månaders Löhningar. 18. Och nahr Citadellerne blifwa färdige hwadh Manskap tå kan indragas till någon större bespa- ring af medlen. 19. Huru Gvarnisonerne här till försörias och betalas, och om på thet sättet som thet nu skieer thet icke kom- mer Chronan ett stoort att kosta; men Soldatesqven lichwähl ther-14

igennorn föga blifwer hullpen, eller om här vthi icke något annat tilldrägeligare sätt kundhe opfinnas. 20. Om icke Militiens vn- derhåldh mehrendehles blifwer Kongl. Maij:tt och Chronan vthi contante rnedell beräknadt, ther doch then under en eller annan prætext genom opnegotiationer vthi pertzeler contenteres hwilket om så tillgår, hwem tå ther till skylldigh ähr, och till hwem Kongl. Maij:tt och Chronan tilltahlet therföre kan och böör dirigera. 21. Huru med sådane opnegotiationer procederas att icke några egennyttigheeter ther vnder spela och soldatescan ther ofwan på medh odugelige wahror blifwa afspijsadhe. 22. Serdeles huru Profwiantemestarne medh Pertzelernes vthwägning och Vthmähl- ning omgås, att icke salt fisk med Salt och Laka vthwäges och af Köttet thet bästa inbehålles, men knokor och been utdeelte blifwa, och om Allmogen genom inmätningen af Spanmåls Rän- torne någon affsaknad tillkommer. 23. Huru Comissbrödhet blif- wer tillredt och bakat, så att Knechten icke till andras fördehl af thet bästa miöhlets innehållandhe, fögo annat ähn medh sådherne afwijsas, och vthi vthwägningen genom Ståhlbakning och andra konster till kort kommer, af hwilket alt hans vndergång änteligen förorsakas måste, här widh och att pröfwa wore om icke genom bakningen flere pund bröd af hwar Tunna Mjöl, ähn nu skieer, bekommas kundhe. 24. När och Soldatuesquen vthi penningar till en deel afbetalt blifwer om thet tå skieer i sådan myntesort, som Opbörden lijkmätig ähr. eller hwem som af valvationen pro- fiten och gewinsten indrager. 25. Blifwer och Vnder tijden Spanmåhlen vthi någon betalningh Soldatesquen anslagen, om tå then, när dyrheeten ther på tilltager med penningar à 9 mk:r Tunnan erläggas, och hwem på sådant fall gewinsten beräknas, eller nähr godt kiop ähr, och Markgången ringare ähn Nije marek sigh befinner, om Spanmåhlen tå in natura bliffwer vthskifftat, och om ther under någon gewinst sökes; hwem then till godho kom- mer. 26. Ähn kommer här att eff[t]erfrågas huru med Magazi- nerne bestält ähr, och hwadh förrådh på en och annan Ort ther vthi finnes eller wahra bör. Item huru Militien 27. Åhrligen beklädes och medh hwadh mesnage klädetz op negotiation skeer, så att Klädts werdet någorlunda kan lijkmätigt wara, om och icke genom

Wachtkiortlar af Walmar, så wähl som af PältzarlS

sampt och Buldans kiortlar om Sommaren vthan någon synnerlig stoor bekostnad, Höst, winter och Wår the andre kläder längre kunde blifwa conserverade och Knechten widh sin hellsa bättre erhållen. 28. Om Servicen then Ständerne offta hafwe klagat öfwer till föllie af Kongl. Maij:tz nådigste resolution ähr blefwen modererat, och huru medh then nu förhalles 29. Så måste och Commissarien Streuwe (af hwilcken H:r Commissarierne kunne hafwe sigh här widh att betiena) medh alfwarsamheet formanas, att han effter sin Eedz plicht hafwer medh alt som hans Embete tillkommer och Instructionen honom tillbinder, ett flitigt opseende, och om sin förrättning trolig relation giör, eller ther något ho- nom ther i förhindrar, thet han tå thet tillbörligen tillkennagifwer.

o ö

Till thet Fierde, hafwa H:r Commissarierne sigh att erkundiga om Båtzmanshållet så i Städerne som pä Landet 1. Huru thet blifwer præsterat och af Ammiralitetz Officerarne så wähl som andre the ther medh opsicht hafwa bore i acht taget. 2. Om någon belägelig Ohrt ännu kundhe widh Siösijdhan finnas hwarest bem:te Båtzmans håldh icke inplantat ähr, huru thet kan iembwähl ther blifwa inrättat, serdehles att medh Städerne vthi Skåne Halland och Bleking handlat blifwer, att the taga Båtzmans håldh sigh uppå och häller i något annat lijsas på dhet en uniformitet blifwer, hafwandes och i acht om icke iembwähl widh Fiskelägen något wore att giöra, effter dhet förr skall hafwa warit brukeligit. 3. Skulle och Ammirahtets Officerarne som sigh vthi Gouvernernenten befinna, hafwa något hoos H:r Commissarierne att föredraga, och theras assistence att åthlijta ähr Kongl. Maij:tz nådigste willie, att the tå theras angelägenheeter befordra och wärckeligen under- stödia som the thet skiähligast och medh Kongl. Maij-.tz tienst lijkmätigt att wara pröfwa kunna. 4. Om alla Hamnar och in- lopp sampt theras beskaffenheet kunna H:r Commissarierne af thetta tillfälle, iemwähl någon cognition indraga, hwarest the nu ähre och om någre till Landets och dhe seglandes nytta stå att för- bättra, såsom widh Ystedh och annorstädes. Och ther iempte 5. Skiepztimbragen widh Bokull i ögneskieen och öfwerwägande6

taga, hwadh som till dess fortsättiande kan tienligit eller hinder- ligt wara. 6. Såsom och alla till Skiepztimbers anförskaffandhe beqwähme Orther, antecknas och i påminnellse hafwas måste, hwadh eller the Chronan eller Privatos tillhörige ähre. 7. Så måste och granneligen ransakas om vthi the Byar och Ohrter, ther Båtzmän hålles, öfwerflödigt Manskap sigh inlogera, hwaraf en och annan oredha entstår, att thet tijdigt corrigerat och rät- tat blifwer. 8. Kunna och H:r Commissarierne sigh informerade giöra om Fyringen huru troligen och förswarligen ther medh umgås, och om något klagemåhl wore, sökia till att examinera och rätta.

Till thet Fempte. H:r Commissarierne hafwa flitigt i acht att taga, hwadh som i hwariehanda måtto Kongl. Maij:tz egne höga rättigheeter och Regalier angå kan, så att the r. effter- fråga om något ther emoth heemligen eller uppenbahrligen wore handlat eller å färde, och thet effter all möijeligheet sökia att bootha, och therföre enkannerligen 2. efftersporiandes huruledes Kongl. Maij:tz Vndersåthare, högre och lägre Andelige och Werldzlige widh Lagh Recesser, Laga Stadgar Ordningar och Resolutioner så och hwars och ens wählfångne frijheeter och Privilegier änro wordne conserverade, och huru the så sampt som synnerlig widh allmän Landz- huus- och hem-fred handhafde och beskyddade warda; Och emedan 3. Kongl. Maij:tt till thes Rijkes och alla thess trogna Vndersåtheres bästa hafwe förvthan the Stadgar och ordningar som bådhe i Andelig och timelig måtto, icke allenast Konungerne i Danmarck till Landzens natur och egenskap adopterade, men förnembligast dess egne högtlof- ligste förfäder Sveriges konungar hafva påbudit om än några flere deels förbättrat dels af nyo vthgå låtit hwilka och af Samptlige Rijkzens Ständer àhro på Rijkzdagarne wordne wedertagne och thet ingen ringa macht påligger att the samma blifwa medh then hörsamheet effterlefdhe som sigh ägnar och böör, så ähr och thet Kongl. Maij:tz nåddigste willie att H:r Commissarierne medh then nijth som thet fordrar etfterspörria huru desse Stadgar och Ord-7

ningar hwar för sigh i sin arth och egenskap ähr respecterade och i acht tagna wordne, och 4. af hwadh orsak en eller annan af Gouverneurerne och Landshöfdingarne hafwa underlåtit och försummat att inkomma hoos Kongl. Maij:tts medh then Relation och vnderrättelse therom, som them genom serdeles Breff för någre åhr sedan war beordret och anbefallet låtandes sedhan sigh reda "och beskiedh giöras för hwar ordning, Stadga och Placat

serskilt, inkannerlig them som för Landzens allmänna nytta och förkofring skuldh mäst ligger macht uppå som ähr om en sann och oförfalskat Gudztienst om Sabbatz brottz och om Eeders aff- skaffandhe om tienstefolk, om Krögeri och giästgifware om Myntes rätta valvation, sampt thess obillige stegrandhe och skadelige Vth- försel, o ni Mått wicht och Måhls inrättandhe medh Betzman och pyndare, ahln, kanna, Tunnor och hwadh mehra ther till hörer, om Wägar och Broars widhmachthållandhe, sampt Skogars con- servation som förbem:t är etc. Wore elliest något vthi förbem:te eller andra flere Placater och ordningar, som att ändras, meliore- ras eller alldehles vthlåtas behöfdes, thet lemnar Kongl. Maij:tt alt till h:r Commissariernas godha betänkiandhe och inrådhandhe.

Till thet Sexte. Thet ligger och icke ringare macht uppå att Chronones Ränttor och Regalia fisci ordinarie och extraordi- narie rätteligen blifwa handteradhe, hwarföre iblandh the fornemb- ste H:r Commissariernes åhuga bör wara, sigh om them på det nogeste informerat att giöra. 1. Om the i rattan tidh inkräfwias och medh them troligen omgås anthen the på wisse rum bewaras, såsom medh Spannemåhlen etc. skier; eller och strax i reda pen- ningar till Gouvernementets vthgiffter Employeras. 2. Om then distribution och ordres som Cammar Collegium theröfwer åhrligen giör och ställer, blifwer af H:r General Gouverneuren och Landz- höfdingarne tillböhrligen eff[t]erfölgdhe, eller af något tillfälle for- ändras. 3. Huruledes Gouver[nejinentz Cammererarne och Landz- bokhållarne giöra sine Embeten om the sina Rächningar och Böcker i rattan tidh förfärdiga och inskicka, eller af hwad orsak the hoos Cammar Collegium offta seent inkomma. 4. Och såsompå theras revision icke litet angelägit ähr, så will Kongl. Maij:tt H:r Commissariernes sentiment och så weta om bem:te Rächnin- gar skohle kunna här i Cammar Collegio som sigh bör nöijachte- ligen revideras eller och om thet icke bör skiee först ther in loco och af hwem som tyckes af den orsak nödigt wara effter the här icke widare kunne pröfwas, ähn allenast huru Vthgifften medh sine verificationer emoth Opbörden corresponderar och widh sielfwa Opbörden som i allehanda extraordinarie owisse Ränttor och städzemåhl, faritz löf, drifft, wrak, ollongiäld, består dess rätta inkompst frånwarande icke kan observeras eller genom nå- got tingzwittne egenteligit erfahras. Kongl. Maij:tt will och 5. wara underrättat om fougderne till vnderdånigst föllie af dess förordning pä serskilte Ordinarie terminer om Ahret Allmogens vthskylder infordra, effther som then wisse ränttan består 1 sådane pertzehler som på åthskillige tidher vpbäres, och . . . och den öfrige Extraordinarie vthi ett wisst och emoth the Swenska Ränttor pro- portionerat quanto af hwart hemman beräknas, så att ther medh i alle måtto omgås måste, som annorstädes i Swerige och icke mehra som in hostivo eller Krigtijden vnder nampn af contribu- tion eller termin skatt något blifwa af landet vthprässat som reda tillförendhe ähr mentionerat. Skulle her vthi 6. ännu eij som för- bem:et ähr lämpeligen wara procederat, så måste inquireras hwar- före thet ähr negligerat, Kongl. Maij:tt ther 0111 berättas, och vthi H-.r Commissariernes närwahru vthi wärket ställas. Så kommer och 7. vnder inquisition om fougderne vthi theres Embetes för- rättningar af Landshöfdingarne assisteras eller och hindras, för hwadh orsak skull restantierne i Lähnen åhrligen tilltaga. Huru det kommer att assignationernes afbetalning antingen öfwer tijden uppehållas eller heelt vtheblifwa. 8. Och emedan Landzhöfdin- garne som och fougderne åhrligen granneligen att effTt]erspana och vthleeta om och några flere ränttor och inkompster i landet kunna finnas som tillförende hafwa warit brukelige och icke mindre nu Kongl. Maij:tt och Chronan till gagn att mesnagera wara kundhe måste hoos them ther om behörig påminnelse skiee, i synnerhet om then recognition, Affgifft och Accijs som qwarnarne, gadehu- sen och krogarne på Landet iempte landgillet af åll der hafwa warit wahne att vthgiöra, och helst thetta sidste, efifterty ther iLandzorterna icke så ähr fatt medh giästgifwerijet och then re- sandes ferdenskap, som på andre Orther i Swerige vthan Stadh- erne liggia ther så nähr tillsammans, att the then resandhe medh postwagnar sin emillan nogsampt accomodera kunne för hwar skuldh och icke bem:te Krögare på landet the wilkohr synes kunna tilläggias som andra gästgifware niuta Och wore 9. iemb- wähl om andra sådana saker flera hwadh Kongl. Maij:tt till tienst lända kan, att vthsökia, serdehles om Landshöfdingarne eller foug- derne sombligestädes några fiskerättigheeter vthi Nothdrätter och annat nyttia som kunde vnder Regalia fisci blifwa i acht tagna, eller och om andra privati någre sådane rättigheeter sigh tillägna som lichwähl Kongl. Maij:tt kunde hafwa att tala på, såsom medh bärnsteen eller raaf thet annorsthedes vndher the Ting räknas som öfwerheeten enskijlt competerar. Sä och om Tegelbruket emillan Hellsingborg och Landzchrona kan af then beskaffenheet wara, att thet under Kongl. Maij:tt och Chronan reducerat blifwa kundhe. 10. Skulle och någre landzränttor som nu till annat medh ingen synnerlig Chronans nytta disponerade ähre, kunna till sjelfwa Statens vnderhåldh tillbaka komma så heem^telles

thet och Hrr Commissarierne att pröfwa. 11. Och på thet thess större richtigheet i thesse och flere slijke Regalier må wara att finna, ähr Kongl. Maij:tz nådige willia att alla the som äga the herlig- heeter Chronon fordom hafwer tillhört, skola tillhållas att produ- cera quotitulo the them possidera. 12. Widh hwilket tillfälle effter the pantebref som på Chronones godz vthgifne ähre, icke alla lara wara af en tenor, men Chronan af en deel pantegodz dess Regalier och theribland the extraordinarie Ränttor eller Skatter kunna vara förbehållne så måste icke allenast thet i ob- servance tagas; men och huruledes samma godz nu af innehat- waren häfdas och nyttias till theras ordinarie Ränttor så wähl som ekt och arbete, hwarvthi thet Extraordinarie till en stoor deel består. 13. Men för all ting om någre aff Pantegoodzen under wekudagz godz wilkohr brukas quo indulto sådant skieer, och måste ther iempte en alfwarsam och noga examen om alla weku- dagzgodz anställas, således att på the Sochner som ähre be- lägne vthom then ena Sochnen, ther Säthesgården situerat ähr och lichwähl för wekudagzgodz häfdas, iu äntelig konungzlig till-20

ståndh måtte upwisas, alldenstundh genom wekudags wilkoren Re- galia märkeligen affskiäras och effter Dansck Lagh ingen häfdh som icke laga fång medh sigh hafwer giälla kan. 14. Item och huruwijda en eller annan anthen ex previligio eller af serdeles Konglig benådning må wara kommen till nya Sätherijer att in- rätta, om the Vnder Bönders afgifft brukas, och quo jure Weku- dagz godz vnder nye sätherijer. Regalierna kunnne förminskas. 15. Ther och någre godz och Ränttor skulle i desse tijder per male narrata wara komne ifrån Chronan eller Kongl. Maij:tt och Chronan genom byten och på andra sätt skulle wara förfördeh- lat blefwen måste dess Interesse therwidh icke vthur acht låtas serdeles och thet bythe medh framledne Owe Tott under examen dragas och huru Skogarne till samma bythes godz som ingen ringa portion af Wildbahnen är, sedermehra vthaf dess innehaf- ware ähra medfahrna i synnerheet om thet icke kunde vnder Chronan åtherlösas i fall intet annat medell funnes. 16. Medh förmedlingarne måste en noga opsikt hafwas så att icke the af Allmogen som förmå Uthlagorne att giöra genom något vnderslef ther vthi förlindras, och them oförmögne och vtharmade lasten allena lembnas aff Vthlagornes fulla vthgifft. 17. Hoos then af Ständerna solliciterade Jorderefning kommer thetta i consideration att effter then icke straxt kan således i war ket ställas thet then till en så snar fullbordan kan befordrat blifwa som Landzens tarfwor thet requirera, om icke härvthi thet expedient ähr att företaga, att Kongl. Maij:tz fougdar tillijka med Tingfougdarne effter handen widh ordinarie tingen granneligen och allfwarligen vthransaka hwart och ett hemmans beskaffenheet i Åker, Engh och Vthryme, medh dhen åthwarning att om thess åbo medh sampt Tingsfougden och Stockmännen icke rättelige then angifwa the tå widh påfölliande inquisition exemplariter herföre skulle affstraffade blifwa. Sedan kunde Kongl. Maij:tz fougde widh till- fälle sielf taga hemmanetz. wilkor i ögonskienn, om hwilkens an- gifwande han någon apparence till twifwelsmåhl hadhe och adiun- gerade sigh en Jordemetare i the förrigas närwahro bättre thet samma examinera, låtandes altså then som medh orätt angifwande i så måtto beträdes thet straff undergå som förbemält ähr, hwaraf förmodelig andra sky och warnagel taga, och icke så lätteligen2 X

mehr medh något osanfärdigt angifwande sigh framtee tordhe, så att ransakningerne widh en slijk alfwarsamheet medh mehra rich- tigheet theras fortgång winna kundhe; Men såsom Landzhöfdin- garne icke måtte thetta aldenast på fougdernes förrättning an- komma låta, så requireras till större försäkring om wissheeten i thetta måhl att the för egne persohner, när the anthen af annat tillfälle reesa omkring i Landet eller älliest icke kunna wara medh andra pressante ährender occuperade, taga sigh någon tidh till att see och spana effter ett eller annat i thenna måtto suspect hem- mans tillstånd, anställandes ther på en Öfwer ransakningh, så att och fougden om han med någon otroheet theruthi anträffas skulle medh så mycket större straff belagdt blifwa kundhe, på thet så- ledes hvar och en må disponeras Chronans Interesse vthi thetta medh then trooheet, flijt och warsamheet att i acht taga som sielfwa sakens nödtortft thet fordrar. 18. Icke dess mindre måste Landt- mätarne likwähl medh theres Embetes förrättningar foortfahra, och till sielfwa Jordrefningen ett fundament läggia och om iembwähl någon af them skulle finnas icke att hafwa giort thet hans plicht honom tillbinder, then samma effter sin förtienst och så må blifwa ansedd. 19. Och vvore her på icke strax någon förändring i Chronones ränttor att giöra; men desse förrättningar medh Land- zens gamble Taxt och Skattlägningh att iembföra och medh för- sichtigheet att öfwerläggia thet Chronan i thess inkoinpster icke alt för stoor afsaknad genom theras nya regularitet taga och

lijda måtte; men the hemman som skiäligen pröfwas att kunna högre Skattläggning thåla kundhe vthan widare betänkiandhe pro- portionaliter effter then gambla taxt beläggias. Här näst de.->ide- rerar Kongl. Maij:tt och att wara informerat hurledes the Slott, huus och Ladugårdar som Kongl. Maij:tt ähre tillhöriga, blifwa widh macht hållna och föreståndne. 21. Huruvida Bornholms Wederlaghs godzen ähre Kongl. Maij:tt och Chronan behålltie. Och om the Huus och Byggningar som widh cessionen ther på hafwa warit, iempte andra Herligheeter af samma godz conser- veras. 22. Huru the som Siö- och Landz tullar medh Accijserne vnder händer hafwa them förwalta att Kongl. Maij:tt i dess Re- galiers och Revenuers wichtige handthering skeer ett nöije. och Vndersåtherne, synnerligen then giemeena Allmogen icke therwidh öfwer Ordning medh någon hårdh Process betungat blifwa till hwilket hwariehanda tillfälle någorlunda att vndanböya Kongl. Maij:tt nådigste willie ähr. 23. Att Tull och Accijs Taxerne och Ordonantierne si ther som flere städes i Rijket ähr skiedt, straxt skole publiceras, hwaröfwer ingen under hwadh påfundh thet och skiee må, skall widh wederbörliget straff graverat blifwa. 24. Och efftersom Ständerne hafwa på sidstförledne Rijkzdagh sigh erbudet att willia emoth Lille Tullens och Accijsens uphäfwandhe en an- nan wiss vthlaga i stället åhrligen till Kongl. Maij:tt och Chronan erläggia, så låther Kongl. Maijrtt thetta förslagh och beroo under H:r Commissariernes betänkiandhe huru thet skall kunna vthan någon afsaknadh vthi Kongl. Maij:tz och Chronones Intrader fo- geligast i wärket ställas och practiseras .och vthan præjudiz af then dessein Kongl. Maijrtt haf:r fattadt medh Landz Chronas stadhz vphiellpandhe. 25. Äfwen och om 1 reflexion af Dann- markz näre situation som handelen på thenne sijdhan i tämmeligh twångh håller, icke then att lijsa och thess mehra att befordra någon moderation i Tullen på hästars, Oxars och Spannemåhls vthförssel att giöra, rådeligast wara måtte. 26, Lijka så will Kongl. Maij:tt och H:r Commissarieme hafwa heemstält huru- wijda Danmark eller Siette Penningen af Vthrijkes Arftagares lot- ter, som ur Rijket boortflytties, kan Kongl. Mai]:tt och Chronan till godho komma, och the vnderslef eviteras och hindras som ther vthi förelöpa att bem:te Arfszlotter anthen genom simulerat heemlig afhandling eller och reale Contracter inpå the andra Arf- tagare af Kongl. Maij:tz egne Vndersåther blifwa transporterade och afträdde till thenna thess rättigheetz märkelige illusion och förminskandhe. 27. Förvthan alt thetta såsom Kongl Maij:tt hafwer låtit infordra Cammar Collegij egne Vnderdànige påmin- nelser om ränttorne och hwadh ther till hörer concernera och här hoos föllia vnder Lit. A. B. C. D. E., Så wille H:r Commissari- eme ther af förnimma hwadh här widh ytterligare desidereras, thet wederbörande förehålla och så laga att vthi thet ena medh thet andra må skiee hwadh Kongl. Maij:tz tienst kräfwer.23

Thill thet Siuende Kongl. Maij:tz Ställe Stat i Skåne wille H:r Commissarierna och låtha giora sigh vnderrättadhe om huru then föreståås, hwadh gagn och fördehl ther af Åhrligen kan tillwäxa och huruwijda bekostnaden therigenom kan ersättias icke admitterandes att något som af Kongl. Maij:tt bem:te Stat under- lagdh ähr vthan dess wettskap och tillåtelse må forändras eller förminskas, iembwäl om och något undandragit woro, åther ther under reduceras, men att alle dess tillhörige godz och ränttor oförrychte conserveras, och af betiente tagas i god acht, att inga egennyttigheeter på ett eller annat sätt ther widh må fö- relöpa.

Till thet Ottonde. Om Jägeri Staten thersammastädes, warda H:r Commissarierne och all nödig information tagandes i. Huru ther medh procederes. 2. Hwadh till Kongl. Maij:tz tienst aff allehanda diurskin therigenom kan inkomma, eller 1 annor mätto såsom medh Allongiäldh, skieer, till någon inkompst lända: Om af Hasselnötter som i Danska tijden och windfäller, thet ähr the Trään som till någon myckenheet kullblåste blifwa, någon fordehl åthminstone thill them Statens Underhåldz medell att hämpta och mesnagera wore. 3 Huru medh höga Diurs fällandhe förfahres, att the icke i Kongl. Maij:tz wildbahner, Parker, och Skogar, hwadh heller the ähre ennskyllte eller medh andre Interesserade, af hwariehanda tillfälle förminskas eller heelt Ode läggias, lijka så och att icke skogsfoglen, genom otijdigt skiutande förswinner och bortkommen 4. Att Skogarne icke förhuggas, hälst diure- stånden till skada och afsaknadh, och att icke några plackerijer under skogshygget föröfwas. 5. J synnerheet om wildbahnen i någon måtto fördärfwat att wara befinnas skulle, att granneligen tå observeras af hwars wållandhe thet är skiedt. 6 Härwidh och conservationen af Pantegodzens Skogar och hwadh them i förber.de måtto widhängit ähr, icke uhr acht låthas, men af sjelfva Pantebrefwenn hwars och ens panträttigheetz Natur och egenskap exacte vthleetas måste, så att the Skogar som icke wijdare ähn till nödtorfftigh wedh och

huus byggning ähre anthen särskilt24

eller tillijka medh och under wisse hemman bortförpante, icke tillåtes ther vthom att häfdas och thet ändå icke vthan föregån- git vthmärkiandhe och afwittrandhe genom Chronones Heijderij- dere och Skogsfougdar som hwar gångh Trään till the tarfwande fällas skole, them vthmärkia och stämpla måste. 7 Serdeles att Kongl. Maij:tz och Chronones regalier, medh Jacht, Skiutandhe, falkejagt, och Ållongiäldh i sådana Panteskogar icke förminskas, så frampt Pantebrefwen thet icke Jnnehafwaren iembwähl att niuta tülåtha. 8. Skulle och befinnas att Chronan, i sådane Pantesko- gar wore i en eller annan måtto någon præjuditz och afsaknadh wederfahrin, fordrar sielfwa rättwijsan att thet tå blifwer refunde- rat igen, thet samma bör och observeras hoos Skogarne af the Godz, som på Lähn och Beställning bortförlähnte ähre. 9. Och måste icke heller Capitlet sin skogsrättigheet missbruka men then vthan Skogarnes ruin till nödtoifften nyttia, såsom och icke till Academiens tarfwer någon Skogshygge begås måste, medh mindre det blifwer och af Kongl. Maij:tz der till beställte betiente spar- sambligen vthwijst, fast mindre må någon Academicus understå sigh till sin egne nytta Skogen att bruka, Hwar widh 10. i lijka måtto observeras måste, att the Skogar som till ryttare eller dra- gonehemman höra eller och under donerade Skatträttigheeter kunna wara belägne, icke tillåtas att brukas till annat ähn till hemmanens egne nödtorfft, så att the som slijke hemman besittia, dhet ware sigh officerare eller giemeene fogder eller andra icke må hwadh skogen angår, hafwa ther större rättigheet vthi, ähn andre Landboer, tagandes it. i acht att bem:te Skogar icke för- medelst Pottaskebrännerij må warda vthödda. 12. Elliest måste och alt præjudicerligit Jagandhe och Skiutande som kan hända i Landet att skiee af Officerare som boo vthom Städerne så wähl som i Gvarnisonerne eller theres betiente och Vnderhafwandhe så och af Academiens fogdar, Arrendatorer och andra som på Jacht och Skiutandhe icke äro privilegierade eller någon them sielfwe tillhörig ägendomb på landet hafwa, widh behörigt straff alfwarligen effter Kongl. Maij:tz gifwne resolution förbiudas och afstraffas, iembwähl 13. granneligen effterfrågas om icke vnder prætext af Kongl. Maij:tz Jägerij Stat Landet och Allmogen medh25

några beswär betungas hwem ther till wållandhe ähr och huru thet boothas må.

Till thet Nijonde förorsakas Kongl. Maij:tz rätt så i therma som the flere commissioner H:r Commissarierne att recommendera Vpseendet af Landzens cultur så att i giemen H:r Commissarierne sigh angeläget wara latha thet egientehgen att penetrera som till bem-.te Landzens cultur och opkompst tiena kann efftersom hwar Landzohrt kan wara belägen och fallen till. Nembl. i. Att the så wijda skiee kan animera och vpmuntra Vndersåtherne, såsom och lembna Landshöfdingarne, Befallningsmännen och andra we- derböhrandhe Vnderrättelse om thet som till benrte culturs Vp- hielpandhe kan requireras och afsees, lämpandes sådant effter hwars och ens ohrts situation och egenskap, att hwarest lägenheeten så medgifwer foorhtfahres medh Landzens förbättring, bärgwärkens af Ahlun och Steenkohl, så wijda beqwämligheeterna thet tillåtha och flere andre bruck hwilka oprättas ther någon mineral kan opsökias och tarfwelig Skogh sampt Ströhmar och andra bequäm- ligheeter widh handen finnas. Item allehanda manufacturer och handtwark introduceras och inrättas; Men såsom thetta allenast af H:r Commissarierne generaliter ihugkommas eff[t]erfrågas, in- rådes och wederböhranden till skiötzel effter dess Embetes plicht påläggias kan, så hafwer the icke för thenna orsak skull sigh wijdare att bemödha eller Commissionen att fördröija. Besynner- ligenn 2. böra och H:r Commissarierne betänkte wara huru Ödes- godzen kunne stå att förbättra och excolera igenn, som af hwarie- handa orsaker mycket tilltaga, them H:r Commissarierne och we- derböhrligen undersökiandes warda, enkannerligen om LandtMi- litien något wållandhe ther till må wara. Och kommer widh thetta ährende 3. i consideration om thet icke skall kunna sigh giöra låtha att the vnder wisse frihetz Åhr och wilkor proportio- naliter som hwarie och ett ödesmåhls tillståndh och beskaffenheet thet kan tarfwa, besättias antingen genom förmögne Bönders Slächtinger som ifrån Kneckte tienst licentieras kundhe, till hwil- ken ända en Vthskrifningh förnämbligast att anställa wore, eller26

af Saltpettersiudare som tülijka Dragone tiensten försee kundhe, eller och af förmögne Huus och gärdemän som alla medh en dehl Byggninge Timber af Kongl. Maij:tz och Chronones Skogar och älliest iempte then andra Allmogen ther medh vnderhielpas kundhe, att then för mehre belägligheet skulldh tillåtes på en wijss tijdh vthi olaga hambnar fremmandhe Byggningz Timber att uphandla, anthen emoth Tüllens erläggiandhe i nästa Tullplatz, effterssom Strandrijdarne ther medh inseende hafwa kunna eller under benådning af Tullfrijhet, och att

Allmogen doch medh moderation finge niuta Biörk, Aal, och annan slijk suur skog medh wedhsälliandhe, som vnder then Danske regieringen them har tillåtit waret, hälst vthi Blekinge ther Bondens nähring mast ther i bestådt hafwer, så att thet må blifwa tillåtet i nämbsta hampn att vthskieppas uthan förbuudh allenast att the i the tillordnadhe Tullplatzar sådant ansäga och förhålla. 4. Ther icke thesse me- dell practicable finnas, om tå H:r Commissarierne andra beqwäm- mare medell och Vthwägar till thetta påfinna och föreslå kunna. Och såsom 5. genom åthskilliga abuser och Excesser Landzens opkomst och forkåfring märkeligen hindras, så warda H:r Com- missarierne icke mindre försorgh therföre bährandes att the icke allenast rätteligen blifwa optäckte; men och behörigen remedie- rade och afstraffadhe; serdeles förefaller härwidh att anmärka 6. thet then af lättia och af fåfängia tilltagen sielfzwilligheet ähr inrijtat, att mång dugeligit och tämmeligen behållit Manskap vnder en eller annan prætext ifrån theras rätta Skattlagde hemman, ar.then hemlingen afrymma eller oläfwandes och olagligen affiyttia, och sigh ibland Adelens wekudag godz eller annorstädes ther the sigh någon säkerheet förmodha, nedsättia, lemnandes bådhe nederrätte- gårdar och offta store Vthlagors restantier effter sigh, och the in præjudicium tertij, emoth Recessen optagas, hysas, herbergeras, döllias eller protegeras, ther af bådhe publicum och privatum en stoor skadha och afsaknadh lijder, så befinna sigh och här och thär i Byarne the af Landzmännen och Allmogen som af någon förmögenheet .prævalera, och medh hwariehandha under handen plägat handel theras grannar och Naboer märkeligen enervera, i thet theres Ökier, Fänadt, Åker och Engh, hwaraf the sielfwe subsistera, sigh förkåfwra och theras vthlagors erläggiande vnder-27

stödhia bordhe, blifwer på ett och annat sätt vndandraget. 7. Skulle och vthi the förflutne åhrén några Plackerier sigh i Lan- det hafwa insmygt, anthen af Siöö, eller Landz tullbetiente eller fougderne och theres Vnderhafwandhe medh nya och otillbörlige pålagor såsom oloflige Skrifware- och -Ziedelpenningar, Pante- penningar, Executionspenningar och annat slijkt, Item af Ingenieu- rer widh Fortifikationerna ther Allmogen hafwer arbetat vthi; så wähl som aff Artollerie folk och andra som på landet Vthskickas om Fortifications Timbers och Steens införandhe, aff Officerare widh Durchtågh och Marcher, eller på hwadh sätt och vnder hwadh nampn thet kundhe skiedt wara, will af nöden wara att och thet cognosceras om sådant per modum impositionis skiedt ähr, och aff hwern, att thet altså kan blifwa restituerat, och then bråtzlige therföre afstraffat. 8. Serdehles nioste widh bem:te kiörslor eller widh Executionen af inkräfwiandet af Kongl. Maij:tz och Chro- nones ränttor ingen otidigheet admitteras, fast mindre egennyttig- heet vthi vverderingen aff Allmogens Ökior. fänadt och Mobilier, när the till Vthlagornas afbetahlning oundgängligen angrijpas, 9. Och måste all militärisk Execution ophöra, som Landet till en stoor gravation kan lända, som och all frij Giastningh och Skiutz- ningh vnder hwadh prætext then och kan skiee, måste cessera. 10. Ther till medh skola och Kongl. Maij:tz fougdar medh Ländzmännen wara förplichtadhe, när marcher och durchtågh skieer i egne persohner them att bejwista, att alt ther widh ordenteligare och richtigare medh minsta Allmogens beswär kan tillgå, och ingalundha låtha thet på theras tienare och Vnderhörige ankomna, som Insolentier att afwäria intet c.apable wara kunne.

Till thet Tijonde. Effterty och Städerne som the enthen ähre förmögne eller oförmögne till böra billigt skattas för en grundwahl till Landzens och dess Jnbyggiares förkåfringh eller aftagandhe måste Commissarierne för then skull på thet högsta winläggia sigh att erfahra huru medh them föreweter och hwar medh hwartdera af them måga kunna ophiellpas till något bättre och florerande wilkohr. Och ähr thetta enkannerligen hwadh som28

the vthi sin examine skole see på i. Huru Städernas politie ähr fatt, hwadh godhe ordningar ther widh finnas och om något ska- deligit missbruk ther i inkommet ähr, som bör affskaffas. 2. Om Stadzens Embeten ifrån then främste och till den ringaste; menn i synnerhet Præsidenter, Borgmästare, Rådmän, Byfougdar, By- eller Stadzskrifware tiensterne ähre. besatte med skickelige och beskiedelige persohner, huruledes the samma vthi hwarie Stadh blifwa tillsatta och förordnade, och huruwijda borgerskapet ther widh theras frije wahl competerar och niuter.... sedhan om the samma them förestå till Stadzens giemena bästa, sampt sigh om dess wählståndh och förkåfringh beflijta. 3. Hwadh ränttor och Jnkompster Städherne hafwa, som af Rächningarne them the att revideras, extradera måste beqvämast erfahras kan, huru thet blifwer förestådt och anlagdt, Som af förre Kongar eller Kongl. Maij:tt sielff till Städernes Publique nytta ämnat och gifvit ähr thet ware sigh Åker, Engh, Jordegodz, penningar etc. om thet medh flere Stadzens Jnkompster förmeehras eller förminskas, eller om något

aff thetta som likw'ähl till Stadzens allmänna nytta employeras bordhe, in privato egen nytteligen underslås och bort- häfdas 4. Huru Afflöhninghs Staten medh medlen och Inkomp- sterne corresponderar, om ther widh några Excesser förelöpa, hwilka måste corrigeras, oachtadt hwadh resolutioner ther emoth på en elak information kunne wara Vthwärkadhe och ähr samma Stat i giemeen således att inrätta, att en wiss proportion emoth medlen till halftredie och fierdepart thervthi treffat blifwer then ther sedan så mycket kan ökas som Inkompsterne förmedelst Magistratens sorgfälligheet, flijth och bearbetande kunna wäxa och tilltaga. 5. Huru the immuniteter och Kongl. Privilegier, som till Stadzens increment och Vpkompst ähre förlähnte, blifwa bru- kade, om och så någon in privato giör sigh them allena nyttige eller hwarvthi feelen sticka, att ehurwähl så mångfalldiga bene- ficier till Städernas bästa förundte ähre på många orter, doch icke kan spörias then frucht och effect som ther medh intenderat ähr, anthen thet kommer af Magistratens wårdzlöösheet, eller till äfwen ty rs någon annan orsak. 6. Huru Städernas publique huus och byggningar widh macht hållas och förbättras. 7. Om imel- lan Magistraten inbördes eller emellan them och Borgerskapet29

någon twist eller klagemåhl wara kunde, hwar om inquireras må- ste att thet möijeligast rättas kan. 8. Huruledes handeln i Stä- derne idkas och drifwes, om then till eller aftager, eller om then, genom något sperrande på ett eller annat sätt, thet wara sigh medh förbådh pa Oxars, Spannemåhls eller andre wahrurs Vth- skieppande i någon egennyttigheet förefaller till Städernas och the rätta traffiquerandes afsaknadh. Om fremmandhe eller ge- uantzborgare emoth Kongl. Resolutionen lides till giemene Bor- gerskapets præjuditz. Om medh Landzkiöp hålles then Upsicht som sigh bör och hwadh rätt then klagande ther öfwer af dom- stolarne på landet wederfahres. 9. Huru Handtwärken eller manufacturerne fortsättias och tilltaga, om hwar Stadh hafwer sina nödiga handtwärkzmän, och om icke något serdehles handtwärk och näringsmedel effter hwarie Stadz ämbne och beskaffenheet kunna wara att introducera, Serdehles 10. Hwadh apparence till Landz Chrona Stadz vpwäxt förmehrande kan wara. Medh hwadh flijt och oförtruten alfwarsamheet Magistraten thersammastädes sigh låter anbefallat wara att the h ärlige beneficier och immuniteter, som Kongl. Maij:tt bem:te Stadh hafwer confererat icke förgäf- wies måge wara anwände och Kongl. Maij:tt vthi thess ther widh hafdhe godha intention blifwa frustrerat. Och tilltroor Kongl. Maij:tt H:r Commissarierne thet the wähl öfwerläggia huru Com- merciernes. Vpkompst vthi denne som och the andre Städher kan befrämias, och medh nödwändiga remonstrationer sökia persvadera och anleda hwar och en Stadh till den nähringh som han kan wara fallen och tienligh till, thet ware sigh medh handel, handt- wärke Seglation eller annat slijkt. 11. Låther Kongl, Maijrtt och på H:r Commissariernes betänkiande ankomma huruwida præ- sidensskapet i Malmö nu skall kunna wara att inrätta, sedan Burggrefweskapet ther uphörer, och om thet icke skulle sigh wilia skicka att Presidenten blifwer authoriserat till att hafwa något inseende medh heela Magistraten efftersom Kongl. Maij:tz Stat hälst på then Ohrten thet synes wela requirera. 12. Såssom på sidsta Rijkzdagh hoos Kongl. Maij:tt en stoor Klagan inkommen ähr öfwer Myntvalvation, som drager Sölfwermyntet ther uhr .Lan- det, och hwadh märkeligh skada kiöpman therigenom tillfaller att bem:te Mynt i Danmark ähr afslaget, hwaraf Wäxel Coursen themtill Last wäxer, så skattar Kongl. Maij:tt högt angelägit wara att vthi rätta orsakerne ther till medh flijth inquirerat blifwer, på thet alt sådant i tidh sedan thess eginnteligare må kunna bootat och redresserat blifwa. Så hafwa och H:r Commissarierne 13. sigh att erkiindiga hwadh till justerandet af wicht, måhl och mått kan wara tillgiordt, och om thet ännu icke wore bracht i then ricktigheet och wissheet som wederböhre, att tå thet forder- ligen i wärket stelles och fullbordas. 14. Ahr och Kongl. Maij:tz nådiga willie att man betänkt ähr huru the Capitalister som ähra flytte uhr Städherne uth på landet, och Adelsgodz besitta och bruka, må medh lämpa och effter Recessens Anledning dragas ther in igen till Städernas och handelens styrkio och wähltreff- nadh, serdehles om the af Ofrällse som besittia frällsegodz å Lan- det och ther widh taga i acht att åhrligen opbiudha samma godz, som the effter Recessen plichtige ähre, iernwähl huruwida the för- medelst sådana Opbudz försummelse sigh kunna förbryta.

Till thet Elloffte, Ibland annat wille och H:r Commissari- erne gifwa gran acht uppå 1. Om Tiggiare Ordningen blifwer Observerat, om någre lättingar antingen i Städerne eller å Landet lijdes som sittia på theres egit och icke vthi tienandhe sigh in- låta; men på wisse Åhrstijder allenast som thet them till passé kommer, för dagelöhn

arbeta, om driffte folck och Löösgångare tolereras, huruledes hwar och en som icke af siukdom skröpligh eller älliest wahnför ähr sigh födher. förmanandhes såwähl Landz- höfdingerne som Magistraten i Städerne att the orijmligheeter här vthi kunna finnas, remedieradhe, och ther theras Embetes plicht ther widh åligger förrättadt blifwa måtte, synnerligen att intet Tiggerij af Ryttare, Dragoner, Soldater uppå Landet tillstädias jembwähl om icke thet förslagh som af thet Skåniske Prester- skapet på sidste Rijkzdagh giordt blef angående Tiggeriets afskaf- fandhe och förekommandhe ther i Landet kunde stå att practi- cera och inrätta, hwar om ähn wijdare medh dem handlas och aftahlas kan. 2. Och emedan Kongl. Maij:tt hafwer Barnhuset här i Stockholm benådat medh all den räntta och rättigheet som31

för detta Hospitalet i Hellsingborg hafwer possiederat; Ty ähr Kongl. Maij:tz nådiga willia att H:r Commissarierne rackia bem:te Barnhuus fullmächtige och betiente handen, så att the måge alt till Barnhusetz bästa förrätta och förestå kunna, icke tillstädiandes någon abalienation under hwadh nampn thet och wara kundhe af sådana Jnkompster, eller att någon här i sigh inmänger och ther medh sigh befattar, ähn allenast the som af Barnhuset för detta ther till förordnade ähre. 3. Ther och erfahras kundhe att någre medel till the fattigas Vnderhåld af ållder destinerade wore abalienerade och nu i andras händer quo cunque nomine thet och kunde wara, så wille H:r Commissari- erne tillsee att Kongl. Maij:tt ther om pertinent berättelse måtte gioras kunna.

Till thet Tollfte. 12. Så kommer och H:r Commissarierne till att effterfråga huru medh Tafwerne, Giästgifware och Werdzhuus så i Städerne som å Landet ähr bestält 1. Om Skiutzfärdh och Giästgifware ordning effterlefwas och then resande på sédwahn- ligit sätt kan hafwa sin wederbörlige fordenskap eller icke, lå- tandes 2. granneligen anteckna om något häremot kan wara före- lupit, och genom hwars wållandhe sådant skiedt ähr, J synnerheet måste 3. thet sielfwilliga krögerij och Öhlsällning afskaffas som nästan i hwar by på Landet föröfwas, serdeles widh Tingställen, emoth Recessens klara bookstaf, emedan Allmogen therigenom till Lättia och theres ägendoms förminskelse dageligenn tillfälle gif- was, och 4. måste icke heller the ordentelige gästgifware och krögare tillåtas Allmogens ruin på slijke sätt att förorsaka såsom thet och alt i Recessen förbudit ähr.

Till thet Trettonde. Jämbwähl bör och aff H:r Commissa- rierne erfahras huruledes Postwäsendet Vnderhålles och förwalltas, vthi hwadh städer Postmästare ähre beställte, 0111 Postordningen rätt effterlefwes och om Posten hafwer sitt richtige och obehin- drade lopp som thet tillbör.32

Till thet portonde, Kongl. Maij:tt wi 11 och att H:r Com- missarierne taga i tillböhrlig Observance hwadh Bärgs och Re- ductions Collegium på thess nådige ordres och befallning vnder bijlagde Lit. F. G andragne, så att the sigh beflijta hwart och ett ährende ther af som thes egenskap och beskaffenheet wara kan, att effterkomma och vthrätta.

Till thet femptonde. Hwadh för thet öfrige vthi Malmoiske Recessen, förafskiedat ähr, will Kongl. Maij:tt genom H:r Com- missariernes medwärkan och hafwa effectuerat, så frampt then emoth bättre förmodan icke ännu sin execution och fullbordan i alla clausuler skulle nådt hafwa, såsom Kongl. Maij:tt och H:r Commissariernes godha försorgh will hafwa committerat thess med moget rådh och betänkiandhe här fattadhe senatus consulta och General Resolutioner, Så wijda dhe desse företaldhe Gouverne- menten angå i wederböhrlig execution att ställa; doch thet förra så wijda dhe icke finna medh sielfwe wärket någon betänkelig- heet och thet senare in gravioribus kunna wijdare Kongl. Maij:tz förklaringh och ordre behöfwa till sielfwe Execution.

Till thet sextonde. Medan befrämiandet aff heela wärket i synnerheet dependerar af then flijth, åhuga och troheet som Landz- höfdingarna vnder hwilkas upseende och administration bådhe Landh och Städerne ähre förtrodde och öfwerentwardadhe vthi sine anbefallte Embetens förrättandhe anwändha; doch vnder Ge- neral Gouverneurens vpseendhe och Direction, så måste H:r Com- missarierne för all Ting sökia att vthspana och sigh informera i. Huruledes bem:te Landzhöfdingar sin Embetes plicht i giemenn, som them i theras meddelte Instruktioner ähr föreskrefwen, sampt Kongl. Maij:tz särskillte budh och befallningar som them ther hoos kunna wara tillsändhe, hafwa fölgdt och effterkommit. 2. Om the sitt Landz Cantzlie hafwer rätt bestält och i godh ordh- ning. 3. Om the ähre flijtigt tillstädes i sine höfdingedömen eller33

och vthan förlåf absenterar sigh therifrån. 4. Om thee höra then Klagandhe och tijdigt rätt skaffa vthan någon

Gravation, och m summa 5. Om the så wähl vthi alt thet som them anbefalt ähr, förswarligen handla, såsom och holla sigh ifrån och icke inmänga sigh i the saker som them icke böör och theras Embete intet widhkomma.

Till thet Siuttonde Och alldenstundh Kongl. Maij:tt befin- ner thet en stoor dehl af thesse Provinciers wählståndh lähr för- modeligen dependera af then Form medh hwilken dhe regeras och förestås, och att thet för thenskull icke liten nytta medh sigh bringa skulle ther någon wiss författning kundhe förordnas, hwar effter alle expeditioner och förrättningar widh General Gou- vernementet i Skåne företagas och skiee skulle; Så will Kongl. Maij:tt att H:r Commissarierne taga thetta i godt betänkiandhe, och widh sin återkompst gifwa Kongl. Maij-.tt sin vnderdånige mening tillkänna. 1. Om General Gouvernementet icke skall stå på samme sätt thär i Skåne att inrätta, som thet i Lifflandh sampt Pommern och Brehmen ähr, ther alla saker lijka som 1 ett ther till formerat consilio eller Collegio förhandlas, hwilket här kundhe ordinarie bestå af General Gouverneuren, vice Gouverneuren, bägge assistens Råden som nu ähre och Secreteraren sampt Cammerera- ren; men extraordinarie och widh tillfällen af Landzhöfdingarne aUgruenteras, vthi hwilket sedan alle ährenden som förefalla, lijka som Collegialiter företagas och slutas kunde på vvisse dagar och stunder. 2. Huruledes en wiss ordning och åthskillnadt wore att giöra emillan the förrättningar som GeneralGouverneuren och the andre som Landzhöfdingarne tillkomma om sielfwa sakerne skole tåhla någon distribution eller och the senare allenast wara them förre subordinerade och huruwijda, sampt medh hwadh ord- ning. 3. Hwarest General Gouverneuren beqwämligast skall kunna residera, antingen i Malmö som här till skieedt ähr, eller och i Hellsingborg ther störste passagen ähr, ther Kongl. Maij:tz In- teresse mäst förefaller att i acht taga, och ther alle som vnder General Gouvernementet sortera kunne hafwa lijka långt att reesa till; medh hwadh mehra som H:r Commissarierne efter den an-

334

ledning, som aff Ortens och Jinwåhnarnes natur och egenskap them gifwas kan och till denne punchten hörandhe ähr.

Till thet Adertonde. Såsom Kongl. Maij:tt någre Private

saker och sollicitaturer i detta och förledne Åhr fore komne ähre, hwilke således hafwer warit beskaffadhe att the vthan föregående ransakning ther å Orten och the interesserades förhör icke hafwa stådt att resol wera; hwarföre the och till denne commission vp- skutne och remitterade ähre; Altså wille och H:r Commissarierne them samme effter hoosgåendhe acter och documenter sub nume- ris i. 2. etc. sigh företaga, och antingen them sielfwe strax re- solvera eller och taga ad referendum till Kongl. Maij:tz egit vth- slagh, som sakerne kunne wara till, vnder hwilke, emedan och the beswär ähre, som Biskopen och D:r Berndz angår, och en- dehls vthi den I. puncten tillförende finnas ihugkomne, så hafwa H:r Commissarierne ther widh att observera, thet Kongl. Maijttt och General Gouverneuren ther om endeels för detta beordrat hafwer; men som han icke hafwer hafft så General ordres vthi alt, eij heller till äfwentyrs torde ännu sin commission ther widh förrättadt; ty kunna H:r Commissarierne sigh först om hans för- rättande erkundiga, och sedan pro re nata ther vthi foortfahra..

Till thet Nittonde. Såsom nu thessa specialiter ähr ihåg- kommit, och alle the ährender som förmenas widh denne tijden wara af nöden till Kongl. Maij:tz och thess Rijkes tiennst att i acht tagas; Så will Kongl. Maij:tt ähn ytterligare generaliter dhe H:r Commissarierne enkannerligenn tillbetrodt hafwa att the vthi heela then Commission winläggia sigh till att gifwa Kongl. Maijjtz Vndersåthare alle godhe och tienlige impressioner om Kongl. Maij:tz nädigste försorgh för Landzens bästa, thess förde concilier till att erholla Rijket i fredh öch rohligheet; then lijsa och för- skoningh som medh Allmogens Vthlagor och Vthskrifningar ähr brukadh: skulle H:r Commissarierne och förnimma att någon annan klagomåhl af en eller annan fördes måste i lijka måtto sigh beflijta att rätta them theruthinnan och serdehles hoos Landz-35

höfdingerne, ßiskoperne och flere, som dhe finna rådeligit lemna sådane impressioner som the till Kongl. Maij:tz tienst kunna fatta nödigt och tilldrägeligit wara.

Till thet Tiugunde. Vthi alt dhetta, som antingen här ofwan till ähr specificerat, eller och ther aff hänga kan,

wärde H:r Com- missarierne hafwandes fullkomlig macht och tillståndh icke alle- nast att inquirera och ransaka, vthan och att rätta boota och re- mediera allt thet som i krafft och till föllie af Sweriges Lagh, laga Stadgar Recesser och ordningar, sampt hwar och ens Em- betes Instruction, eller och Kongl. Maij:tz förriga resolutioner rättas eller bootas kan och bör; menn thet öfrige som ther icke finnes definierat eller stadgadt, eller af serdehles swårheet, effter- tänkiandhe och wichtigheet ware, att the ikke vthan wijdare Kongl. Maij:tz ordre och förklaring ther i något att giöra sigh fördrista kundhe, thet skola the taga ad referendum till Kongl. Maij:tz egit godtfinnandhe och Vthslagh, så lagandes att alt hwadh som af them i een eller annan måtto blifwer företagit, giordt och for- rättadt, granneligen anteeknas, och Kongl. Maij:tt en fullkombligh relation theröfwer widh theres lyckelige åtherkompst lefwereres kan. Efftersom Kongl. Maij:tt till dess bättre förrättandhe hafwer för godt funnit att låta Secreteraren Johan Swaan vpwachta widh thenne Commission, och alle the acter som ther till höra, vnder händer hafwa, sampt hwadh expedieras bör, Vthfärda, så att H:r Commissarierne hafwa sigh af honom hervthinnan att betiena, så- som och han them tillbohrligen att gå tillhanda.

Hwadh nu i thet öfrige H:r Commissarierne iempte dhe for- meente Stycker af denne Instruction, som ingalunda af dhem för- summas måste, icke kunne förmå och hinna widh denne Com- missionen sielf att vthrätta såsom medh widlyfftiga rächningars examen protocols genomseende och mehra slijkt, eller och icke kan af them så fullkomblig och noga vthleetas och effter ransa- kas, som thet sigh böör, dhet ähr Kongl. Maij:tt i nåder till fredz att the lemna H:r General Gouverneuren och elliest en eller annan af Gouvernementz betiente till att effectuera och fullkomna så att the icke behöfwa sigh ther före öfwer tijdhen något länge36

att vppehålla. Kongl- Maij:tt förseer sigh förthenskulldh nådeli- gen till H:r Commissarierne, att the medh all flijth, troheet och dexteritet denne Commission förrättandes wärde, önsker thera slu- teligenn all godh lycka till theras förrättandhe, förblifwer dem medh synnerlig ynnest och benägenheet wähl bewågen. Actum Stockholm then 21 Augusti 1669.

Vppå Högstbem:te Hans Kongl. Maij:tz etc.

H. E.

P. B. Lvd. L. G. OSt. M. G. D. L. G. G. C. Baner.

Secret bij Memorial för Kongl. M:ttz Commis- sarier som vthj Commissionen till Skånske Gouverne- mentet och det bahusiske Gouvernementet förord- nade äre.

Emädan Konungens af Danmarck effter handen företagne orijmmelige och mycket wijdt vthseende comportement så wäl som dhes Resident wälb. Jöns Juells för någon tijdh sedan an- stellte reesa och tour genom Skåne icke obilligt Kongl. M:tt orsaak gifuer, at wända sin ögon närmare på det Nabolaget och sin och sitt Rijkes ägen säkerheet der widh i acht at taga. Så anförtroor Kongl. M:tt herr Commissariernes dexteritet och för- sichtigheet widh och under denne Commissionen wahrsamligen att vthleeta 1 Om icke Danmarck uthj ofuanberörde Gouvernementer på een eller annan Orth något heemligen machinerat och sine Creatur sigh till handa hafwer. 2 Om Ständernes trooheet och inclination emoot Kongl. M:tt kan hafwa sigh på them såssom på andre sine Vndersåtare att förlåte. 3 J synnerheet hwadh hiertelagh som een och annan persohn 1 landet till K. M:tt och Rijket fattat hatuer, om the fullkomligen tryggia sigh till thetta Regementet, eller till Afwentyrs ännu kunna hafwa sinÖgon till den danske sidan wände, effterosom det will förljuda, att många som här boo, skole lijkwäl hafwa sine Agodeelar och förmögenheet i Dannemarck, gifwandes thermedh tillkenna at hiertat och Affectation moste och wara thersammastädes. Hwarhoos 4 och remarqueras moste af hwad orsaak som disaffection kan wara härfluten, om han af naturen ähr, eller någon annan tillkommen orsaak, på huad sätt han står till att corrigera och förbättra eller och 1 widrigt fall K. M:ttz och ländes säkerheet är till att föresee och i ackt taga att icke någon skada eller fahrligheet kunde theraf wara till att frukta serdeles 5 om och någon skulle ther i Landzohrten hafwa någon correspondence medh hen- nes M:tt Drottningh Christina hafwa fattat någon widrigh impres- sion, jämwäl sökia den att fomentera och uthbreda på huilket fall H:r Commissarierne moste sigh beflijta sådant att betaga och medh maneer förekomma tillseendes 6 therhoos huart hän bispen i Lundh medh sitt förhållande intenderar och hwart han incli- nerat wara kan, om och K. M:tt sigh på honom något att för- låtha

hafuer.

2.

Såssom Adeln ther i Provincieme ähr een aff the conside- rableste deelar som man bör hafwa reflexion uppå, så skole H:r Commissarierne hafwa sitt afseende serdeles på det Ståndet, så i gemeen som i synnerheet, i så motto att emedan 1 een deel theraff ähro som icke än hafwa låtit intaga sigh på Ridderhuset i Swerige eij eller sigh ther till angifwit ändoch the elliest sin eedh aflagdt och ther lijkawäl will wara skiäligt att någon åth- skillnadt görs emellan them och the andra som sigh hafwa im- matriculera låtit, Altså hafwer K. M:tt för rättwijst och skià- ligit befunnit, att ehuruwäl thesamma böra niuta dee frijheeter och privilegier oafkortadt som theras Godz egenteligen tillkomma, alldenstund sådant alle fremmande aff Adell, jämwäll förmedelst the svenske privilegierne finnas wara bewilliat, så moste the lijk- wäl icke tillmäta sigh någre sådane förmånner som Personell ähro och'medh theras Godz ingen gemeenskap hafwa, därföre och H.r Commissarierne widh den Allmänne [Landtdagen sigh hafwa ther effter att rätta och them ingalunda något votum admittera, lå-38

tändes them therhoos förstå att K. M:tt försäkrat är them medh någon åthskilnadt ifrån the andre immatriculeradhe att hand- tera, och ifrån alle personelle fördeelar, frijheeter och privi- legier uthsluta. Sammaledes och 2 Alldenstund dhett än finnes den tredie hopen aff Adelen thär i Provincierne som icke alle- nast sigh på Ridderhuset icke hafwa intaga låtit* uthan och ännu till denne * dagb den K. M:tz och Sweriges Crono skyldige trooheets Eedh icke hafwe afflagdt hafwandes icke dhes mindre sine rätte boo ställer och ordinarie heem wister ther i Provinci- erne, så will K. M:tt fuller icke ännu tillfoge dem i theras egendom något meen uthan tillåte them then frijheet ther.öfwer som them effter pacterne competera kan, allenast the för sine egne Personer icke tillstädias att boo ther sammastädes huilket thern H:r General Gouverneuren och tillseija moste, att the innan een wis tijdh transportera sigh derifrån emedan the alle the ter- miner som till berörde Eedz afläggiande åthskilleligen hafua warit ansatte, uthslagit och försummat hafwe och sigh altså till K. M:tz wijdare benådningh i thet fallet giordt förlustige wiliandes K. M:tt 3 och i det öfrige hafwa till H:r Commissariernes öfuerläggiande heemställt huad reflexion som bör medh rätta giöras uppå det placat Konuhgen i Danmark nu nyligen hafue låtit uthgå och therigenom obligerat alle the som Godz i hans Rijke äga att giöra honom sin eedh till een wis tijdh eller sielfwa God- zen till andra afstå, effter som det synes sträfwa emoot det Ste- tinske fördraget och lijkwäl kunde hafwa till äfwentyrs någon nytta medh sigh ther K. M:tt ther till skulle tiga stilla, och sedan föllia samma exempel effter på denne sidan medh lijka påbudh, huarför H:r Commissarierne thetta tyst hålla och i bästa motto menagera moste.

3-

Elliest hafuer och K. M:tt förnummit at [uthi] Skåne och Blekingen skole finnas een deel oadell huilke K. M:tt eller Sweriges Crono icke den ringaste tienst göra eller giordt hafwe och lijkwäl sitta och åthniuta åthskillige beneficier som them allt ifrån den tijdh som the provmcier woro vnder Danske Regementet ähre wordne confererade och the allt sedan uthan39

någon ansökt confirmation af K. M:tt sig till goda bruka och effter K. M:tt anlaget ähr till at weta beskaffenheeten af theni huar och een i synnerheet, så will K. M:tt att H:r Commissan- erne sigh therom kunnigh göra och till Kongl. M:tt referera.

4-

Effter det een stoor deel till Rijkzens säkerheet conferera skulle att alle Ständers privilegier i Skåne och Båhuus conforme- radhes medh dee Swänske och att en lagh och Kyrckioordningh brukades, lembnar K. M:tt till Commissariernes noga öfilerleg- giande, huru det medh bästa lämpa kan wara at nå. Ty om bemälte Ständer skulle niuta både Swänske och Danske Lagh och Privilegier (som lijkwäl borde blifwa widh ett thera) och alt så wore af bättre willkor än sielfwa swänska Ständerna, thet synes Kongl. M:tt mycket betänckeligit, och för sigh och sitt Rijke skade- och fahrligit, alldenstund thet kunde och lätteligen gifwa andra samma lust och Appetit.

5-

Derföre såssom dee medh skähl icke wijdare kunne præten- dera än att mainteneras widh det som in pactis dem lofwat ähr och thee therhoos bore weeta i att det icke annorledes ähr lof- wat än så wi]da det icke contrarierar Rijkzens Fundamental lagh och 2. att ingen Fundamentalare Laagh är, än Rijkzens trygheet som uthj uniformiteten består. Till huilken uniformitet the 3 så wähl genom pacta som Malmöiske Recessen förbundne ähre och 4 Skåne medh widhhängiande Provincier besynnerligen hafuer for- dom allaredo warit een lem af detta Rijket, då mehreendeels des Provincier sin särskild Lagh och förmån fuller hadhe, men se- dermehra icke uthan alla Ständers och heela Rijkzens märkelige wälträfnadt vnder lijkformig Lagh, Stadgar och Privilegier ähre dragne och samman knippade wordne, the och 5 ännu för ingen deel kunna skiähligen stå der på, att niuta begge och ware af bättre willkor än the swänska. Men såssom 6 uthj Privilegierne ett och annat finnes som den swänska Adelen gifuer een stoor förmån för theras frijheeter och vice versa theras privilegier uthj40

een deel mehra avantage them tillägger, att hwad the förthenskull i thet eena cedera det fa dee i det andra medh större fördeel igen, Så ähr Kongl. M:ttz nådigste willia att H:r Commissari- erne mehrbe:te Skåniske och bahusiske Ständer ther hän att in- ducera sökia om till ett prof af een sådan lijkheet icke skulle kunna skee. 1:0 Det i regard af Rosstiensts frijheeten, huad under Godzen och des Räntor här i Swerige både uthj sielfwe taxen äre ringa beräcknadhe så wäl som till Anslaget således modereradhe, att Säthes Gårdarne medh alle vnder Råå och Rör sigh befinnande lägenheeter, Jtem och alle Skogar etc. uthom Råå och Rör ähre frij och Enckior och faderlöse barn än ther- åfwan på för Rosstiensten eximeradhe och dhe Skåniske och ba- husiske theremoot then .swårheet äre vnderkastadhe att icke alle- nast Enckior och faderlöse barn Rosstiensten præstera uthan och for sielfwe Säthesgårdarne medh dhes Qwarnar och Skogar som och heela wekodagz Godzet medh dhes Skogar, huilket emoot råå och Rör här i consideration kommer, sampt allt öfrigit Godz och skogar Rosstiensten underhålla moste, och thet äntå effter een sådan taxt som then swenska wijda öfuergår. Dee fördenskull wille låta fahra frijheeten uthj Vthskrifningen och den medh then swenske Vthskrifningen, som lijkwäl och sin stoora förmån i Re- flexion på dee andra Ständerne hafuer uthj een lijkheet komma låtha; huar till H:r Commissarierne sigh aff dee förslagh, som K. M:ttz Krijgz Collegium insinuerat betiena kunna, låtandes 2:0 det öffrige then usurpation excessifere wekodagz Godz god- willigen falla, som the huad heller ähr medh skähl afstå moste och be:te wekodagz Rättigheet icke wijdare extendera^ än till then eena Soknen allena, huarest Säthegården belägen ähr. Sedan 3:0 hals och handrättigheeten anlangande såssom den skåneske Adelen, hafuer een tijdh sökt att extendera thensamma wijdt öfuer thet, som dhem förmedelst, Lagh Recesserne och Privilegierne till- kommer, och thet elliest i sig sielff een ganska ringa åthskillnadt är emillan dhen Swänske och Skåniske medh dhen bahuske Ade- lens Iurisdiction, när desse den halfua bosslott, fridkiöp- drifft och rymminge Godz som aff lagens disposition härröra, så och theras Gårdz territorial eller birkerätt allenast blifuer till wijdare öfuer- läggiande förbehållen, Så ähr förmodeligit, att the uthj thetta fallet41

sigh nogsambt medh then Svenske Conformera skola. Elliest 4:0 emedan uthj Lagen och dhes rätta intention och förstånd ringa åthskillnadt lär wara, men then förnembste uthj processen och executionen quo ad civilice består, och huad den förre angår, ibland annat till exempel mycket betänckeligit faller dee månge Eeden [Eeder] som till verification och förrättningar synnerligen och uthj kall och warsell eller och citationer brukas, hwilka på ett lijdeli- gare och Gudh rnehra behageligare sätt wäl kunde wara att för- andra, om och dhe försåthelige kallsspilningar etc. som till Jusri- tiens oppehåld offta skee. Så hafuer H:r Commissarierne och detta, och huad mehra, som them här wijdh förekomma kan, medh Ständerne wäl att öfuerläggia, och till en lijkformigheet här öfuer medh dee Swenska serdeles och uthj processen medh rätta hä- radzhöfdingens och Lagmäns introduction sampt uthj executionen at disponera, huad 5:0 Kyrkioordningen anlangar, såssom then icke ännu här i Rijket således som lenge ähr worden desidererat, för- fattat ähr, så kunde det wäl hafua sina skääl, at dermedh till frambättre beroo mötte, sökiandes H:r Commissarierne uthj begge desse Ährender lagen och Kyrkioordningen angående betaga them then opinion lijka som wille K. M:tt att the änteligh thet ve- dertaga skole som nu uthj Swerige practiceras, efftersom K. M:ttz intention ähr, widh Lagens och Kyrkioordningens revision sigh och aff the Skånska betiena och göra af begge een sådan union som bäst och nyttigast af alle i gemeen pröfwas kan, men som therhoos någon lijkheet uthj sielfue formen aff consistorio sigh befinner, i det att Episcopus icke som præses

men som een As- sessor concureerar i Capitlet det af Clericis och Laicis består och under huars decision Matrimonialia allenast hörer, ther Decanus Capituli eller hans fullmechtige Presidentskapet företräder, men Ecclesiastica separatim aff Episcopo medh Præpositis oppå lande- möthen vnder General Gouverneurens Præsidio förhandlas, som medh andra Capitels expeditioner här i Rijket icke öfuer eens kommer, så lembnar K. M:tt och till H:r Commissarierne Stän- dernas betänckiande deröfuer at företasta, om och på huad sätt som detta skall stå at lämpa till K. M:ttz tienst serdeles effter capitlet nu synas expirera när dhes Jnkombster falla till Academien och dermed den praxis att Laici så wäl som Clerici42

i slijka saker Ordinerat hafwa i lijka motto synas afkomma som till äfwentyrs torde wara betenckeligit at tillåta. Lijka så och 6:0 om een lijkheet i förmyndarskapet, efftersom Adelen i Skåne och Blekingh sigh dhär widh theras privilegier betiena, och Capitlet särskildt sine, men i Städerne aff Magistraten, som sielfwe öfwer förmyndare most wara, och till förmynderskapet swara Vnder för- myndare forordnas, huilket icke heller medh processen uthj detta annorstädes i Swerige öfuereens kommer, des emiilan hafwa H:r Commissarierne lijkwähl ett wist medh Adeln att aftahla, huru den inconvemens, som i theras förmynderskap förlöper emiilan them och Adelen i Danmarck som på denne sijdan till förmynderskapet att swara förplichtade ähre, kunne wara att remediera och botha.

Desse ähre dee förnämbste Ahrender som K. M:tt skattar nödigt des förordnade Commissarier at gifua särskilt och till ett Secret öfuerwägande medh nådig tillförsicht att dee icke allenast effter all giörligheet och så wijda tijden det någonsins kan tillåta sökia att öfuerleggia, utharbeta, och hoos wederbörandem igenom drifwa och fullgiöra uthan och dhär fleere saker af lijka impor- tense som eij ihugkomne wore, K. M:ttz Interesse lell sigh yp- pade, att dee då och icke desto mindre tillbörligen och effter des vigeur considerere, och K. M:tt dhes vnderdånig berättellsse giöra, och altså sigh winleggia at denne solenne Commission för K. M:tt och dhes Rijkes tienst synnerligen fruchtsam blifua mötte, huilket K. M:tt som ett serdeles tekn och æstimabel tienst anse- endes och considererandes warder och medh all Konglige Nådh i hugkommandes.

Hedewig Eleonora. P. Brahe. L. Linde. G. O[xen]st[ierna]. M. G. D[e] L[a] G[ardie].

G. C. Baner.

J. P. Olivekrantz.

Stockholm den 21 Augusti Anno 1669.Katalog öfver handlingar rörande Skånska Kommissionen 1669—1670*).

A. Åtskilliges Supliqver efter affattade Register som uti boo- ken är inbundit, insinuerat vid den Kongl. Commission

; i Skåne, Halland och Blekinge: 1669 och 1670. (1614 sidor).

B. Skåne halland och blekinges kyrckiors, Scholars och Hospitalers i Städerne åtskillige Åhrs handling- och Räk- ningar vid Kongl. Commissionen 1669 och 1670. (1560 sidor).

C. Skåne, Halland och Blekingske Städers Räckningar för åbtskillige Ähr inlefvererade vid den Kongl. Commissio- nen A:o 1669 och 1670. (1013 sidor).

D. Åtskillige * inlefvererade Acter angående militien, Så på Landet som Garnisonerne som Registret uti booken vij- dere utvijser, insinuerat vid K. Commissionen i Skåne, Halland och Blekingen 1669 och 1670. (1318 sidor).

E. General Major och Landzhöfd. Wälborne H. lohan Hårdh och Öfwer Licent Inspectorn Iacob Barckmans inkomne

*) Denna 1 Riksarkivet| befintliga katalog ar i så måtto ofullstän- dig, att Riksarkivets samling afhandlingar rörande Skånska Kommissionen 1669—1670 innehåller tre volymer, signerade med litt.. K, S och LL, hvilka 1 förteckningen äro utelämnade. Deremot saknas numera i samlingeo de volumer, som i förteckningen äro signerade med litt. I, AA, KK, MM, NN, OO, PP, den första af de med litt. QQ betecknade, RR, SS, TT, XX, YY samt de båda, som icke äro med någon littera signerade. — Till samlingen bör dessutom räknas en ohäftad

bundt, som å den omslutande kapseln har titeln »Commissionen till Skåne, Halland och Blekinge 1669—

1670» och som innehåller åtskilliga mindre, delvis fragmentariska handlingar.

Utgifvarens anm.44

förklaringar, Item, Stall och Jägerij Stat betientes Räck- ningar och förslag insinuerat wid den K. Commiss. i Skåne, Halland och Blekingen A:o x66g och 1670. (1400

sidor).

F. Acter angående åtskillige Personer och ärender som Re- gistret innehåller Insinuerat vid Commissionen uti Skåne, Halland och Blekinge 1669 och 1670. (iit2 sidor).

G. Inspectoren Nills Arfwedsons och åtskillige Tullnärers inlefvvererade angelägenheter sampt förslag och Räcknin- gar, lille Tullen uti Skåne, Halland och Blekinge, angå- ende inlefvereräde wid den k. Commissionen för 1669 och 1670. (1950 sidor).

H. Hvaruti efter Registrets innehåld Campiereren Nills Jon- sons inlefverade acter, 2 Landzhöfd: Augustin Leijon- schiöldz, 3 Landzbookhållarens Hans Larson Stirens hand- lingar item 4 någre andres inlagor. (1434 sidor).

I. Åtskillige Ahrs Räckenskaper för Scholan i Ystad inlef- wererat Till k. Commissionen uti Skåne, Halland och Bleking p. 1669 och 1670. (Saknas).

K. Ransakningar angående 1668 och 1669 års Räkningar för Fortificationerna. (963 sidor. Ej upptagen i ka- talogen).

O. Inspectoren Tobias Naumans 1667 Ahrs Räckning för kyrckiorne å I.andet uti Skåne, Halland och Blekinge. (641 sidor).

Q. Inventarium på kyrckiornes ornamenter och mobilier å landet uti Skåne halland och blekinge pro A:o 1667, inlefvereräde vid den k. Commiss. pro A:o 1669 och 1670. (210 sidor).

R. Prästerskapet så 1 giemehn som hwars och ens i synner- heet af Skåne, halland och blekinge insinuerade Supliqver vid den k. Commissionen 1669 och 1670. (1029 sidor).

S. Inkomne missiver. (1651 sidor. Ej upptagen i ka- talogen).

T. Landzhöfdingernes såsom H. Augustin Leijonschiöldz och H. Håkan Nillson Skyttes Svar på Deras Excell: de k. Commissariernes afgångne memorialer, Item H Håkan45

Nillson Skyttes och H Iohan Hårds åtskillige påminnel- ser insinuerade vid den k. Commissionen 1670. (1261 sidor).

U. Allmogens Sa i giemehn som hvars och ens i synnerheet af Skåne, Malmö huus lalin såsom Frosta, Jerrestad, Färs, Wemmenehögs, Liunitz, Jngelstadz, Torne, Oxie, bare och Skiuts härader 1670. (1091 sidor).

X. Effterfölliande Städers och des borgerskaps sä i giemehn som hwars och ens i synnerheet Anlägenheeter och Supliqver. Nembl. aff Provincien bleking såsom Christianopel. Ron- neby, Carlshambn och Sölfvitsborg, Christianstadz Lähn såsom Christianstad och Simbris hambn. Malmö huus Lähn såsom Ystad, Malmö, Skanör, Trelleborg etc. Item ifrån Kiöpenhambn insinuerade vid den k. Skånske Com- mission 1669 och 1670. (1774 sidor).

Y. hvaruti äre inbundne Allmogens så i giemehn som hvars och eens i synnerheet af Halland och Laholms Lähn såsom Högs och Tammersiö härader, Halmstadz Lähn, Fåuràhs, Åhrstad och Halmstad, Warbergz Lähn Humble, wiske och Fiärre härader, insinuerade vid den k. Com- missionen i Skåne 1670. (Saknas).

Z. Samptelige Städernes af Skåne, halland och blekinge hwar för sig så K. Maij:tts af Sverige som Danmarcks sampt Gen: Gouverneurers Privilegier, resolutioner och förordningar insinuerade vid den K. och Gen. Skåniske

Commissionen 1670. (1174 sidor).

— Een book uti blått Papper inbundit angående Lundz Dombkyrc. (Saknas).

— Item een om Carolinske Academien. (Saknas).

A.A. Diarium öfwer det Skåniske, hallandz och blekingske General Commissions Registratur pro Annis X669, 1670, 1671. (Saknas).

B.B. Registratur öfver den i Skåne, halland och blekinge håldne Commission pro A:o 1669 och 1670. (Saknas).

C.C. Effterfölliande Städers och des borgerskaps så i giemehn som hwars och ens i synnerheet angelägenheeter och Supliqver, Nembl. af Malmö huus Lähn såsom Lund,46

Landz Crona Lalin såsom LandzCrona i hellsingborgs Lähn såsom, helsingborg, Båstad och Engelholm, Item ifrån helsingöhr, hallandz och halmstadz sampt War- bergz Lähn såsom Laholm, halmstad, Kongzbackas etc. insinuerade supliqver wid den Skåniske Commission 1670. (1378 sidor).

D.D. Militiens af Skåne, Halland och Blekinge Garnisoner och fästningars sampt Landt Regiementers dersammastädes både i Giemehn som hvars oah ens 1 synnerheet insinue- rade memorialer och supliqver wed K. Gen: Skåfiske Commission 1670. (1193 sidor).

E.E. Allmogens af bleking såsom Östra, Medelsted, Lister och brägne härader, Cbristianstadz Lähn såsom Öster och Wäster Giöninge sampt albo Willandz och Giers härader

1669. (1159 sidor).

F.F. Hwaruti äro inbundne dhe beswär och klagomåhl som emot H Biskopen Doct: Zachrias Klingenstierna äro wid den Skåniske Gen: Commiss. insinuerade 1670. (Icke paginerad).

G.G. Hwaruti finnes inbundne Allmogens så i gemehn som hwars och ens i synnerheet af Skåne och LandzCrona lähn såsom Ronnebergs Onsiö och Hariagers härader i Helsingborgz lähn Luggudde, Biäre, Norra och Södra Assboo härader insinuerade vid den k. Skånske Commiss.

1670. (Oredig paginering).

H.H. Civil betientes Så 1 Gemehn som hwars och eens i syn- nerheet af Skåne, Halland och Bleking insinuerade me- morialer Påmineelser och supliqver wid den K. Gen: Skån- ske Commiss: 1670. (1198 sidor).

K.K. Ridderskapet och Adelens Så i Giemehn som hwars och ens i synnerheet angelägenheeter och supliqver pro A:o 1669 och 1670. (Saknas).

L.L. Skåneske Ständernes Privilegier och dertill hörige nödige och nyttige Acter. (543 sidor. Ej upptagen i katalogen).

M.M.

N.N. Balance Räckningar för Cronones Intrader uti Blekinge och Christianstadz Lähn ifrån 1658 till 1670. (Saknas).O.O. Prästerskapets, Borgerskapets och Allmogens af Skåne, Halland Blekinge Deputerade Fulltnächtiges till Landa- gen som hölls i Malmö 1669 insinuerade Fullmachter vid den Skånske Comm: (Saknas).

P.P. Ridderskapet och Allmogen Så uti gemehn som hwart häradz och Sochns i synnerheet ärhåldne k. Maij:tts Re- solutioner på deras andragne ärender vid åtskillige håldne Rijksdagar. (Saknas).

Q.Q. Acta angående den tvist om Vgerups gård och godz sampt Liyngsiö och Kiöpinge Tijonder emillan H. R. Ad. och HåffRätts Rådet Högwälb: Ebbe Uhlfelt och Wällb: Ove Rommel insinuerade wid den Skåniske Com- miss: 1670. (Saknas).

Q.Q. Tomus primus, Skåniske Commissionens protocoller 1669 et 1670. (2220 sidor).

Q.Q. Tomus secundus, Skånske Commiss: protocoll 1669 och 1670. (Omkring 2000 sidor).

R.R. Acta angående dhe beswär och klagemåhl som bönderne under Byringe Closter emot Inspectoren Elias Eekman wid den Skåniske Commiss: insinuerat hafwa A:o 1670. (Saknas).

S.S. Acta, angående dhen Tyske Prästens H. Christian Bohl- mans Saak och den der af Vpvuxne Action emillan Mest: Swen Tiernsteen Pastor i Bunckeflod och Gen: Auditeu- ren Ptolomæus Sticht insinuerade wid den Skåniske Com- missionen 1670. (Saknas).

T.T. Acta angående Hans Karups Procedeurer med den för- medling af den halfwa Skatt uti Biäre häråt. (Saknas).

X.X. Extract utaf inkommande supliqver under den påstående Skånes Hallandz och Blekingske Commissionen pro A:o 1669 och 1670. (Saknas).

Y.Y. General Register öfwer heela Skånske Gen: Commission. (Saknas).